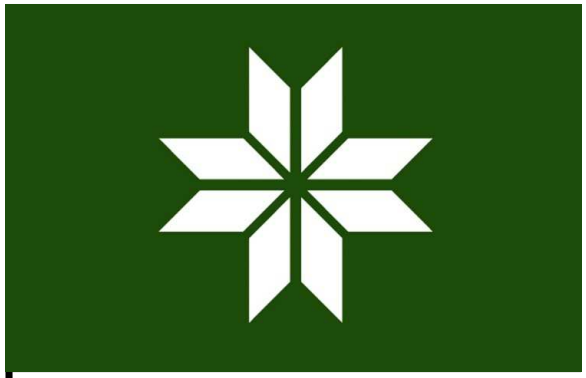

Ukalaa suomenpuhujille
Lõunõeesti kiilt soomõkeelitsile

Helsingin yliopisto
Santeri Junttila

Sisältö oppitunneittain

1 persoonapronominit, verbin preesens ja supiini (*ma*-infinitiivi), käskevä imperatiivi

2 historiallis-vertailevaa fonologiaa, demonstratiivipronominit ja paikan adverbit

3 yksikön sijamuodot yksi- ja kaksitavuisilla nomineilla, pronominit mukaan lukien

4 yksikön sijamuodot kolmi- ja nelitavuisilla nomineilla

5 astevaihtelu ja geminaatio

6 verbin preesensin historiallinen tausta; preteriti,

7 preteritimuotojen historiallinen tausta; preteritin kieltomuoto

8 *nuq*-partisiippi, perfekti ja pluskvamperfekti, konditionaali

9 *daq*-infinitiivi; konsonanttivartaloiset verbit;

10 monikon sijamuodot

11 loput aktiivin verbimuodot; passiivi

12 murteista

Teretämine

• Tereh! / Tereq!	Moi! / Terve! / Päivää!
• Tereh / tereq hummogust! Hummogust!	(Hyvää) huomenta!
• Tereh / tereq pääväst!	(Hyvää) päivää!
• Joudu! Jakku!	Voimia!
• Joudu / jakku vaia!	Kiitos! (voiman toivottajalle)
• Jakku leibä!	Hyvää ruokahalua!
• Kui(s) elät? / Kui(s) lätt?	Miten menee?
• Häste.	Hyvin.
• Olõ-õiq hätä / Olõ-õiq vika / Lätt kah.	Mitenkäs tässä / eipä kummemmin.
• Kehväste / Halvaste.	Huonosti.
• Hüvvä aigo! / Hüvvä päivä! / Hüvvä! /	Hyvää jatkoa!
• Kykkõ hüvvä!	Kaikkea hyvää!
• Hüvvä üüd!	Hyvää yötä!
• Nägemist!	Näkemiin!

Bussijaamahn

Mari eläs Helsingihn ja opṕ suuŕkoolihn. Noq lätt tä katõs kuuss Võromaalõ. Timä taht Võromaal võro kiilt oppiq. Tä nakkas elämä ütehn võrokeelidsehn perrehn. Tä ei tunnõq viḭl noid inemiisi.

Parhillaq um Mari Võro bussijaamahn. Tä võtt uma koti ja lätt kassa manoq.

- MARI: Tereh! Maq pallõsiq üte piledi Misśo bussi pääle.
- PILEDIMU̬U̬JÄ: Tereq! Kohe tiḭq tahat sõitaq?
- MARI: Ruusmäe piätüste.
- PILEDIMU̬U̬JÄ: Sinnäq ti saa-aiq järǵmädse bussi kaq. Järǵmäne busś sõit üle Vahtsõliina. Maq mu̬u̬ teile piledi ülejärǵmädsele bussilõ.
- MARI: Kuna tu̬u̬ vällä lätt?
- PILEDIMU̬U̬JÄ: Kell säidse.
- MARI: Hüvä. Paĺlo pileť mass?
- PILEDIMU̬U̬JÄ: Katś ja pu̬u̬ĺ õurot, olkõq hää!
- MARI: Pallõsiq!
- PILEDIMU̬U̬JÄ: Aiťumma! Siihn um tiḭq pileť, võtkõq hääss!

Pallõminõ ja tennämine

• Olõq hää, annaq ütś upin!	Annatko / saanko omenan?
• Pallõsiq!	Ole hyvä!
• Aiteh!	Kiitos!
• Võtaq hääss!	Ei kestä!
• Olkõq hää, andkõ ütś leib!	Saisinko leivän?
• Pallõsiq!	Olkaa hyvä!
• Aiťumma!	Kiitoksia!
• Võtkõq hääss!	Kiitos!
• Maq pallõlnuq / pallõsiq üte ijätüse.	Tahtoisin yhden jäätelön.
• Pallõsiq!	Olkaa hyvä!
• Tennäsiq!	Kiitän!
• Võtkõq hääss!	Kiitos!

Perälejoudminõ

Busś piätäs. Ruusmäe piätüs, ütles bussijuht́ Marilõ. Tä tege pakiruumi ussõ valla ja nõst Mari koti väl:lä. Piätüsehn sais nu̯u̯ŕ naanõ, kiä teretäs Marri.

- MARI: Tereh! Kas sina olõt Tiina Petäi?
- NAANÕ: Jah, maq olõ Pedäjä Tiina.
- MARI: Maq olõ Kivise Mari.
- TIINA: Kinä! Mi̯iq elä taahn talohn üle ti̯i. Annaq mullõ uma kot́t! Veemiq tu̯u̯ suq tar:rõ ja sys söömiq. Su̯u̯ḱ um joba lavva pääl!

Mari pand koti umma kambrihe ja tulõ trepist al:la edimädse kõrra pääle. Köögist tulõ hüvvä söögi hyn:gu. Elotarõhn u̯u̯t Tiina ütehn mehe ja väiko poiskõsõ kaq.

- TIINA: Saagõq tutvas! Śoo um Mari. Ńooq ummaq muq miiś Tynis ja miiq poig Madis.
- TYNIS: Mull um hää mi̯i̯ĺ tutvas saiaq. Maq olõ Tynis.
- MADIS: Kas saq olõtkiq tu̯u̯ su̯u̯mlanõ, kiä nakkas mi puul elämä?
- MARI: Jah, olõ külh.
- MADIS: Maq märgi, et saq olõt kinä inemine.

Mari kynõlõs hindäst

Mari ja Pedäjä pereh sööväq õdaklist.

- TIINA: Olõq hää, kynõlõq hindäst! Maq tiiä ynnõ, et saq elät Helsingihn ni opit suuŕkoolihn.
- MARI: Tu̯u̯ um õigõ, maq elä Helsingihn ni opi suuŕkoolihn soomõ-ugri ki̯ili. Maq olõ elo aig Helsingihn elänüq. Muq imä um koolihn oppaja ni muq esä um aokiränik. Imä ja esä ommaq peri Hummogu-Soomõst. Meil um kah parhillaq Imatra lähkühn suvõkodo, kohn mi elä egä suvi kuu vai katś. mull um sysaŕ ja veli. Nimäq oṕvaq vi̯il koolihn.
- TIINA: Kuq vanaq nä ummaq?
- MARI: Sysaŕ um ütesä aastakka vahn ni veli um nellitõistkümmend aastakka vahn.
- TYNIS: Vahn umgiq vana hää võro keele syna. Innemuistõ võrokõsõq ütliq ”vahn”, a täämbä ütleseq kyiḱ ”vana”.
- MADIS: Maq olõ viiś aastakka vana!

Tutvassaaminõ

• Miä suq nimi um (/om)?	Muq nimi um _____.
• Kiä saq olõt?	Maq olõ _____.
• Kuq vahn (/vana) saq olõt?	Maq olõ ___ aastakka vahn (/vana).
• Kost saq peri olõt?	Maq olõ peri _____ liinast / küläst.
• Kohn saq elät?	Maq elä _____ liinahn / liinajaohn / huulitsahn / külähn.
• Midä saq tiᵥ̯it?	Maq opi suuŕkoolihn (ülikoolihn).
/ Määntset tüᵥ̯ᵥ̯d saq tiᵥ̯it?	Maq käü tüᵥ̯ᵥ̯l poodihn / koolihn / haigõmajahn / raamadukoohn / latsiaiahn / ettevõttõhn ... //
	Maq olõ müüjä / oppaja / õdõ / tohtri / kasutaja ...
• Kas sull velji-sysarit um?	Olõ-õiq. // Mull um ütś veli / sysaŕ // katś veljä / sysard.
• Kas sull latsi um?	Olõ-õiq. // Mull um ütś latś / poig / tütär //
	katś last / poiga / tütärd.

Tutvassaaminõ

• Kiä timä um?	Tä um _____.
• Kiäq nimäq ummaq?	Nä ummaq _____ ja _____.
• Kost tä peri um?	Tä um peri _____ liinast / küläst.
• Kost nä peri ummaq?	
• Kohn tä eläs?	Tä eläs _____ liinahn / liinajaohn / huulitsahn / külähn.
• Kohn nä eläseq?	
• Midä tä tege?	Tä opṕ suuŕkoolihn (ülikoolihn).
/ Määntset tu̯u̯d tä tege?	Tä käü tu̯u̯l poodihn / koolihn / haigõmajahn / raamadukoohn / latsiaiahn / ettevõttõhn ... //
	Tä um müüjä / oppaja / õdõ / tohtri / kasutaja ...
• Kas täll velji-sysarit um?	Olõ-õiq. // Täll um ütś veli / sysaŕ // katś veljä / sysard.
• Kas täll latsi um?	Olõ-õiq. // Täll um ütś latś / poig / tütär //
	katś last / poiga / tütärd.

Asõsynaq inemiisi kotsilõ

Kiä?

1	**mina** / **maq**	**mi̯iq** / **mi**
2	**sina** / **saq**	**ti̯iq** / **ti**
3	**timä** / **tä** (/ tiä)	**nimäq** / **nä** / **nääq** (/ niäq)

Tegosyna *olõma*

1	maq olõ	olõ**miq** / **mi** olõ
2	saq olõ**t** (/olõdõq)	olõ**tiq** / **ti** olõ**t** (/ ti olõdõq)
3	tä **um** / **om**	nä **ummaq** / **ommaq**

1	maq / mi	**ei** olõq / olõ-**õiq** / olõ-**iq**
2	saq / ti	
3	tä / nä	

Ollõvaig (preesens)

Mari eläs Helsingihn ja opṕ suuŕkoolihn. Noq lätt tä katõs kuuss Võromaalõ. Timä taht Võromaal võro kiilt oppiq. Tä nakkas elämä ütehn võrokeelidsehn perrehn. Tä ei tunnõq viu̯l noid inemiisi.

Parhillaq um Mari Võro bussijaamahn. Tä võtt uma koti ja lätt kassa manoq.

- MARI: Tereh! Maq pallõsiq üte piledi Misśo bussi pääle.
- PILEDIMŪŪJÄ: Tereq! Kohe tiu̯q tahat sõitaq?
- MARI: Ruusmäe piätüste.
- PILEDIMŪŪJÄ: Sinnäq ti saa-aiq järǵmädse bussi kaq. Järǵmäne busś sõit üle Vahtsõliina. Maq mṵṵ teile piledi ülejärǵmädsele bussilõ.
- MARI: Kuna tṵṵ vällä lätt?
- PILEDIMŪŪJÄ: Kell säidse.
- MARI: Hüvä. Palĺo pileť mass?
- PILEDIMŪŪJÄ: Katś ja pṵṵĺ õurot, olkõq hää!
- MARI: Pallõsiq!
- PILEDIMŪŪJÄ: Aiťumma! Siihn um tiu̯q pileť, võtkõq hääss!

Ollõvaig (preesens)

Mari **eläs** Helsingihn ja **opṕ** suuŕkoolihn. Noq **lätt** tä katõs kuuss Võromaalõ. Timä **taht** Võromaal võro kiilt oppiq. Tä **nakkas** elämä ütehn võrokeelidsehn perrehn. Tä **ei tunnõq** viı̯l noid inemiisi.

Parhillaq **um** Mari Võro bussijaamahn. Tä **võtt** uma koti ja **lätt** kassa manoq.

- MARI: Tereh! Maq pallõsiq üte piledi Misśo bussi pääle.
- PILEDIMŪŪJÄ: Tereq! Kohe tiı̯q **tahat** sõitaq?
- MARI: Ruusmäe piätüste.
- PILEDIMŪŪJÄ: Sinnäq ti **saa-aiq** järǵmädse bussi kaq. Järǵmäne busś **sõit** üle Vahtsõliina. Maq **mŭŭ** teile piledi ülejärǵmädsele bussilõ.
- MARI: Kuna tŭŭ vällä **lätt**?
- PILEDIMŪŪJÄ: Kell säidse.
- MARI: Hüvä. Pallo pileť **mass**?
- PILEDIMŪŪJÄ: Katś ja pŭŭĺ õurot, olkõq hää!
- MARI: Pallõsiq!
- PILEDIMŪŪJÄ: Aiťumma! Siihn **um** tiı̯q pileť, võtkõq hääss!

Ollõvaig (preesens) 1

1 maq	mṷṷ							
2 saq					tahat			
3 tä		opṕ	võtt	lätt	taht	sõit	mass	
1								
2								
3 nä								
ei								tunnõq
imper. 2. ü.								

Ollõvaig (preesens) 2

1 maq						
2 saq						
3 tä	eläs	nakkas	piätäs	ütles	teretäs	kynõlõs
1						
2						
3 nä						
ei						
imper. 2. ü.						

Ollõvaig (preesens) 1

	mu̯u̯mä							
1 maq	mu̯u̯							
2 saq	mu̯u̯**t**	= müü**deq**					tahat	
3 tä	mu̯u̯		opṕ	võtt	lätt	taht	sõit	mass
1	möö**miq** = **mi** mu̯u̯							
2	mu̯u̯**tiq** = **ti** mu̯u̯**t**							
3 nä	möö**väq**							
ei	mu̯u̯**q**	= mu̯u̯**-üiq**						tunnõq
imper. 2. ü.	mu̯u̯**q**							

Ollõvaig (preesens) 1

	mṷṷmä	opma						
1 maq	mṷṷ	opi						
2 saq	mṷṷ**t**	opi**t**	= opi**dõq**				tahat	
3 tä	mṷṷ	opp		võtt	lätt	taht	sõit	mass
1	möö**miq**	opi**miq**	= **mi** opi					
2	mṷṷ**tiq**	opi**tiq**	= **ti** opi**t**					
3 nä	möö**väq**	op**vaq**						
ei	mṷṷ**q**	opi**q**	= opi**-iq**					tunnõq
imper. 2. ü.	mṷṷ**q**	opi**q**						

Ollõvaig (preesens) 1

	mṷṷmä	opma	võtma				
1 maq	mṷṷ	opi	võta				
2 saq	mṷṷ**t**	opi**t**	võta**t** = võta**dõq**			tahat	
3 tä	mṷṷ	opṕ	võtt	lätt	taht	sõit	mass
1	möö**miq**	opi**miq**	võta**miq** = **mi** võta				
2	mṷṷ**tiq**	opi**tiq**	võta**tiq** = **ti** võta**t**				
3 nä	möö**väq**	oṕ**vaq**	võt**vaq**				
ei	mṷṷ**q**	opi**q**	võta**q** = võta**-aiq**				tunnõq
imper. 2. ü.	mṷṷ**q**	opi**q**	võta**q**				

Ollõvaig (preesens) 1

	mṷṷmä	oṕma	võtma	tahtma		
1 maq	mṷṷ	opi	võta	taha		
2 saq	mṷṷ**t**	opi**t**	võta**t**	taha**t** = taha**dõq**		
3 tä	mṷṷ	opṕ	võtt	taht	sõit	mass
1	möö**miq**	opi**miq**	võta**miq**	taha**miq** = **mi** taha		
2	mṷṷ**tiq**	opi**tiq**	võta**miq**	taha**tiq** = **ti** taha**t**		
3 nä	möö**väq**	oṕ**vaq**	võt**vaq**	taht**vaq**		
ei	mṷṷ**q**	opi**q**	võta**q**	taha**q** = taha**-aiq**		
imper. 2. ü.	mṷṷ**q**	opi**q**	võta**q**	taha**q**		

Ollõvaig (preesens) 1

	mu̬ü̬mä	oṕma	võtma	tahtma	sõitma	masma
1 maq	mu̬ü̬	opi	võta	taha	sõida	massa
2 saq	mu̬ü̬**t**	opi**t**	võta**t**	taha**t**	sõida**t**	massa**t**
3 tä	mu̬ü̬	opṕ	võtt	taht	sõit	mass
1	möö**miq**	opi**miq**	võta**miq**	taha**miq**	sõida**miq**	massa**miq**
2	mu̬ü̬**tiq**	opi**tiq**	võta**miq**	taha**tiq**	sõida**tiq**	massa**tiq**
3 nä	möö**väq**	oṕ**vaq**	võt**vaq**	taht**vaq**	sõit**vaq**	mas**vaq**
ei	mu̬ü̬**q**	opi**q**	võta**q**	taha**q**	sõida**q**	massa**q**
imper. 2. ü.	mu̬ü̬**q**	opi**q**	võta**q**	taha**q**	sõida**q**	massa**q**

Ollõvaig (preesens) 1

	mu̯u̯mä	oṕma	võtma	tahtma	sõitma	masma
1 maq	mu̯u̯	opi	võta	taha	sõida	massa
2 saq	mu̯u̯**t**	opi**t**	võta**t**	taha**t**	sõida**t**	massa**t**
3 tä	mu̯u̯	oṕp	võtt	taht	sõit	mass
1	möö**miq**	opi**miq**	võta**miq**	taha**miq**	sõida**miq**	massa**miq**
2	mu̯u̯**tiq**	opi**tiq**	võta**miq**	taha**tiq**	sõida**tiq**	massa**tiq**
3 nä	möö**väq**	oṕ**vaq**	võt**vaq**	taht**vaq**	sõit**vaq**	mas**vaq**
ei	mu̯u̯**q**	opi**q**	võta**q**	taha**q**	sõida**q**	massa**q**
imper. 2. ü.	mu̯u̯**q**	opi**q**	võta**q**	taha**q**	sõida**q**	massa**q**

Ollõvaig (preesens) 1

	mu̬u̬mä	oṕma	võtma	tundma	tegemä	**minemä**
1 maq	mu̬u̬	opi	võta	tunnõ	tu̬i	lää
2 saq	mu̬u̬**t**	opi**t**	võta**t**	tunnõ**t**	tu̬i**t**	lää**t**
3 tä	mu̬u̬	opṕ	võtt	tund	tege	lätt
1	möö**miq**	opi**miq**	võta**miq**	tunnõ**miq**	tee**miq**	lää**miq**
2	mu̬u̬**tiq**	opi**tiq**	võta**miq**	tunnõ**tiq**	tu̬i**tiq**	lää**tiq**
3 nä	möö**väq**	oṕ**vaq**	võt**vaq**	tund**vaq**	tege**väq**	lät**väq**
ei	mu̬u̬**q**	opi**q**	võta**q**	tunnõ**q**	tu̬i**q**	lää**q**
imper. 2. ü.	mu̬u̬**q**	opi**q**	võta**q**	tunnõ**q**	tu̬i**q**	**mineq**

Ollõvaig (preesens) 1

	mu̬u̬mä	opma	võtma	tundma	tegemä	**minemä**
1 maq	mu̬u̬	opi	võta	tunnõ	tii	lää
2 saq	mu̬u̬**t**	opi**t**	võta**t**	tunnõ**t**	tii**t**	lää**t**
3 tä	mu̬u̬	opp	võtt	tund	tege	lätt
1	möö**miq**	opi**miq**	võta**miq**	tunnõ**miq**	tee**miq**	lää**miq**
2	mu̬u̬**tiq**	opi**tiq**	võta**miq**	tunnõ**tiq**	tii**tiq**	lää**tiq**
3 nä	möö**väq**	op**vaq**	võt**vaq**	tund**vaq**	tege**väq**	lät**väq**
ei	mu̬u̬**q**	opi**q**	võta**q**	tunnõ**q**	tii**q**	lää**q**
imper. 2. ü.	mu̬u̬**q**	opi**q**	võta**q**	tunnõ**q**	tii**q**	**mineq**

Viil tohe-eiq pääd saina vasta lüvväq!

Kygõ hirmsamb um viil iihn!

Ollõvaig (preesens) 2

	elämä	nakka**mma**	ütle**mmä**	piätä**mmä**	teretä**mmä**	kynõlõ**mma**
1 maq	elä	nakka	ütle	piädä	teredä	kynõlõ
2 saq	elät	nakkat	ütlet	piätät	teretät	kynõlõt
3 tä	elä**s**	nakka**s**	ütle**s**	piätä**s**	teretä**s**	kynõlõ**s**
1	elämiq	nakkamiq	ütlemiq	piätämiq	teretämiq	kynõlõmiq
2	elätiq	nakkatiq	ütletiq	piätätiq	teretätiq	kynõlõtiq
3 nä	elä**seq**	nakka**sõq**	ütle**seq**	piätä**seq**	teretä**seq**	kynõlõ**sõq**
ei	eläq	nakkaq	ütleq	piädäq	teredäq	kynõlõq
imper. 2. ü.	eläq	nakkaq	ütleq	piädäq	teredäq	kynõlõq

Ollõvaig (preesens) 2

	elämä	nakka**mma**	ütle**mmä**	piätä**mmä**	teretä**mmä**	kynõlõ**mma**
1 maq	elä	nakka	ütle	piädä	teredä	kynõlõ
2 saq	elät	nakkat	ütlet	piätät	teretät	kynõlõt
3 tä	elä**s**	nakka**s**	ütle**s**	piätä**s**	teretä**s**	kynõlõ**s**
1	elämiq	nakkamiq	ütlemiq	piätämiq	teretämiq	kynõlõmiq
2	elätiq	nakkatiq	ütletiq	piätätiq	teretätiq	kynõlõtiq
3 nä	elä**seq**	nakka**sõq**	ütle**seq**	piätä**seq**	teretä**seq**	kynõlõ**sõq**
ei	eläq	nakkaq	ütleq	piädäq	teredäq	kynõlõq
imper. 2. ü.	eläq	nakkaq	ütleq	piädäq	teredäq	kynõlõq

Kodotu̯u̯

1. Kiŕodaq hindäle edimädse opitunni rasõhidõ synno nimistü. Api tõlḱmisõlõ saat võro–eesti synaraamatust (www.synaq.org).

   Kirjoita itsellesi ensimmäisen oppitunnin vaikeitten sanojen luettelo. Apua kääntämiseen saat ukala–viro-sanakirjasta (www.synaq.org).

2. Vastaq 9. slaidi küsümüssile kinkägiq ehtsä vai vällä märgütet inemise kotsilõ.

   Vastaa 9. dian kysymyksiin jonkun todellisen tai keksityn henkilön osalta.

Ukalan äänneopin kantasuomalainen tausta

- Ukalan monimutkaisen morfologian takana ovat pääosin kantasuomen kauden jälkeen tapahtuneet säännölliset äänteenmuutokset, joitten vaikutusta analogia ei ole paljon tasoittanut (toisin kuin virossa).
- Suurin yksittäinen muutos on ollut sananmuotojen säännöllinen lyheneminen vokaalien sisä- ja loppukatojen kautta. Lyhenemisen myötä iso osa painottomien tavujen sisältämästä informaatiosta on siirtynyt painollisille tavuille, jolloin kieli on liukunut agglutinatiivisesta tyypistä flekteeraavan tyypin puolelle.
- Painottomien tavujen vokaalien kato on pidentänyt niin painollisessa tavussa joko pitkää vokaalia tai, mikäli vokaali on ollut lyhyt, sitä seurannutta konsonanttia tai konsonanttiyhtymää. Näin on syntynyt erikoinen kolmiasteinen kestovaihtelu, joka yhdessä kantasuomesta periytyvän klusiilien astevaihtelun kanssa selittää enimmät ukalan sanojen vartalonsisäiset vaihtelut.

Kestovaihtelu

- Sekä vokaalit että konsonantit voivat ukalan kielen painollisissa (pää- ja sivupainollisissa) tavuissa olla lyhyitä, puolipitkiä tai ylipitkiä. Painottomissa tavuissa kestoasteita on vokaaleilla ja konsonanteilla kaksi, lyhyt ja pitkä.
- Myös kaikki painolliset tavut ovat joko lyhyitä, puolipitkiä tai ylipitkiä. Yksitavuisten sanojen tavu on aina ylipitkä (ei koske lausepainottomia sanoja, kuten pronomineja, konjunktioita ym.). Sanan viimeinen tavu ei koskaan ole puolipitkä, sillä puolipituus merkitsee oikeastaan sitä, että osa tavun painosta on luovutettu seuraavalle tavulle.

Kestovaihtelun kantasuomalainen tausta

Yksitavuisilla sanoilla on seuraavat kestotyypit:

- Ylipitkä tavu:

uk V$\overline{\text{C}}$C	< ksm VC|CV:	uk *sepp*	< ksm **seppä*
uk V$\overline{\text{V}}$C	< ksm VV|CV:	uk *kii̯íl*	< ksm **keeli*
uk VVCC	< ksm VVC|CV:	uk *paik*	< ksm **paikka*

Värin selitys: Ensi tavu on ukalassa lyhyempi, pitempi, paljon pitempi kuin kantasuomessa

Kestovaihtelun kantasuomalainen tausta

Kaksitavuisissa sanoissa pääpainollisilla tavuilla on seuraavat kestotyypit:

- Lyhyt tavu: uk V|CV(C) = ksm: uk *kala*, *pada*, *kalaq* < ksm **kala*, **pata*, **kalat*
- Puolipitkä tavu: uk Vč|CV(C) < ksm V|CV|CV: uk *kalla*, *pata* < ksm **kalada*, **patada*
  - < ksm Vč|CVC: uk *sepä*, *sepäq* < ksm **seppän*, **seppät*
  - uk VV|CV̀(C) < ksm VV|CVC: uk *keele*, *keeleq* < ksm **keelen*, **keelet*
  - < ksm VVč|CVC: uk *paiga*, *paigaq* < ksm **paikkan*, **paikkat*
- Ylipitkä tavu: uk VC̄|CV < ksm V|CV|CVC: uk *kal:la*, *patta* < ksm **kalahan*, **patahan*
  - < ksm VC|CV|CV(C): uk *seppä* < ksm **seppädä*, **seppähän*
  - uk VV̄|CV < ksm VV|CV|CV(C): uk *luu:da*, *k̬i̬ili* < ksm **luutada*, **keelihen*
  - uk VVC|CV̀(C) < ksm VVC|CV(C): uk *paika* < ksm **paikkada*, **paikkahan*

Värin selitys: Ensi tavu on ukalassa lyhyempi, pitempi, paljon pitempi kuin kantasuomessa

Kantasuomen jälkeen syntyneet ukalan äänteet

Vokaalit

i	**ü**	**y**	**u**
e	**ö**	**õ**	**o**
	ä	**a**	

Ensi tavun *õ* (*e̯*) on syntynyt *e*:stä takavokaalien (*u*, *o*, *a*) edellä ja foneemistunut ehdoiltaan epämääräisen *o* > *õ* -muutoksen myötä: *võlg* < **velka*, *hõhk* 'ilma' < **hehku*; *põlv́* < **polvi*, *võttaq* < **vottadaq* (> sm *ottaa*).

Petri Kallio pitää kuitenkin ensi tavun *õ*:ta jo kantasuomalaisena.

Jälkitavun *õ* on syntynyt myöhemmin *e*:n vokaalisointupariksi takavokaalisiin sanoihin: *suurõq* < **suuret*, *tulõ* < **tulen*, *kolmõlõ* < **kolmellen*, *korgõ* < **korkeda*.

Kantasuomen jälkeen syntyneet ukalan äänteet

Vokaalit

i	**ü**	**y**	**u**
e	**ö**	**õ**	**o**
	ä	**a**	

Vokaali *y* (*j*) esiintyy vain ensi tavussa. Se on syntynyt useista eri vokaaleista erityisesti *n*:n edellä, joskus muissakin asemissa: *nyna* < **nena* 'nenä', *kynõlõma* 'puhua' < **konele-*, *syna* < **sana*, *sysaŕ* < **sisari* ~ *sesari*

Vokaalin *y* asema foneemina on kiistanalainen. Ukalan kielessä ei ole kahta muotoa, joitten merkityksen erottaisi oppositio *õ* ~ *y*. Näin *y*:ta on mahdollista pitää *õ*:n allofonina. Nykyvõron viimeisimmässä ortografiassa *y*-äänne kirjoitetaankin *õ*-kirjaimella.

Kantasuomen jälkeen syntyneet ukalan äänteet

Vokaalit

i	**ü**	**y**	**u**
e	**ö**	**õ**	**o**
	ä	**a**	

Kaikki ukalan vokaalit (paitsi *y*) esiintyvät lyhyenä, pitkänä ja ylipitkänä. Ylipitkät *ee:*, *öö:*, *õõ:*, *oo:* (~ sm *ie*, *yö*, *ie*, *uo*) ovat kuitenkin supistuneet suppeitten ja puoliväljien vokaalien välimaastoon. Ne merkitään usein *i̯i̯*, *u̯u̯*, *yy* ja *ü̯ü̯*, mutta kirjavõron ortografiassa *ii*, *uu*, *yy* ja *üü*. Vain *yy*:lla on siis aivan oma kirjain(pari)nsa, koska suppeata *yy*:ta (*i̯i̯*:ta) ei ukalassa ole. Vokaalit *i̯i̯*, *u̯u̯* ja *ü̯ü̯* eivät kirjakielessä erotu vokaaleista *ii*, *uu* ja *üü*, mistä on toisinaan haittaa (*su̯u̯* 'suo' ≠ *suu* 'suu', *ki̯i̯l'* 'kieli' ≠ *kiil* 'kiila'), mutta toisaalta ne eroavat puolipitkistä allofoneistansa (*ku̯u̯li* 'kouluun' ≠ *kooli* 'koulun').

Kantasuomen jälkeen syntyneet ukalan äänteet

Konsonantit

p	**ṕ**		**t**	**ť**		**k**	**ḱ**	**q**
		c	**ć**	**(ts**	**tś)**			
v	**v́**		**s**	**ś**				**h** **ḥ**
m	**ḿ**		**n**	**ń**				
			l	**ĺ**				
			r	**ŕ**				
				j				

Glottaaliklusiili *q* (*ʔ*) on syntynyt sananloppuisesta *k*:sta, kuten suomessa (*kastõq* < **kastek*), mutta myös sananloppuisesta *t*:stä (*kalaq* < **kalat*). Võron-seton kielialueen länsiosassa myös sananloppuinen *h* on muuttunut *q*:ksi kuten suomessa (*herneq* < **herneh*), mutta itälaidalla nomininloppuinen *q* (< *k*) on päin vastoin korvautunut *h*:lla. Eräissä pikapuhemuodoissa (*maq*, *muq*, *kaq* jne.) *q* lienee syntynyt lauseprosodisista syistä.

Kuten suomessa, myös ukalassa glottaaliklusiili assimiloituu seuraavan sanan alkukonsonanttiin. Ukalan *q* kuitenkin ääntyy lauseen lopussa voimakkaana. Vokaalin edellä *q* ei kahdennu kuten suomessa. Vrt. sm *ostaʔʔase* ~ uk *ostaq asõq*.

Glottaaliklusiili on häviämässä useista muotokategorioista ja kirjavõron ortografiassa se merkitään vain tietyissä funktioissa.

Kantasuomen jälkeen syntyneet ukalan äänteet

Konsonantit

p	**ṕ**	**t**	**ť**	**k**	**ḱ**		**q**
		c	**ć**	**(ts**	**tś)**		
v	**v́**	**s**	**ś**			**h**	**ḥ**
m	**ḿ**	**n**	**ń**				
		l	**ĺ**				
		r	**ŕ**				
			j				

Kaikilla konsonanteilla paitsi *j*:lla ja *q*:lla on ukalassa myös palataalistunut vastine. Nämä konsonantit ovat postpalataalisia, eli niitten loppupuolella ääntyy *j*:n tapainen äänne, samaan tapaan kuin suomen itämurteitten palataalistuneissa konsonanteissa (mutta toisin kuin virossa, jossa on prepalataalisia konsonantteja).

Palataalistuneet konsonantit ovat syntyneet *j*-loppuisista konsonanttiyhtymistä sekä *i*:n palatalisoidessa sitä edeltäneen konsonantin. Koska *i*:n edellä ei esiintyy palataalistumattomia konsonantteja, ei *i*:tä edeltävää palatalisaatiota pidä merkitä kirjoituksessa.

Viimeisimmässä võron ortografiassa sananloppuinen palataalistuneisuus merkitään vain erottamaan preteritiä preesensistä (*and'* 'antoi' $\neq$ *and* 'antaa'). Monet tärkeät sanastolliset erot (*palḱ* $<$ **palkki* $\neq$ *palk* $<$ **palkka*) jäävät tällöin huomiotta.

Muita tärkeitä ukalan äänteenmuutoksia

- Ksm -*kt*- > uk -*tt*-: **kakten* > *katõ*, **koktu* > *kõtt*, **vakto* > *vatt*. Juuri tämä muutos osoittaa ukalan esimuodon, kantasuomen sisämaamurteen, eronneen ensimmäisenä kaikkien muitten ims. kielten edeltäjästä, kantasuomen rannikkomurteesta. Muissa kielissä -*kt*- > -*ht*-: sm *kahden*, *kohtu*, *vaahto*, vi *kahe*, *koht*, *vaht*. Alkuperäinen ksm -*ht*- (< -*št*-) on pysynyt ukalassa: uk *leht*, sm *lehti*, vi *leht* (? ← baltt **leišti*-).
- Ksm (-*kti* >) -*kci* ja (-*pti* >) -*pci* > uk -*tsi* > -*tś*: *kakci* > *katś*, *lapci* > *latś*. Muissa kielissä -*kci* > -*ksi* ja -*pci* > -*psi* : sm *kaksi*, *lapsi*, vi *kaks*, *laps*.

Keelepuu

Jüvä Sullõv
(Sulev Iva)

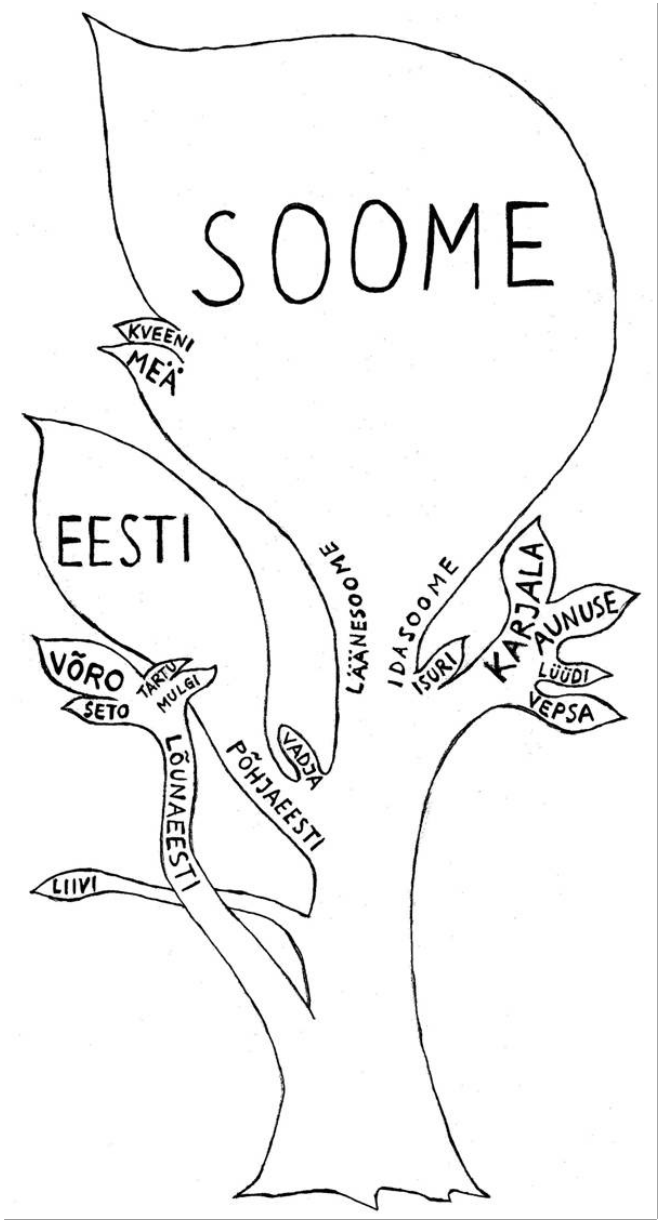

Arkaismeja ukalan konsonantismissa

- Ksm *c* = uk *ts* (: *ds*): ksm **cika* > *tsiga*, **keüci* > *köüdś*, **süci* > *hüdsi*, **kaca* > *kadsa*. Muualla itämerensuomessa *c* > *s*: sm *sika*, *köysi*, *sysi*, *kasa*, vi *siga*, *köis*, *süsi*.
- Ksm -*ck*- = uk -*tsk*: *kacku* > *katsk*, *kickudak* > *kitskõq*, *nocko* > *nõtsk*, *pucki* > *pütsk*. Muualla itämerensuomessa -*ck*- > -*tk* ja -*pci* > -*psi* : sm *katku*, *kitkeä*, *notko*, *putki*, vi *katk*, *kitkuda*, *nõtk*, *putk*.
- Pohjoisen itämerensuomen itäosassa *c* edustuu parissa sanassa *č*:nä: ka *katša*, *koatšku*, ve *kačk*.

Arkaismeja ukalan vokalismissa

- Ksm *ai* , *äi* = uk *ai*, *äi*: ksm **haina* > *hain*, **saina* > *sain*, **saivas* > *saivas*, **saistaq* > *saistaq*, **säiccemä* > **säidse*, **häice-* > *häidseq*. Muualla itämerensuomessa *ai*, *äi* näissä sanoissa > *ei*: sm *heinä*, *seinä*, *seiväs*, *seistä*, *seitsemän*, *heisi*, vi *hein*, *sein*, *teivas*, *seista*, *seitse*, *õis*. Etäsukukielten ja lainojen lähdekielten muodot paljastavat *ei*-diftongin jälkisyntyiseksi.
- Suomeen verratessa arkaismina voi pitää myös ukalan vokaalisointua, jossa *o* ei ole saanut parikseen *ö*:tä.

Vanhimmat äänteelliset eroavuudet

Kantasuomi	**Ukala**	**Muu itämerensuomi**
-kt-	*-tt-*	*-ht-*
-kci, *-pci*	*-tś*	*-ks(i)*, *-ps(i)*
c	*c* ~ *s*	*s*
-ck-	*-ck-*	*-tk-*
ai, *äi*	*ai*, *äi*	*ai*, *äi* ~ *ei*

Ukalan vokaalisointu (vabahelükokkokõla)

Etuvokaalisia sanoja (*teräväq*): *käümä*, *kälü*, *helü*, *külä*, *repän*, *pöörüs*

Takavokaalisia sanoja (*kummõq*): *kauŕma*, *kullanõ*, *kõrval*, *nyna*

Ukalan *e* on aina etuvokaali: *seminär*. Eräässä ortografiaesityksessä (Help 1990) *e* merkittiin <ë> ja *õ* merkittiin <e>, jolloin pisteet <¨> osoittivat kaikkia vokaalisoinnun etuvokaalipareja.

Sekä ensi- että jälkitavun *i* on neutraali: *käsi*, *lumi*, *kässile*, *lumitsidõ*, *kirvõs*.

Jälkitavun *o* on neutraali: *käro*, *jäńo*, *elo*.

Poikkeukset vokaalisoinnusta

- Yhdyssanat kuten suomessa: *kärbläse*|*suurunõ*.
- Kirjakielessä ”komitatiivin pääte -*ga(q)*”: *esäga*, *leeväga* $<$ **kansa-* (sm *kanssa*). Komitatiivi on kuitenkin vaihtoehtoisesti miellettävissä postpositiorakenteeksi: *esä kaq*, *leevä kaq*.
- Diftongin loppuosana on *õ*:n sijasta *e*: *kaema*, *vaenõ*, *soeq*, *loetas*.
- Jälkitavuissa ääntyy *h*:n jäljessä *õ*:n sijasta *e* äännefysiologisista syistä: *vaher*, *ilosahe*, *tahenõma*
- Jälkitavujen *o*:sta syntynyt *u* ei vaihtele *ü*:n kanssa, vaan pysyy *u*:na. Muutos *o* $>$ *u* on tyypillinen võron länsimurteessa. Koko kielialueella se esiintyy päätteitten *-*kko* ja *-*kohen* jatkajissa: *tütrigu* $<$ **tüttärikko*, *tettägu* $<$ **tektäkohen*.
- Palatalisoitunut konsonantti edentää seuraavan vokaalin, erityisesti setossa: *naańe : naaśe : naaśelõ*, *Kaĺev*. Muuallakin paikannimissä: *Kańepi*, *Mooste*.

Diftongit

Kantasuomen diftongeja ukalassa jatkavat:

- ai, äi, õi (< oi), ei (< ai, öi), oi, ui, yi (< õõ): *taivas*, *hain*, *kaiv*, *väitś*, *kõiv* (< **koivu*), *leib* (< **laipa*), *sei* (< **söi*), *poig*, *puid*, *lyig* (< **lõõka*)
- au, õu, ou, iu: *laud*, *jõul* ~ *joul* (< **joulu*), *liug*
- äü, öü (< *eü): *käümä*, *köüdś* (< **keüci*), *löüdmä* (~ *leüdmä* Hargla)

Näitten lisäksi on runsaasti kontraktion kautta, kuten yksittäisklusiilien heikon asteen edustajan kadotessa ensi tavuun syntyneitä diftongeja:

- ae, äe, õe, oe, öe: *laeq* (< **laget*), *näe* (< **nägen*), *hõel* (< **ovela*), *loeq* (< **lugek*), *pöetäs* (< **pügetäkse-*)
- ao, äo, õo, eo, io: *kaoq* (< **kadot*), *käoq* (< **kägot*), *kõoq* (< **koivut*), *peoq* ~ *pioq* (< **pidot*)
- üä, iä: *süä* (< **südän*), *miä* (? < **mikä*)
- ua, ia, ya: *kua* (? < **kuka*), *tsiaq* (< **cigat*), *sya* (< **sodan*)

Küsümüseq ja vastussõq

• Miä śoo / seo um?	Tu̯u̯ um raamat / vihk / pastak / pleiätś / putõĺ / klaaś / arvudi (/ puutri) / hiiŕ / telehvoń / tu̯u̯ĺ / laud / kotť.
• Miä ńooq / neoq ummaq?	Nu̯u̯q ummaq _____ ja _____.
• Miä ńooq / neoq ummaq?	Nu̯u̯q ummaq raamaduq / vihoq / pastakaq / pleiätsiq...
• Miä taa um?	Śoo / seo um (muq) raamat / vihk / pastak / pleiätś / putõĺ / klaaś / arvudi (/ puutri) / hiiŕ / telehvoń / tu̯u̯ĺ / laud / kotť.
• Miä taa um?	Tu̯u̯ um usś / akõń / sain / põrmand / lagi / tahvli.

Asõsynaq asjo kotsilõ

	Miä?		
kynõlõja man	**śoo / seo**	**ńooq / neoq**	**’tämä, nämä’**
kaugõmbal	**taa**	**naaq**	**’tuo, nuo’**
jutuhn jo nimetätüq	**tu̯u̯**	**nu̯u̯q**	**’se, ne’**

Ukalan ja suomen demonstratiivit

	ukala	**suomi**	
endoforinen	**śoo / seo**	**tämä**	puhujan luona
eksoforinen	**taa**	**tuo**	kauempana
anaforinen	**tu̯u̯**	**se**	jo käsitelty asia
logoforinen	**timä / tä**	**hän, se**	henkilöviitteinen

Ukalan ja suomen demonstratiivit

	ukala	**suomi**	
endoforinen	**śoo / seo**	**tämä**	puhujan luona
eksoforinen	**taa**	**tuo**	kauempana
anaforinen	**tu̬u̬**	**se**	jo käsitelty asia
logoforinen	**timä / tä**	**hän, se**	henkilöviitteinen

Suidsupää:släne (Haarapääsky)

Miq rahvustsirk um suidsupää:släne. Timä ehitäs uma pesä kas lau:da vai tal:li, maja kaar:dõ alaq, bensiinijaa:ma vai bussipiätüse tala kül:ge. Muinasjutt kynõlõss, et pää:släne um lu̯u̯d oŕalatsõst, kinkalõ pernaanõ veidüq süvväq, a palľo tü̯ü̯d andnuq. Pää:släse lahkinõ hand saanuq tu̯u̯st, et imäk joudnuq viimädsel minutil tütrigu prundsihannast kinniq haa:rdaq ja tõmmanuq prundsikõsõ lah:ki.

Talo, kohn pää:släseq eläse, um otsast otsaniq ynnõlik. Ynnõ tsirgukõsõq kaosõq vasta süküst ärq. Parhillaq miq tiiä, et nimä pagõvaq külmä talvõ iist Aafrikahe. Agaq vahnast arvati, et pärtilpääväl lätväq pää:släseq ärq järve, kohn nä ijä all suikvaq kooniq tulõvaniq keväjäniq ütśtõsõ hannahn kinniq. Mynõq kalameheq ollõv talvõl kalla püü:dehn ijä alt pää:släisi löüdnü.

Nominien sijataivutus yksikössä: yksitavuiset

Nominatiivi	suu
Genetiivi	suu
Partitiivi	suud
Illatiivi	suuhu ~ suuhe ~ suuhtõ ~ suuhvõ ~ suhvõ ~ suvvõ ~ suhuq
Inessiivi	suuhn ~ suuh ~ suun
Elatiivi	suust
Allatiivi	suulõ
Adessiivi	suul
Ablatiivi	suult
Abessiivi	suuldaq ~ suudaq ~ suuta
Translatiivi	suuss ~ suust
Terminatiivi	suuniq

Nominien sijataivutus yksikössä: kaksitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	suu	talo
Genetiivi	suu	talo
Partitiivi	suud	tallo
Illatiivi	suuhu ~ suuhe ~ suuhtõ	tal:lo
Inessiivi	suuhn ~ suuh ~ suun	talohn ~ taloh ~ talon
Elatiivi	suust	talost
Allatiivi	suulõ	talolõ
Adessiivi	suul	talol
Ablatiivi	suult	talolt
Abessiivi	suuldaq ~ suudaq	taloldaq ~ talodaq
Translatiivi	suuss ~ suust	talos ~ talost
Terminatiivi	suuniq	taloniq

Nominien sijataivutus yksikössä: kaksitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	suu	talo	igä
Genetiivi	suu	talo	iä
Partitiivi	suud	tallo	ikä
Illatiivi	suuhu ~ suuhe ~ suuhtõ	tal:lo	ikkä
Inessiivi	suuhn ~ suuh ~ suun	talohn ~ taloh ~ talon	iähn ~ iäh ~ iän
Elatiivi	suust	talost	iäst
Allatiivi	suulõ	talolõ	iäle
Adessiivi	suul	talol	iäl
Ablatiivi	suult	talolt	iält
Abessiivi	suuldaq ~ suudaq	taloldaq ~ talodaq	iäldäq ~ iädäq
Translatiivi	suuss ~ suust	talos ~ talost	iäss ~ iäst
Terminatiivi	suuniq	taloniq	iäniq

Nominien sijataivutus yksikössä: kaksitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	suu	talo	igä	kṵṵl’	tükk
Genetiivi	suu	talo	iä	kooli	tükü
Partitiivi	suud	tallo	ikä	kṵṵli	tükkü
Illatiivi	suu|hu/he/htõ	tal:lo	ikkä	kṵṵli	tükkü
Inessiivi	suuhn	talohn	iähn	koolihn	tükühn
Elatiivi	suust	talost	iäst	koolist	tüküst
Allatiivi	suulõ	talolõ	iäle	koolilõ	tüküle
Adessiivi	suul	talol	iäl	koolil	tükül
Ablatiivi	suult	talolt	iält	koolilt	tükült
Abessiivi	suuldaq	taloldaq	iäldäq	koolildaq	tüküldäq
Translatiivi	suuss	talos	iäss	koolis	tüküs
Terminatiivi	suuniq	taloniq	iäniq	kooliniq	tüküniq

Nominien sijataivutus yksikössä: kaksitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	suu	talo	igä	kṷṷl’	tükk	vari	nagyl ~ nakl
Genetiivi	suu	talo	iä	kooli	tükü	vaŕo	nagla
Partitiivi	suud	tallo	ikä	kṷṷli	tükkü	varjo	nakla
Illatiivi	suu|hu/he/htõ	tal:lo	ikkä	kṷṷli	tükkü	varjo	nakla
Inessiivi	suuhn	talohn	iähn	koolihn	tükühn	vaŕohn	naglahn
Elatiivi	suust	talost	iäst	koolist	tüküst	vaŕost	naglast
Allatiivi	suulõ	talolõ	iäle	koolilõ	tüküle	vaŕolõ	naglalõ
Adessiivi	suul	talol	iäl	koolil	tükül	vaŕol	naglal
Ablatiivi	suult	talolt	iält	koolilt	tükült	vaŕolt	naglalt
Abessiivi	suuldaq	taloldaq	iäldäq	koolildaq	tüküldäq	vaŕoldaq	naglaldaq
Translatiivi	suuss	talos	iäss	koolis	tüküs	vaŕos	naglas
Terminatiivi	suuniq	taloniq	iäniq	kooliniq	tüküniq	vaŕoniq	naglaniq

Nominien sijataivutus yksikössä: kaksitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	suu	talo	igä	kṷṷl’	tükk	vari	nagyl ~ nakl
Genetiivi	suu	talo	iä	kooli	tükü	vaŕo	nagla
Partitiivi	suud	tallo	ikä	kṷṷli	tükkü	varjo	nakla
Illatiivi	suu|hu/he/htõ	tal:lo	ikkä	kṷṷli	tükkü	varjo	nakla
Inessiivi	suuhn	talohn	iähn	koolihn	tükühn	vaŕohn	naglahn
Elatiivi	suust	talost	iäst	koolist	tüküst	vaŕost	naglast
Allatiivi	suulõ	talolõ	iäle	koolilõ	tüküle	vaŕolõ	naglalõ
Adessiivi	suul	talol	iäl	koolil	tükül	vaŕol	naglal
Ablatiivi	suult	talolt	iält	koolilt	tükült	vaŕolt	naglalt
Abessiivi	suuldaq	taloldaq	iäldäq	koolildaq	tüküldäq	vaŕoldaq	naglaldaq
Translatiivi	suuss	taloss	iäss	koolis	tüküs	vaŕos	naglas
Terminatiivi	suuniq	taloniq	iäniq	kooliniq	tüküniq	vaŕoniq	naglaniq

Vokaalivartaloisten geminaatiosijat: partitiivi ja illatiivi

1. Ei astevaihtelua

Nominatiivi	talo	kuˇuˇl’	kell		
Genetiivi	talo	kooli	kellä		
Partitiivi	tallo	kuˇuˇli	kel:lä		G
Illatiivi	tal:lo	kuˇuˇli	kel:lä		GG

2. Astevaihtelu

Nominatiivi	igä	kuˇuˇḱ	tükk	nagyl ~ nakl	V
Genetiivi	iä	koogi	tükü	nagla	H
Partitiivi	ikä	kuˇuˇki	tükkü	nakla	VG
Illatiivi	ikkä	kuˇuˇki	tükkü	nakla	VGG

Vokaalivartaloisten geminaatiosijat: partitiivi ja illatiivi

1. Ei astevaihtelua

Nominatiivi	talo	kuul’	kell	
Genetiivi	talo	kooli	kellä	
Partitiivi	tallo	kuuli	kel:lä	G
Illatiivi	tal:lo	kuuli	kel:lä	GG

2. Astevaihtelu

Nominatiivi	igä	kuuḱ	tükk	nagyl ~ nakl	V	luba	pada
Genetiivi	iä	koogi	tükü	nagla	H	lua	paa
Partitiivi	ikä	kuuki	tükkü	nakla	VG	lupa	pata
Illatiivi	ikkä	kuuki	tükkü	nakla	VGG	luppa	patta

Nominien sijataivutus yksikössä: kaksitavuiset molempivartaloiset

Nominatiivi	tuli	vesi	hüdsi	veri	kiil'	täüs	väitś
Genetiivi							
Partitiivi							
Illatiivi							
Inessiivi							
Elatiivi							
Allatiivi							
Adessiivi							
Ablatiivi							
Abessiivi							
Translatiivi							
Terminatiivi							

Nominien sijataivutus yksikössä: kaksitavuiset molempivartaloiset

Nominatiivi	tuli	vesi	hüdsi	veri	kiil'	täüs	väitś
Genetiivi	tulõ	vee	hüdse	vere	keele	tävve	väidse
Partitiivi	tuld	vett	hüst	verd	kiilt	täüt	väist
Illatiivi	tullõ	vette	hüste	verde	kiilde	täüde	väiste
Inessiivi							
Elatiivi							
Allatiivi							
Adessiivi							
Ablatiivi							
Abessiivi							
Translatiivi							
Terminatiivi							

Nominien sijataivutus yksikössä: kaksitavuiset molempivartaloiset

Nominatiivi	tuli	vesi	hüdsi	veri	kii̯l’	täüs	väitś
Genetiivi	tulõ	vee	hüdse	vere	keele	tävve	väidse
Partitiivi	tuld	vett	hüst	verd	kii̯lt	täüt	väist
Illatiivi	tullõ	vette	hüste	verde	kii̯lde	täüde	väiste
Inessiivi	tulõhn	veehn	hüdsehn	verehn	keelehn	tävvehn	väidsehn
Elatiivi	tulõst	veest	hüdsest	verest	keelest	tävvest	väidsest
Allatiivi	tulõlõ	veele	hüdsele	verele	keelele	tävvele	väidsele
Adessiivi	tulõl	veel	hüdsel	verel	keelel	tävvel	väidsel
Ablatiivi	tulõlt	veelt	hüdselt	verelt	keelelt	tävvelt	väidselt
Abessiivi	tulõldaq	veeldäq	hüdseldäq	vereldäq	keeleldäq	tävveldäq	väidseldäq
Translatiivi	tulõs	vees	hüdses	veres	keeles	tävves	väidses
Terminatiivi	tulõniq	veeniq	hüdseniq	vereniq	keeleniq	tävveniq	väidseniq

Konsonanttivartaloinen illatiivi

Odotuksenmukaisia vokaalivartaloisia illatiiveja:

sm *tuleen*, *uneen* ~ uk *tullõ*, *unnõ*

sm *veteen*, *täyteen*, *viiteen*, *varteen* ~ uk *vette*, *täüde*, *viide*, *vardõ*

Analogisia konsonanttivartaloisia *tE*-illatiiveja:

sm *syteen*, *veitseen*, *kynteen*, *lapseen*, *ukseen*, *kuuseen*, *mieheen* ~ uk *hüste*, *väiste*, *küüste*, *lastõ*, *ustõ*, *kuustõ*, *m̯i̯iste*

Sm *mereen*, *vereen*, *moneen*, *kieleen*, *sieneen*, *nuoreen*, *saareen* ~ uk *merde*, *verde*, *mõndõ*, *k̯i̯ilde*, *s̯i̯inde*, *nu̯u̯rdõ*, *saardõ*

Tondiq, kollikõsõq ja muuq tigolasõq

Tondiq ja kolliq ummaq eläjäq, kiä mõistvaq linnadaq ja tegeväq hirmsahe kurja. Tonť um väega tukõv elläi, ynnõ soe vas:ta timä ei saaq. Ku tondil küüdseq ja siivaq maaha lõiku, juusk tä kõvva hellü teten mõt:sa ja täst saa perüs tavalinõ mõtstsiga.

Pakań um mõtsaelläi. Kiä kynõlõs paganide kiilt, mõist ka inemise umma. Ku pakań um sõbralik, sys liputas tä handa. Muido um paganal kõva võim, a tuld tä pelgäs.

Puuḱ um nõrgõmbat sorti tonť. Puugi tege valmis inemine, a elämä pand Vanapakań kolmõ tsilga vere iist. Puuḱ kullõs külh peremiist, a salahuisi pidä vihha inemise vasta. Tä kand peremehele varra kokko.

Kodokäüjä eläs rehe all. Tä um valgõt värmi. Lindajas um tä parõmb puuki, parõmb esiqkiq haugast.

Purasḱ um väegaq kuri miis, kinkal um karvanõ pää ja pikaq habõnaq. Tä um mõtspagana lelläpoig ni eläs ütehn uma moori kaq mõtsahn tihhe võso seen. Harilikult täll lat:si olõ-iq, agaq ku um, um 31 tükkü.

Persoonapronominien sijataivutus yksikössä

Nominatiivi	mina ~ maq	sina ~ saq	timä ~ tä	esiq
Genetiivi	mino ~ muq	sino ~ suq	timä ~ tä	hindä ~ hin:ne
Partitiivi	minno	sinno	timmä ~ tedä	hinnäst
Illatiivi	minohtõ ~ muhtõ	sinohtõ ~ suhtõ	timähte ~ tähte	hindähe
Inessiivi	minohn ~ muhn	sinohn ~ suhn	timähn ~ tähn	hindähn
Elatiivi	minost ~ must	sinost ~ sust	timäst ~ täst	hindäst
Allatiivi	minolõ ~ mullõ	sinolõ ~ sullõ	timäle ~ tälle	hindäle
Adessiivi	minol ~ mull	sinol ~ sull	timäl ~ täll	hindäl
Ablatiivi	minolt ~ mult	sinolt ~ sult	timält ~ tält	hindält
Abessiivi	minoldaq ~ muldaq	sinoldaq ~ suldaq	timäldäq ~ täldäq	
Translatiivi	minos ~ muss	sinos ~ suss	timäs ~ täss	hindäs
Terminatiivi	minoniq	sinoniq	timäniq ~ täniq	

Demonstratiivipronominien sijataivutus yksikössä

Nominatiivi	seo ~ śoo	taa	tu̯u̯
Genetiivi	seo ~ śoo	taa	tu̯u̯
Partitiivi	seod ~ śood	taad	tu̯u̯d
Illatiivi	seo:ho ~ śoo:ho	taa:ha	tu̯u̯hu
Inessiivi	seohn ~ śoohn	taahn	tu̯u̯hn
Elatiivi	seost ~ śoost	taast	tu̯u̯st
Allatiivi	seolõ ~ śoolõ	taalõ	toolõ
Adessiivi	seol ~ śool	taal	tu̯u̯l
Ablatiivi	seolt ~ śoolt	taalt	tu̯u̯lt
Abessiivi	seoldaq ~ śooldaq	taaldaq	tooldaq
Translatiivi	seoss ~ śooss	taass	tu̯u̯ss
Terminatiivi	seoniq ~ śooniq	taaniq	tu̯u̯niq

Kysymyspronominien sijataivutus yksikössä

Nominatiivi	miä	kiä	kua
Genetiivi	mink	kink	kumma ~ kuvva
Partitiivi	midä	kedä	kum:ba
Illatiivi	minkahe ~ m̯iihe	kinkahe (~ kehe)	kum:ba
Inessiivi	minkahn ~ m̯iihn	kinkahn (~ kehn)	kummahn ~ kuvvahn
Elatiivi	minkast ~ m̯iist	kinkast (~ kest)	kummast ~ kuvvast
Allatiivi	minkalõ ~ m̯iile	kinkalõ ~ kelle	kummalõ ~ kuvvalõ
Adessiivi	minkal ~ m̯iil	kinkal ~ kell	kummal ~ kuvval
Ablatiivi	minkalt ~ m̯iilt	kinkalt ~ kelt	kummalt ~ kuvvalt
Abessiivi	minkaldaq ~ m̯iildäq	kinkaldaq ~ keldäq	kummaldaq ~ kuvvaldaq
Translatiivi	minkas	kinkas	kummas ~ kuvvas
Terminatiivi	minkaniq ~ meeniq	kinkaniq	kummaniq ~ kuvvaniq

Harjoituksia: partitiivi

- Maq näe _____ õga päiv.
- Kaeq _____ p̭i̭glist!
- Kas saq pel:gät _____?
- Ei pel:gä, maq olõ suurõmb _____.
- _____ vai _____ saq pel:gät?
- Maq pel:gä _____ ja suq _____.
- Maq mõista veidüq võro _____.
- Maq sṷ̈ṷ̈-iq _____, _____ õgaq _____.
- Olõ-iq _____, saa-iq _____tetäq õgaq _____küt:säq.

uma imä ja esä
esiq
taa suuŕ pini
tṷṷ
miä, kiä
saq, väitś
k̭i̭il
liha, kala, piim
hüdsi, tuli, kṷṷḱ

Harjoituksia: illatiivi ja inessiivi

- Maq panõ raamadu _____.
- Tüdriguq lätväq _____ marjolõ.
- Kas seo jõgi juusk _____vai _____?
- Maq taha _____ _____tullaq.
- Panõq küpär _____ ja kindaq _____!
- Panõq tu̯u̯ jutt ümbre võro _____!
- _____ um hulga marjo.
- Muq tütäŕ opṕ _____kolmandahn _____.
- Võro _____um rassõ keeleoppus.

uma kotť
suuŕ mõts
järv, meri
seo ku̯u̯ľ, tü̯ü̯
pää, käsi
ki̯i̯l
tu̯u̯ suuŕ mõts
seo ku̯u̯ľ, klasś
ki̯i̯l

Harjoituksia: partitiivi

- Maq näe umma immä ja essä õga päiv.
- Kaeq hinnäst piiglist!
- Kas saq pel:gät taad suurt pinni?
- Ei pel:gä, maq olõ suurõmb tuud.
- Midä vai kedä saq pel:gät?
- Maq pel:gä sinno ja suq väist.
- Maq mõista veidüq võro kiilt.
- Maq süü-iq lihha, kalla õgaq piimä.
- Olõ-iq hüst, saa-iq tuld tetäq õgaq kuuki küt:säq.

uma imä ja esä
esiq
taa suuŕ pini
tuu
miä, kiä
saq, väitś
kiil
liha, kala, piim
hüdsi, tuli, kuuḱ

Harjoituksia: illatiivi ja inessiivi

• Maq panõ raamadu umma kotti.	uma kotť
• Tüdriguq lätväq suurdõ mõt:sa marjolõ.	suuŕ mõts
• Kas seo jõgi juusk järʼve vai merʼde?	järv, meri
• Maq taha seoho kuͮͮli, tüͮͮhü/tüͮͮh(t)e tullaq.	seo kuͮͮľ, tüͮͮ
• Panõq küpär päähä/pääh(t)e ja kindaq kätte!	pää, käsi
• Panõq tuͮͮ jutt ümbre võro kiͮͮlde!	kiͮͮl
• Tuͮͮhn suurehn mõtsahn um hulga marjo.	tuͮͮ suuŕ mõts
• Muq tütäŕ opṕ seohn koolihn kolmandahn klassihn.	seo kuͮͮľ, klasś
• Võro keelehn um rassõ keeleoppus.	kiͮͮl

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	lugija
Genetiivi	lugija
Partitiivi	lugijat
Illatiivi	lugijahe
Inessiivi	lugijahn
Elatiivi	lugijast
Allatiivi	lugijalõ
Adessiivi	lugijal
Ablatiivi	lugijalt
Abessiivi	lugijaldaq
Translatiivi	lugijas
Terminatiivi	lugijaniq

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	lugija
Genetiivi	lugija
Partitiivi	lugijat
Illatiivi	lugijahe
Inessiivi	lugijahn
Elatiivi	lugijast
Allatiivi	lugijalõ
Adessiivi	lugijal
Ablatiivi	lugijalt
Abessiivi	lugijaldaq
Translatiivi	lugijas
Terminatiivi	lugijaniq

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	lugija	elläi	kipõń
Genetiivi	lugija	eläjä	kibõna
Partitiivi	lugijat	eläjät	kibõnat
Illatiivi	lugijahe	eläjähe	kibõnahe
Inessiivi	lugijahn	eläjähn	kibõnahn
Elatiivi	lugijast	eläjäst	kibõnast
Allatiivi	lugijalõ	eläjäle	kibõnalõ
Adessiivi	lugijal	eläjäl	kibõnal
Ablatiivi	lugijalt	eläjält	kibõnalt
Abessiivi	lugijaldaq jne.		
Translatiivi	lugijas jne.		
Terminatiivi	lugijaniq jne.		

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	lugija	elläi	kipõń	tahvli
Genetiivi	lugija	eläjä	kibõna	tahvli
Partitiivi	lugijat	eläjät	kibõnat	tahvlit
Illatiivi	lugijahe	eläjähe	kibõnahe	tahvlihe
Inessiivi	lugijahn	eläjähn	kibõnahn	tahvlihn
Elatiivi	lugijast	eläjäst	kibõnast	tahvlist
Allatiivi	lugijalõ	eläjäle	kibõnalõ	tahvlilõ
Adessiivi	lugijal	eläjäl	kibõnal	tahvlil
Ablatiivi	lugijalt	eläjält	kibõnalt	tahvlilt
Abessiivi	lugijaldaq jne.			
Translatiivi	lugijas jne.			
Terminatiivi	lugijaniq jne.			

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	lugija	elläi	kipõń	tahvli	ker:ge	makõ < ksm *makeda
Genetiivi	lugija	eläjä	kibõna	tahvli	ker:ge	makõ
Partitiivi	lugijat	eläjät	kibõnat	tahvlit	ker:get	makõt
Illatiivi	lugijahe	eläjähe	kibõnahe	tahvlihe	ker:gehe	makkõhe
Inessiivi	lugijahn	eläjähn	kibõnahn	tahvlihn	ker:gehn	makõhn
Elatiivi	lugijast	eläjäst	kibõnast	tahvlist	ker:gest	makõst
Allatiivi	lugijalõ	eläjäle	kibõnalõ	tahvlilõ	ker:gele	makõlõ
Adessiivi	lugijal	eläjäl	kibõnal	tahvlil	ker:gel	makõl
Ablatiivi	lugijalt	eläjält	kibõnalt	tahvlilt	ker:gelt	makõlt
Abessiivi	lugijaldaq jne.					
Translatiivi	lugijas jne.					
Terminatiivi	lugijaniq jne.					

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	lugija	elläi	kipõń	tahvli	ker:ge	makõ < ksm *makeda	
Genetiivi	lugija	eläjä	kibõna	tahvli	ker:ge	makõ	
Partitiivi	lugijat	eläjät	kibõnat	tahvlit	ker:get	makõt	~ magõhet
Illatiivi	lugijahe	eläjähe	kibõnahe	tahvlihe	ker:gehe	makkõhe	~ magõhehe
Inessiivi	lugijahn	eläjähn	kibõnahn	tahvlihn	ker:gehn	makõhn	~ magõhehn
Elatiivi	lugijast	eläjäst	kibõnast	tahvlist	ker:gest	makõst	~ magõhest
Allatiivi	lugijalõ	eläjäle	kibõnalõ	tahvlilõ	ker:gele	makõlõ	~ magõhelõ
Adessiivi	lugijal	eläjäl	kibõnal	tahvlil	ker:gel	makõl	~ magõhel
Ablatiivi	lugijalt	eläjält	kibõnalt	tahvlilt	ker:gelt	makõlt	~ magõhelt
Abessiivi	lugijaldaq jne.						
Translatiivi	lugijas jne.						
Terminatiivi	lugijaniq jne.						

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset vokaalivartaloiset -AV

Nominatiivi	lugija	elläi	kipõń	tahvli	ker:ge	makõ	
Genetiivi	lugija	eläjä	kibõna	tahvli	ker:ge	makõ	**magõhe-
Partitiivi	lugijat	eläjät	kibõnat	tahvlit	ker:get	makõt	~ magõhet
Illatiivi	lugijahe	eläjähe	kibõnahe	tahvlihe	ker:gehe	makkõhe	~ magõhehe
Inessiivi	lugijahn	eläjähn	kibõnahn	tahvlihn	ker:gehn	makõhn	~ magõhehn
Elatiivi	lugijast	eläjäst	kibõnast	tahvlist	ker:gest	makõst	~ magõhest
Allatiivi	lugijalõ	eläjäle	kibõnalõ	tahvlilõ	ker:gele	makõlõ	~ magõhelõ
Adessiivi	lugijal	eläjäl	kibõnal	tahvlil	ker:gel	makõl	~ magõhel
Ablatiivi	lugijalt	eläjält	kibõnalt	tahvlilt	ker:gelt	makõlt	~ magõhelt
Abessiivi	lugijaldaq jne.						
Translatiivi	lugijas jne.						
Terminatiivi	lugijaniq jne.						

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset vokaalivartaloiset +AV

Nominatiivi	hõrak	raamat	sinep	aabits	füüsiga	arvudi	/
Genetiivi	hõraga	raamadu	sinebi	aabidsa	füüsiga	arvudi	H
Partitiivi	hõrakat	raamatut	sinepit	aabitsat	füüsikat	arvutit	V
Illatiivi	hõrakahe	raamatuhe	sinepihe	aabitsahe	füüsikahe	arvutihe	V
Inessiivi	hõrakahn	raamatuhn	sinepihn	aabitsahn	füüsikahn	arvutihn	V
Elatiivi	hõrakast	raamatust	sinepist	aabitsast	füüsikast	arvutist	V
Allatiivi	hõrakalõ	raamatulõ	sinepile	aabitsalõ	füüsikalõ	arvutilõ	V
Adessiivi	hõrakal	raamatul	sinepit	aabitsal	füüsikal	arvutil	V
Ablatiivi	hõrakalt	raamatult	sinepilt	aabitsalt	füüsikalt	arvutilt	V
Abessiivi	hõrakaldaq	jne.					V
Translatiivi	hõrakas jne.					V	
Terminatiivi	hõrakaniq jne.						V

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset vokaalivartaloiset +AV

Nominatiivi	hõrak	raamat	sinep	aabits	füüsiga	arvudi	/
Genetiivi	hõraga	raamadu	sinebi	aabidsa	füüsiga	arvudi	H
Partitiivi	hõrakat	raamatut	sinepit	aabitsat	füüsikat	arvutit	V
Illatiivi	hõrakahe	raamatuhe	sinepihe	aabitsahe	füüsikahe	arvutihe	V
Inessiivi	hõrakahn	raamatuhn	sinepihn	aabitsahn	füüsikahn	arvutihn	V
Elatiivi	hõrakast	raamatust	sinepist	aabitsast	füüsikast	arvutist	V
Allatiivi	hõrakalõ	raamatulõ	sinepile	aabitsalõ	füüsikalõ	arvutilõ	V
Adessiivi	hõrakal	raamatul	sinepit	aabitsal	füüsikal	arvutil	V
Ablatiivi	hõrakalt	raamatult	sinepilt	aabitsalt	füüsikalt	arvutilt	V
Abessiivi	hõrakaldaq	jne.					V
Translatiivi	hõrakas jne.						V
Terminatiivi	hõrakaniq jne.						V

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset molempivartaloiset 1

Nominatiivi	läteq	oluq	palõh	hammas	kotus	repäń	kõllanõ
Genetiivi	lätte	ollõ	pal:gõ	ham:ba	kotusõ	rebäse	kõlladsõ
Partitiivi	lätet	olut	palõht	hammast	kotust	rebäst	kõllast
Illatiivi	lättehe	ollõhe	pal:gõhe	ham:bahe	kotussõhe	rebäsehe	kõllatsõhe
Inessiivi	lättehn	ollõhn	pal:gõhn	ham:bahn	kotussõhn	rebäsehn	kõllatsõhn
Elatiivi	lättest	ollõst	pal:gõst	ham:bast	kotussõst	rebäsest	kõllatsõst
Allatiivi	lättele	ollõlõ	pal:gõlõ	ham:balõ	kotussõlõ	rebäsele	kõllatsõlõ
Adessiivi	lättel	ollõl	pal:gõl	ham:bal	kotussõl	rebäsel	kõllatsõl
Ablatiivi	lättelt	ollõlt	pal:gõlt	ham:balt	kotussõlt	rebäselt	kõllatsõlt
Abessiivi	lätteldõq jne.						
Translatiivi	lättes jne.						
Terminatiivi	lätteniq jne.						

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset molempivartaloiset 1

Nominatiivi	läteq	oluq	palõh	hammas	kotus	repäń	kõllanõ
Genetiivi	lätte	ollõ	pal:gõ	ham:ba	kotusõ	rebäse	kõlladsõ
Partitiivi	lätet	olut	palõht	hammast	kotust	rebäst	kõllast
Illatiivi	lättehe	ollõhe	pal:gõhe	ham:bahe	kotussõhe	rebäsehe	kõllatsõhe
Inessiivi	lättehn	ollõhn	pal:gõhn	ham:bahn	kotussõhn	rebäsehn	kõllatsõhn
Elatiivi	lättest	ollõst	pal:gõst	ham:bast	kotussõst	rebäsest	kõllatsõst
Allatiivi	lättele	ollõlõ	pal:gõlõ	ham:balõ	kotussõlõ	rebäsele	kõllatsõlõ
Adessiivi	lättel	ollõl	pal:gõl	ham:bal	kotussõl	rebäsel	kõllatsõl
Ablatiivi	lättelt	ollõlt	pal:gõlt	ham:balt	kotussõlt	rebäselt	kõllatsõlt
Abessiivi	lätteldõq jne.						
Translatiivi	lättes jne.						
Terminatiivi	lätteniq jne.						

Nominien sijataivutus yksikössä: kolmitavuiset molempivartaloiset 2

Nominatiivi	kannõľ	tütäŕ	hapu	ikim	süä
Genetiivi	kandlõ	tütre	hapnõ ~ hapna	igime	süäme
Partitiivi	kannõld	tütärd	hapund	igend	süänd
Illatiivi	kandlõhe	tütrehe	hapnõhe ~ hapnahe	igimehe	süämehe
Inessiivi	kandlõhn	tütrehn	hapnõhn ~ hapnahn	igimehn	süämehn
Elatiivi	kandlõst	tütrest	hapnõst ~ hapnast	igimest	süämest
Allatiivi	kandlõlõ	tütrele	hapnõlõ ~ hapnalõ	igimele	süämele
Adessiivi	kandlõl	tütrel	hapnõl ~ hapnal	igimel	süämel
Ablatiivi	kandlõlt	tütrelt	hapnõlt ~ hapnalt	igimelt	süämelt
Abessiivi	kandlõldõq jne.				
Translatiivi	kandlõs jne.				
Terminatiivi	kandlõniq jne.				

Nominien sijataivutus yksikössä: nelitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	kiŕänik	insinör	oppaja
Genetiivi	kiŕänigu	insinöri	oppaja
Partitiivi	kiŕäniku	insinörri	oppajat
Illatiivi	kiŕänikku	insinör:ri	oppajahe
Inessiivi	kiŕäniguhn	insinörihn	oppajahn
Elatiivi	kiŕänigust	insinörist	oppajast
Allatiivi	kiŕänigulõ	insinörile	oppajalõ
Adessiivi	kiŕänigul	insinöril	oppajal
Ablatiivi	kiŕänigult	insinörilt	oppajalt
Abessiivi	kiŕäniguldaq	insinörildaq	oppajaldaq
Translatiivi	kiŕänigus	insinöris	oppajas
Terminatiivi	kiŕäniguniq	insinöriniq	oppajaniq

Nominien sijataivutus yksikössä: nelitavuiset molempivartaloiset

Nominatiivi	edimäne	inemine	võrokõnõ	ehitüs	tervüs	< *tervehüsi
Genetiivi	edimädse	inemise	võrokõsõ	ehitüsse	tervüsse	~ tervü
Partitiivi	edimäst	inemist	võrokõist	ehitüst	tervüst	~ tervüt
Illatiivi	edimäste	inemiste	võrokõistõ	ehitüste	tervüste	~ tervühe
Inessiivi	edimädsehn	inemisehn	võrokõsõhn	ehitüssehn	tervüssehn	~ tervühn
Elatiivi	edimädsest	inemisest	võrokõsõst	ehitüssest	tervüssest	~ tervüst
Allatiivi	edimädsele	inemisele	võrokõsõlõ	ehitüssele	tervüssele	~ tervüle
Adessiivi	edimädsel	inemisel	võrokõsõl	ehitüssel	tervüssel	~ tervül
Ablatiivi	edimädselt	inemiselt	võrokõsõlt	ehitüsselt	tervüsselt	~ tervült
Abessiivi	edimädseldäq jne.					
Translatiivi	edimädses jne.					
Terminatiivi	edimädseniq					

-*nen*-loppuisten nominien tyypit

	3-tav. adj.	3-tav. sbst.	4-tav. adj.	4-tav. sbst.	deminut.	> vok.vart.
Nominatiivi	kõllanõ	repäń	edimäne	inemine	võrokõnõ	kuldnõ
Genetiivi	kõlladsõ	rebäse	edimädse	inemise	võrokõsõ	kuldsõ
Partitiivi	kõllast	rebäst	edimäst	inemist	võrokõist	kuldsõt
Illatiivi	kõllatsõhe	rebäsehe	edimäste	inemiste	võrokõistõ	kuldsõhe
Inessiivi	kõllatsõhn	rebäsehn	edimädsehn	inemisehn	võrokõsõhn	kuldsõhn

Haluvõtusynaq

Harakalõ halu
Varõssõlõ valu
Mustalõ tsirgulõ muu tõbi,
Latsõ kindsukõnõ terves!
Soelõ suutäüs
Rebäsele riitäüs,
Harakalõ hannatäüs,
Varõssõlõ vasaratäüs,
Latsõ kindsukõnõ terves!

Värmiq

tsireline : -dsõ

sinine : -dse

haľas : halja / rohilinõ

kõllanõ /vahanõ (: -dsõ)

pihlõnõ : -dsõ

verrev : verevä

pruuń : pruuni

must : musta

harḿ : harmi

hahk : haha

val:gõ / valss : valsu

Tysõq umahussynaq

suuŕ : suurõ	≠	väiko : väiko
perädü : perädü	≠	tsilľokõnõ : -kõsõ
pikk : pikä	≠	lühkü : lühkü
jämme : jämme	≠	p̯iinü : p̯iinü
kor:gõ : kor:gõ	≠	mataľ : madala
rassõ : rassõ	≠	ker:ge : ker:ge
vahtsõnõ : vahtsõ	≠	vahn : vahna
nu̯u̯ŕ : noorõ	≠	iäline : iälidse
hää : hää	≠	halv : halva

Harjoitus: muodosta sanoista lauseita käyttäen adessiivia ja partitiivia

suuŕ, väiko, pikk, lühkü, nu̯u̯ŕ, iäline, edimäne, tynõ, perämäne, hää, halv, sõbralik, tavalinõ ...

perädü, tsilľokõnõ, kor:gõ, mataľ, rassõ, ker:ge, jämme, pi̯inü, vahtsõnõ, vahn, makõ, hapu, must, harḿ, hahk, valss, tsireline, sinine, haľas, kõllanõ, pihlõnõ, verrev, pruuń, kuldnõ ...

Noorõl lugijal olõ-iq rassõt raamatut.

_____l _____l olõ-iq _____ _____.

_____l _____l olõ-iq _____ _____.

...

lugija, elläi, kiŕänik, insinör, oppaja, hammas, inemine, võrokõnõ, su̯u̯mlanõ, pini, repäń, hiiŕ, tsirk, tütäŕ, poig, naanõ, mi̯i̯s, tudõńǵ, tonť ...

tahvli, raamat, hõrak, sinep, aabits, arvudi, oluq, kotus, tarõ, kannõľ, tütäŕ, poig, pää, palõh, suu, ikim, süä, pruntś, hamõh, halu, tervüs, pileť ...

Harjoitus: muodosta sanoista lauseita käyttäen elatiivia ja illatiivia

suuŕ, väiko, pikk, lühkü, edimäne, tynõ, perämäne, hää, halv, sõbralik, tavalinõ, perädü, tsilľokõnõ, kor:gõ, mataľ, vahtsõnõ, vahn, must, harḿ, hahk, valss, tsireline, sinine, haľas, kõllanõ, pihlõnõ, verrev, pruuń, kuldnõ ...

Maq tulõ suurõst mõtsast väl:lä ni jovva vah:na kerikohe.

Maq tulõ _____st _____st väl:lä ni jovva _____ _____.

Maq tulõ _____st _____st väl:lä ni jovva _____ _____.

...

mõts, talo, tarõ, sụụ, järv, meri, maa, riiḱ, liin, kụụl, kerik, raamat, arvudi, kotus ...

Ukalan astevaihtelu: VGV

Vokaalien välisten yksittäisklusiilien *g*, *d*, *b* (< ksm *k*, *t*, *p*) astevaihtelu ensi tavunrajalla on säilynyt vaihtelevasti sekä verbi- että nominivartaloissa. Se ei ole enää levinnyt *i*-vartaloisiin sanoihin yhtä verbiä lukuun ottamatta:

abi : (yks.gen.) *abi*, *tädi* : *tädi*, *pigi* : *pigi* (ei yks. gen. ***ai*, ***täi*, ***pii*)

kobima : (*maq*) *kobi* 'haparoida', *sõdima* : *sõdi*, *määgima* : *määgi* (ei *maq* ***koi*, ***sõi*, ***määi*)

Ainoa poikkeus *sugima* : *sui*

Muissa vartalotyypeissä *b*:n astevaihtelu on säilynyt harvoin, mutta *d*:n ja *g*:n varsin usein. Sulev Ivan väitöskirjan taivutustyypittäisistä nomini- ja verbiluetteloista olen laskenut, että 52:stä vokaalien välisestä *b*:stä vaihtelee vain 11 (21 %), mutta 91 *d*:stä 74 (81 %) ja 120 *g*:stä 92 (77 %).

Ukalan astevaihtelu: VGV (*b*)

Vokaalien välinen *b* vaihtelee *v*:n kanssa:

tõbi : *tõvõ* 'tauti', *siib* : *siiva*, *vaib* : *vaiva* 'terävä', *leib* : *leevä*, *koib*: *koiva*, *saivas* : *sai:ba*, *kaivadaq* : *kai:ba*

Jos *b*:n vieressä on *u* tai *ü*, *v* on kuitenkin kadonnut:

luba : *lua*, *uba* : *ua* 'papu', *kubo* : *kuu*, *häbü* : *häü* 'häpeä'

Useimmissa sanoissa *b* on kuitenkin analogisesti palautunut taikka ei ole koskaan vaihdellutkaan:

naba : *naba*, *taba* : *taba* 'riippulukko', *sõba* : *sõba* 'takki, viitta', *rebo* : *rebo*, *vibu* : *vibu* 'jousi' jne.

lubahamma : *lubadaq* 'luvata' (ei ***luadaq*), *riibõlõmma* : *riibõldaq* 'haravoida'(ei ***riivõldaq*)

Ukalan astevaihtelu: VGV (*d*, *g*)

Vokaalien väliset *d* ja *g* vaihtelevat kadon kanssa.

Nomineita: *rada* : *raa*, *sada* : *saa*, *mädä* : *mää*, *suga* : *sua*, *viga* : *via*, *igä* : *iä*, *lagi* : *lae*, *vägi* : *väe*, *käsi* : *käe*, *vesi* : *v̌ǐi*, *jõgi* : *jyy*, *sado* : *sao* 'sade; kaatunut puu', *hago* : *hao*, *nägo* : *näo*, *tego* : *teo*, *tigo* : *tio* 'etana', *sugu* : *suu*, *lugu* : *luu*

Verbejä: *magahamma* : *maa:daq* 'nukkua', *mädänemmä* : *mää:däq* 'mädätä', *higonõmma* : *hio:daq* 'hiota', *siginemmä* : *sii:däq* 'siitä', *hyy:gama* : *hõõadaq* 'hehkua', *hagõma* : (*maq*) *hae* 'kerätä, ahnehtia', *jagama* : *jaa* 'jakaa', *sääd:mä* : *sää* 'säätää'

Ukalan astevaihtelu: VGV (*d*, *g*)

Vaihtelun puute selittyy muutamassa tapauksessa hankalan homonymian välttämisellä:

> *kodo* : *kodo* 'koti' ≠ *kogo* : *kogo* 'kokoelma; -stO', *hädä* : *hädä* ≠ *hää* : *hää* 'hyvä'.

Monet muut vaihteluttomat tapaukset ovat lainoja virosta tai hyvin nuorta sanastoa:

> *pido* 'juhla' (← vi; vrt. *tsirrul'*, *kirmas*, *simmań*, *praasnik* id.), *sego* '(sementti)sekoite' (← vi), *prügü* 'roska' (← vi), *sidõ* 'postikonttori' (← vi); *ede* 'ajoneuvon etuosa', *taga* 'ajoneuvon takaosa'

Kaikkia vaihteluttomia sanoja ei kuitenkaan voi selittää pois:

> *sägä* : *sägä* 'monni', *sugunemma* : *sugudaq* 'siitä'(ei ***suudaq* vaikka = *siidäq*), *säädelemmä* : *säädeldäq* 'säädellä; teeskennellä' (ei ***sääeldäq*)

Ukalan astevaihtelu: VGV

Klusiilien *b*, *d* ja *g* heikon asteen kato on aiheuttanut eräitä vokaalikontraktioita:

- õ+a > ya: *sõda* : *sya*; o+a > ua: *koda* : *kua*; e+ä > iä: *segähämmä* : *siädäq* 'sekoittaa'
- u+õ > oe: *tugi* : *toe*, *susi* : *soe*, *lugõma* : *loe*
- õ+õ > õe: *põdõma* : *põe* (muualla > *yy*)
- i+e > ii: *higi* : *hii*; u+o > uu: *kubo* : *kuu*
- a+u > ao: *magu* : *mao*; u+u > oe *kudu* : *koe* 'kutu' (muualla > uu!)
- aa+a > aa: *raag* : *raa* 'raita (puu)', mutta > aia verbissä *saama* : *saiaq*
- u̯u̯+o > u̯u̯: *hu̯u̯g* : *hu̯u* 'hyöky', *ru̯u̯g* : *ru̯u̯* 'ruoko'
- aa+õ> ae: *saaǵ* : *sae* 'saha'
- ee+ä > iiä: *teedäq*: *tiiä*

Ukalan astevaihtelu: VGV

Kadonneen *g*:n edellä *oi*-diftongin jälkikomponentti > *j*:

poig : *poja*, *oi:gama* : *ojadaq* 'huoata', *oigõnõma* : *ojõdaq* 'jäähtyä'

Verrattomasti yleisimmät ukalan vokaalikontraktiot ovat kuitenkin Vi+V > ViV [VjjV] ja VU+V > VvvV:

aid : *aia*, *nõid* : *nõia*, *liig* : *liia*, *viiś* : *viie*, *taid* : *taio* 'ymmärrys', *loid* : *loiu* 'löysä', *taid:ma* : *taia* 'osata', *nõid:ma* : *nõiu*, *oid:ma* : *oiu* 'uida' jne.

haud : *havva*, *lõug* : *lõvva*, *täüś* : *tävve*, *tõug* : *tõvvo*, *kuuś* : *kuvvõ*, *joud* : *jovvu* 'voima', *siug* : *sivvu* 'kyy', *höüd* : *hövvü*, *pöüd* : *pövvä* 'pyörän vanne', *kuvvas* : *kuu:da* 'kirveenvarsi', *joudma* : *jovva* 'jaksaa', *sõudma* : *sõvva*, *haudma* : *havvu*, *löüdmä* : *lövvä*, *löüdümmä* : *lövvü*, *ńaugma* : *ńavvu*, *püüdmä* : *püvvä* 'yrittää', *lõugama* : *lõvvadaq* 'haukkua', *haugõlõmma* : *havvõldaq* 'kisailla', *rüü:gämä* : *rüvvädäq* 'yskiä' jne.

Pitkien puolisuppeitten kontraktiokin on samankaltainen: *ru̯u̯g* : *ruvva*, *sü̯ü̯mä* : *süvväq*, *ju̯u̯ma* : *juvvaq*

Ukalan astevaihtelu: VLGV

Yhtymä *ng* on vaihtelematon [ŋɢ]:

käng : *kängä*

Vaihtelut *nd* : *nn*, *mb* : *mm* lienevät poikkeuksettomia:

kand : *kanno*, *kumb* : *kumma*

Etuvokaalisissa sanoissa on *lg*:n heikko aste murteittain joko *l* tai *ll*, takavokaalisissa kuitenkin aina *l*; *rg* vaihtelee aina *r*:n kanssa:

jälǵ : *jäle* ~ *jälle*, *sälg* : *sälä* ~ *sällä* 'selkä', *sulǵ* : *sulõ*, *härg* : *härä*, *kirǵ* : *kire* 'kipinä'

Säännöllisesti *ld* : *ll*, *rd* : *rr*:

kuld : *kulla*, *kõrd* : *kõrra*

Poikkeuksetonta ei ole *b*:n vaihtelu myöskään *l*:n t. *r*:n jäljessä:

külƀ : *külvi* ~ *külbi* 'kylvö', *arb* : *arva* 'arpi' mutta *serb* : *serba* 'reuna'

Ukalan astevaihtelu: VhKV, VsKV

Frikatiivin jäljessä lyhyet klusiilit kirjoitetaan virolaisen tradition mukaan *k*:lla ja *t*:llä, koska niitten katsotaan olevan täysin soinnittomia.

Vaihtelu *hk* : *h*, *ht* : *h* ei ulotu ainakaan kaikkiin tuoreisiin *i*-vartaloihin:

vihk : *viho*, *nuhk*: *nuhu* 'tuoksu', *luht* : *luha*, mutta *luht'* : *luhti* 'ilma' (← sa)

Yhtymä *sk* vaihtelee *s*:n kanssa, mutta *st* ei:

vask : *vasõ*, *usk* : *uso*; *must* : *musta*

Ukalan astevaihtelu: VGLV

Ksm. *k*:n ja likvidan yhtymien edustus vaihtelee sanoittain:

kaal : *kaala* < **kakla*, *kaar* : *kaara* < **kakra*, mutta

vagõl ~ *vagyl* ~ *vakl* 'toukka' < **vakla*, *mügyr* ~ *mükr* < **mükrä*

Joillakin sanoilla on molempia edustuksia: *naaris* ~ *nakõŕ* ~ *nakri*. Tätä on joskus pidetty jäänteenä astevaihtelusta. Kysymyksessä lienee kuitenkin vanhemman ja nuoremman kannan sekoittuma, kun *kL*-yhtymien vokaalistuminen on edennyt sanoittain.

Muut klusiilin ja likvidan yhtymät – *tr*, *pl* ja *pr* – eivät ole vokaalistuneet. Loppukadon edellä yhtymissä on joko pidennyt klusiili tai sen eteen syntynyt loisvokaali *õ* t. *y*. Taivutettaessa klusiili on lyhyt, mutta kysymys on geminaatiosta eikä astevaihtelusta:

mükr ~ *mügyr* : *mügrä*, *putr* ~ *pudõr* ~ *pudyr* : *pudro*, *sõpr* ~ *sõbõr* : *sõbyr* : *sõbra* 'ystävä'

Ukalan astevaihtelu: VGjV

Ksm. *kj* on ukalassa astevaihtelussa *j*:n kanssa:

laǵa : *laja* < **lakja*, *vaǵa* : *vaja* < **vakja*.

Kettunen ei mielestäni ole onnistunut selittämään vaihtelua *ǵ* : *j* vaihteluttoman *kj*:n pohjalta, vaan on oletettava **vakja* : **vagjan* > **vakja* : **vajan* > *vaǵa* : *vaja*.

Ilman astevaihtelua on kuitenkin *tj*:n ja *pj*:n edustus:

padi : *paďa* ~ *padja* 'tyyny' < **patja*, *kabi* : *kaƀa* ~ *kabja* 'kavio' < **kapja*.

Liudentuneet klusiilit *ď* ja *ƀ* ovat puolipitkiä, vaikka *ǵ* on lyhyt. Niinpä sanalla *vaǵa* on kaksi geminoitumisastetta: puolipitkä part. *vaka* ja ylipitkä illat. *vakka* ~ *vakja*, mutta sanoilla *padi* ja *kabi* on puolipitkät gen.muodot *paďa* ~ *padja* ja *kaƀa* ~ *kabja*, joten niitten sekä part. että illat. ovat ylipitkiä: *patťa* ~ *patja* ja *kappa* ~ *kapja*.

Ukalan astevaihtelu: -KK-

Kantasuomen vaihteluparit *kk* : *ǩk*, *tt* : *ť t* ja *pp* : *p̆p* ovat säilyneet heti lyhyen painollisen vokaalin jäljessä sellaisinaan: *lukk* : *luku*, *pütt* : *pütü*, *lepp* : *lepä*

Kaikissa muissa asemissa sekä vahvat että heikot muodot ovat lyhenneet.

Pitkän vokaalin t. diftongin jäljessä: *kü̆ü̆k* : *köögi*, *võit* : *võido*, *kŭŭp* : *kooba*

Konsonantin jäljessä: *herk* : *hergo* 'herkkä', *pan ť* : *pandi*, *kirp* : *kirbu*

Astevaihtelu ja geminaatio tuottavat yhdessä samankaltaisia muotoja lyhytvokaalisten yksittäis- ja geminattaklusiililliset nominien taivutukseen:

Nom.	Gen.	Part.	Illat.
lugu (V)	luu (H)	luku (G)	lukku (GG)
lukk (V)	luku (H)	lukku (G)	lukku (G)

Aivan ksm *tt*:n tavoin vaihtelee myös *tt* $<$ *kt*: *vatt* : *vatu* 'vaahto',

Ukalan astevaihtelu: -cc-

Kantasuomen klusiilien astevaihtelu on kattanut myös geminaatta-affrikaatan -*cc*- ainakin sisämaamurteessa, ukalan esimuodossa. Lyhyen vokaalin jälkeen ylipitkä *cc* <ts> vaihtelee puolipitkän *čc*:n <ts> kanssa samaan tapaan kuin geminaattaklusiilit, vaikka kirjoituksessa eroa ei näy:

mõts : gen *mõtsa* : part *mõt:sa*

Tämä ei vielä riitä osoittamaan *cc*:n astevaihtelua, sillä geminoitumisen tuloksena samanlainen vaihtelu on muillakin kaksoiskonsonanteilla:

vill : gen *villa* : part *vil:la*

Ratkaisevaa onkin, että pitkän tavuaineksen jälkeen puolipitkä *čc* vaihtelee lyhyen, puolisoinnillisen *DZ*:n <ds> kanssa:

lyyts : gen *lõõdsa* : part *lyyt:sa* 'palkeet'

Tällainen vaihtelu on vain geminaattaklusiileilla ja *ts*:llä.

Harjoitus: muodosta genetiivi

abi :	tädi :	siib :	luba :	häbü :	naba:
sada :	viga :	igä :	käsi :	vesi :	jõgi :
hago :	tigo :	sugu :	lugu :	kodo :	hädä :
pido :	prügü :	sägä :	sõda :	koda :	tugi :
susi :	higi :	kubo :	raag :	hu̯u̯g :	poig :
aid :	nõid :	taid :	laud :	täüś :	joud :
höüd :	pöüd :	ru̯u̯g :	käng :	kand :	kumb :
jälg :	sulg :	härg :	kurǵ :	kuld :	kõrd :
serb :	vihk :	luht :	usk :	must :	mügyr :
putr :	laǵa :	padi :	kabi :	ku̯u̯p :	lyyts :

Harjoitus: muodosta genetiivi

abi : abi	tädi : tädi	siib : siiva	luba : lua	häbü : häü	naba: naba
sada : saa	viga : via	igä : iä	käsi : käe	vesi : vii̯	jõgi : jyy
hago : hao	tigo : tio	sugu : suu	lugu : luu	kodo : kodo	hädä : hädä
pido : pido	prügü : prügü	sägä : sägä	sõda : sya	koda : kua	tugi : toe
susi : soe	higi : hii	kubo : kuu	raag : raa	hu̯u̯g : hu̯u	poig : poja
aid : aia	nõid : nõia	taid : taio	laud : lavva	täüś : tävve	joud : jovvu
höüd : hövvü	pöüd : pövvä	ru̯u̯g : ruvva	käng : kängä	kand : kanno	kumb : kumma
jälg : jäl(l)e	sulg : sulõ	härg : härä	kurǵ : kurõ	kuld : kulla	kõrd : kõrra
serb : serba	vihk : viho	luht : luha	usk : uso	must : musta	mügyr : mügrä
putr : pudro	laǵa : laja	padi : paďa	kabi : kaḿba	ku̯u̯p : kooba	lyyts : lõõdsa

Ukalan astevaihtelu: toisen tavunrajan VGV

Klusiilien katsotaan kantasuomessa saaneen heikon asteen aina toisella tavunrajalla vokaalien välissä (”suffiksaalinen astevaihtelu”). Näin syntyneet soinnilliset konsonantit edustuvat kuitenkin useissa ims. kielissä hyvinkin eri tavalla kuin klusiilien heikon asteen jatkajat ensi tavunrajalla:

	ksm	sm	vi	li	uk
gen.	*padan	padan	paja	pada	paa
inf.	*saadak	saada	saada	sådy	saiaq
part.	*kalada	kalaa	kala	kally	kalla
inf.	*paladak	palaa	palada	pally	pallaq

Ukalassa ”suffiksaalinen astevaihtelu” on kuitenkin tuottanut pääosin samat edustukset kuin heikko aste: p > v, t > 0, k > 0.

Ukalan astevaihtelu: toisen tavunrajan VGV

Klusiilien katsotaan kantasuomessa saaneen heikon asteen aina toisella tavunrajalla vokaalien välissä (”suffiksaalinen astevaihtelu”). Näin syntyneet soinnilliset konsonantit edustuvat kuitenkin useissa ims. kielissä hyvinkin eri tavalla kuin klusiilien heikon asteen jatkajat ensi tavunrajalla:

	ksm	sm	vi	li	uk
gen.	*laiban	leivän	leiva	lēba	leeva
yks.3.	*tulebi	tulee	tuleb	tulab	tulõp (Tartu, Mulgi)
mon.3.	*tulebat	tulevat	tulevad	tulabõd	tulõvaq

Ukalassa ”suffiksaalinen astevaihtelu” on kuitenkin tuottanut pääosin samat edustukset kuin heikko aste: p > v, t > 0, k > 0.

Ukalan astevaihtelu: toisen tavunrajan VLGV

Likvidaa tai nasaalia seuraava klusiili ei toisella tavunrajalla vaihtele, ts. pysyy alkuperäisessä ”vahvassa” muodossa:

suurõmb : suurõmba	< *suurempi : suurempan
parandamma : (maq) paranda	< *parantadak : parantan
tapõldi : tapõldaq	< *tap̆peltihen : tap̆peltak

Samanlainen vaihtelemattomuus on vallalla muuallakin eteläisessä itämerensuomessa. Suomen heikkoasteiset muodot *suuremman*, *parannan*, *tapella* onkin selitetty astevaihtelun myöhäisen, analogisen leviämisen tuloksiksi.

Ukalan astevaihtelu: toisen tavunrajan VKKV

Geminaattaklusiili vaihtelee toisellakin tavunrajalla, toisin kuin virossa mutta samoin kuin vatjassa ja suomessa. Vahvaa astetta edustavat lyhyet geminaatat *k*, *t*, *p* ja heikkoa astetta puolisoinnilliset *g*, *d*, *b*, aivan kuten ensi tavunrajalla lyhyttä vokaalia pitemmän aineksen jäljessä.

maasik : maasiga	< *mansikka : mansiǩkan
kiŕotaq : (maq) kiŕoda	< *kirjoittadaq : kirjoiťtan
kurať : kuradi	< *kurjatti : kurjaťtin

Ukalassa toisen tavunrajan geminaatta on heikossa asteessa kuitenkin paljon harvemmissa muodoissa kuin pohjoisessa itämerensuomessa ja vatjassa. Sen esiintymisen ehtoja ei aiemmin ole kielihistoriallisesti selitetty.

Ukalan astevaihtelu: toisen tavunrajan VKKV

Uusi selitys. Toisella tavunrajalla astevaihtelua esiintyi kantasuomen sisämaamurteessa vain kolmitavuisten muotojen geminaattaklusiileissa. Nelitavuisissa muodoissa toisen tavunrajan geminaatat olivat aina vahvassa asteessa.

Nominintaivutuksessa:

Yks.nom.	*raamattu	> raamat	3
Mon.nom.	*raamaťtut	> raamaduq	3
Yks.gen.	*raamaťtun	> raamadu	3
Yks.iness.	*raamattuhna	> raamatuhn	4
Yks.elat.	*raamattusta	> raamatust	4
Yks.illat.	*raamattuhen	> raamatuhe	4
Yks.adess.	*raamattulla	> raamatul	4
Yks.ablat.	*raamattultta	> raamatult	4
Yks.allat.	*raamattullen	> raamatulõ	4

jne.

Ukalan astevaihtelu: toisen tavunrajan VKKV

Uusi selitys. Toisella tavunrajalla astevaihtelua esiintyi kantasuomen sisämaamurteessa vain kolmitavuisten muotojen geminaattaklusiileissa. Nelitavuisissa muodoissa toisen tavunrajan geminaatat olivat aina vahvassa asteessa.

Verbintaivutuksessa:

Prees.yks.1.	*kirjoittan	> kiŕoda	3
Prees.yks.2.	*kirjoitta**tta**	> kiŕotat	4
Prees.yks.3.	*kirjoittaksen	> kiŕotas	4
Prees.mon.1.	*kirjoittammek	> kiŕotamõq	4
Prees.mon.2.	*kirjoittaťtek	> kiŕotadõq	4
Prees.mon.3.	*kirjoittakset	> kiŕotasõq	4
Imperat.yks.2.	*kirjoitak	> kiŕodaq	4
Pret.yks.1.	*kirjoiťtein	> kiŕodi	3
Pret.yks.2.	*kirjoiťteit	> kiŕodiq	3
Pret.yks.3.	*kirjoittei	> kiŕoť	3
Pret.mon.1.	*kirjoitteimmek	> kiŕotimiq	4
Pret.mon.2.	*kirjoitteiťtek	> kiŕotitiq	4
Pret.mon.3.	*kirjoiťteit	> kiŕodiq	3
PPP	*kirjoittettu	> kiŕotõt	4
jne.			

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Koska vaihtelu verbien taivutustyypeissä periytyy jo kantasuomesta, voi ukalan verbintaivutuksen kuvauksessa käyttää suomesta tuttuja verbityyppejä tietyin lisin.

I yksitavuiset vokaalivartaloiset: *voida*, *myydä* (sm myös 3-t.)

II kaksitavuiset vokaalivartaloiset: *antaa*, *lukea*

III -*ne*/*le*/*re*/*se*- ~ -*n*/*l*/*r*/*s*-kaksivartaloiset: *mennä*, *nousta*

IV supistumaverbit (kaksivartaloisia): *hukata*, *siivota*

V -*tse*- ~ -*t*-kaksivartaloiset: *tarvita*, *häiritä*

VI -*ne*- ~ -*t*-kaksivartaloiset: *paeta*, *suureta*

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Ukalan supiini eli *ma*-infinitiivi

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa|mahen*	*saa|maan*	*saa|ma*
II	*luke|mahen*	*luke|maan*	*lugõ|ma*
III	*tule|mahen*	*tule|maan*	*tulõ|ma*
IV	*hukkada|mahen*	*hukkaa|maan*	*hukka|ma*
V	*mainicce|mahen*	*mainitse|maan*	*mainitsõ|ma*
VI	*parane|mahen*	*parane|maan*	*paranõ|ma*

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Ukalan supiini eli *ma*-infinitiivi

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa|mahen*	*saa|maan*	*saa|ma*
II	*luke|mahen*	*luke|maan*	*lugõ|ma*
III	*tule|mahen*	*tule|maan*	*tulõ|ma*
IV	*hukkada|mahen*	*hukkaa|maan*	*hukka|ma*
V	*mainicce|mahen*	*mainitse|maan*	*mainitsõ|ma*
VI	*parane|mahen*	*parane|maan*	*paranõ|ma*

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Yksikön 1. persoona			
	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa*|*n*	*saa*|*n*	*saa*
II	*luge*|*n*	*lue*|*n*	*loe*
III	*tule*|*n*	*tule*|*n*	*tulõ*
IV	*hukkada*|*n*	*hukkaa*|*n*	*hukka*
V	*mainičce*|*n*	*mainitse*|*n*	*mainidsõ*
VI	*parane*|*n*	*parane*|*n*	*paranõ*

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Monikon 1. persoona

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa|mmek*	*saa|mme*	*saa|mõq*
II	*luge|mmek*	*lue|mme*	*loe|mõq*
III	*tule|mmek*	*tule|mme*	*tulõ|mõq*
IV	*hukkada|mmek*	*hukkaa|mme*	*hukka|mõq*
V	*mainicce|mmek*	*mainitse|mme*	*mainitsõ|mõq*
VI	*parane|mmek*	*parane|mme*	*paranõ|mõq*

Võron standardin -*miq* lienee persoonapronominin *miq* vaikutusta.

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Yksikön 2. persoona

	kantasuomi	suomi	ukala yks&mon
I	*saa|t/tta*	*saa|t*	*saa|t*
II	*luge|t/tta*	*lue|t*	*loe|t*
III	*tule|t/tta*	*tule|t*	*tulõ|t*
IV	*hukkada|t/tta*	*hukkaa|t*	*hukka|t*
V	*mainicce|t/tta*	*mainitse|t*	*mainitsõ|t*
VI	*parane|t/tta*	*parane|t*	*paranõ|t*

Ukalan -*t* palautuu monikon 2. persoonan päätteeseen -*ttA*.

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Monikon 2. persoona

	kantasuomi	suomi	ukala yks&mon
I	*saa|ʈtek*	*saa|tte*	*saa|dõq*
II	*luge|ʈtek*	*lue|tte*	*loe|dõq*
III	*tule|ʈtek*	*tule|tte*	*tulõ|dõq*
IV	*hukkada|ʈtek*	*hukkaa|tte*	*hukka|tõq*
V	*mainicce|ʈtek*	*mainitse|tte*	*mainitsõ|tõq*
VI	*parane|ʈtek*	*parane|tte*	*paranõ|tõq*

Võron standardin -*tiq* lienee pers.pääte -*t* + pers.pronomini *tiq*.

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Ukalan 1. ja 2. persoonien monimuotoisuus selittyy parhaiten olettamalla, että ksm. sisämaamurteessa oli monikossa ainakin 2. persoonassa kaksi ims:ssa laajalevikkistä päätettä, -*ttek* > uk. -*dEq* ~ -*tEq* ja -*ttA* > uk. -*t*. (**too*|*ttõk* > *tu̯u̯dõq* ja **too*|*tta* > *tu̯u̯t*)

Ukalan -*t*, -*k* > -*q* -muutoksen myötä preesensin yks. 2. persoonan -*t* > -*q* lankesi yhteen imperatiivin yks. 2. persoonan -*k* > -*q* kanssa. Korjausliikkeenä preesensin yks. 2. omaksui mon. 2. päätteet, yleisemmin lyhemmän -*t*-päätteen, josta puuttui näkyvä monikon tunnus. Monikossa kummankin päätteen käyttö säilyi yleisenä. Võron normikielen mon. 2. -*tiq* (*tu̯u̯tiq*) on syntynyt Tarton murteen eteläosassa, kun mon. 2. p.pron. *tiq* (< **teet*) on liittynyt *t*-loppuiseen yks. 2. muotoon, ja levinnyt võron puolelle vasta hiljan.

1. persoonan äännelailliset muodot (verbistä *tu̯u̯ma*) ovat yks. *tu̯u̯* < ksm. **too*|*n* ja mon. *toomõq* < ksm. **too*|*mmek*, mahdollisesti myös harvinaisempi mon. *tu̯u̯m*, jos se on < ksm. **too*|*mma*. Yleisin monikkomuoto on kuitenkin *toomiq*. Se on paljon laajemmalle levinnyt kuin *tu̯u̯tiq*, eikä se voi palautua yhdysmuotoon *tu̯u̯* + *miq*, sillä sen vartalotavu on puolipitkä eikä ylipitkä. Se onkin jo varhain syntynyt muodosta *toomõq* pronominin *miq* vaikutuksesta.

Toisen persoonan monikkomuodon *tiq tu̯u̯t* analogiana kehittyi myös 1. persoonaan päätteeltään yksikön kaltainen monikkomuoto *miq tu̯u̯*.

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

1. ja 2. persoonat

yks1.	**toon*	>	*tu̯u̯*	+ An (*tiq tu̯u̯t*)	>	mon1. *tu̯u̯*
mon1.	**toommek*	>	*toomõq*	+ An (*miq*)	>	*toomiq*
	**hukkadammek*	>	*hukkamõq*	+ An (*miq*)	>	*hukkamiq*
mon2.	**tootta* >	yks2.				*tu̯u̯t*
mon2.	**toottek*	>	*toodõq*	+ An (*tu̯u̯t*)	>	*tu̯u̯dõq*
mon2.			*tu̯u̯t*	+ *tiq* (< *ti̯i̯q*) >		*tu̯u̯tiq*
mon2.	**hukkadatta*	>	yks2.			*hukkat*
mon2.	**hukkadattek*	>	**hukkatõq*	+ An (*tu̯u̯dõq*)	>	*hukkadõq*
mon2.			*hukkat*	+ *tiq* (< *ti̯i̯q*) >		*hukkatiq*

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Yksikön 3. persoona

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa*|-/*pi*/*ksen*	*saa*	*saa*(|*sõ*)
II	*lu*{*k*/*g*}*e*|-/*bi*/*ksen*	*luke*|*e*	*lugõ*
III	*tule*|-/*bi*/*ksen*	*tule*|*e*	*tulõ*
IV	*hukkada*|-/*pi*/*ksen*	*hukkaa*	*hukka*|*s*
V	*mainicce*|-/*pi*/*ksen*	*mainitse*|*e*	*mainitsõ*|*s*
VI	*parane*|-/*pi*/*ksen*	*parane*|*e*	*paranõ*|*s*

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Yksikön 3. persoona

	kantasuomi			ukala
I	*saa*	~	*saa|ksen*	*saa(|sõ)*
II	*luke*	~	*luge|ksen*	*lugõ*
III	*tule*	~	*tule|ksen*	*tulõ*
IV	*hukkada*	~	*hukkada|ksen*	*hukka|s*
V	*mainicce*	~	*mainicce|ksen*	*mainitsõ|s*
VI	*parane*	~	*parane|ksen*	*paranõ|s*

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Yksikön 3. persoona

	kantasuomi			ukala
I	*saa*	~	*saa|ksen*	*saa(|sõ)*
II	*leppü*	~	*leppü|ksen*	*lepü|s*
III	*nouse*	~	*nouse|ksen*	*nõsõ|s*
IV	*hukkada*	~	*hukkada|ksen*	*hukka|s*
V	*mainicce*	~	*mainicce|ksen*	*mainitsõ|s*
VI	*parane*	~	*parane|ksen*	*paranõ|s*

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Yksikön 3. persoona			
	kantasuomi	suomi	ukala
I	-/*pi*/*ksen*	*pi*	-/*ksen* (murteittain)
II	-/*bi*/*ksen*	*pi*	-/*ksen* (sanoittain)
III	-/*bi*/*ksen*	*pi*	-/*ksen* (sanoittain)
IV	-/*pi*/*ksen*	*pi*	*ksen*
V	-/*pi*/*ksen*	*pi*	*ksen*
VI	-/*pi*/*ksen*	*pi*	*ksen*

Ukalan preesenstaivutuksen taustaa

Monikon 3. persoona

	kantasuomi			ukala
I	*saa|pat*	~	*saa|kset*	*saa|vaq* ~ *saa|sõq*
II	*luke|pat*	~	*luge|kset*	*lugõ|vaq*
III	*tule|pat*	~	*tule|kset*	*tulõ|vaq*
IV	*hukkada|pat*	~	*hukkada|kset*	*hukka|sõq*
V	*mainicce|pat*	~	*mainicce|kset*	*mainitsõ|sõq*
VI	*parane|pat*	~	*parane|kset*	*paranõ|sõq*

Mon. 3. p. pääte -*vAq* ~ -*sEq* määräytyy yks. 3. persoonan päätteen mukaan.

Pipõŕkoogiq

Meil tetti joulus pipõrkuͮuͮkõ. Imä tekḱ taina ärq, panď kappi ja üteľ, et tä viͮil perähn kast tuͮuͮd tainast. Imä lätś lauda manoq eläjit süͮüͮtmä ja maq mõtli, et maq tiͮi tuͮuͮ taina esiq ärq. Võti sys topsi kaq vett ja vali tainalõ pääle. Kai, et veidüq sai kastõtus ja vali viͮil. Ku imä tar:rõ tagasi tulľ, näkḱ tä, et taina pääle olľ vett valõt. Tä nakaś minno tõrõlõma, a ma tei tälle selges, et tainas um ärq kastet ja tä saa õkva küdsämä naadaq.

Edimäne oppaja

Urvastõst peri arkitekť Arnold Matteus oppõ Śaksamaal ja Pariisihn. Tä olľ Tarto liina pääarkitekť ja Pallasõ kunstikooli oppaja. Tä um vällä märḱnüq hulga ilosit maio.

Ütśkõrd küsüti timä käest, kiä olľ timä oppaja. Arkitekť kynõľ, et jo poiśkõsõhn käve tä Urvastõ kerikuhn ja tu̯u̯ jäi tälle uma valgusõ, korgusõ ja abarusõ kaq elos aoss mi̯i̯lde. A vi̯i̯l inämb imehť tä latsõhn, kuis pääsükeseq pessä ehidiq. Kuis nä muast ja kõrrõkõisist ilosa pesä meisterdiq ja tu̯u̯ palgi külehn püs:sü.

”Pääsläne olľ muq edimäne oppaja, aiteh tälle”, tennäś Arnold Matteus.

Preteritin persoonamuotoja

Meil tetti joulus pipõrkuuukõ. Imä tekḱ taina ärq, panď kappi ja ütel̓, et tä viil perähn kast tuud tainast. Imä lätś lauda manoq eläjit süütmä ja maq mõtli, et maq tii tuu taina esiq ärq. Võti sys topsi kaq vett ja vali tainalõ pääle. Kai, et veidüq sai kastõtus ja vali viil. Ku imä tarrõ tagasi tull̓, näkḱ tä, et taina pääle oll̓ vett valõt. Tä nakaś minno tõrõlõma, a ma tei tälle selges, et tainas um ärq kastet ja tä saa õkva küdsämä naadaq.

Preteritin persoonamuotoja

Urvastõst peri arkitekť Arnold Matteus oppõ Śaksamaal ja Pariisihn. Tä oll' Tarto liina pääarkitekť ja Pallasõ kunstikooli oppaja. Tä um vällä märḱnüq hulga ilosit maio.

Ütśkõrd küsüti timä käest, kiä oll' timä oppaja. Arkitekť kynõl', et jo poiśkõsõhn käve tä Urvastõ kerikohn ja tuu jäi tälle uma valgusõ, korgusõ ja abarusõ kaq elos aoss miilde. A viil inämb imehť tä latsõhn, kuis pääsükeseq pessä ehidiq. Kuis nä muast ja kõrrõkõisist ilosa pesä meisterdiq ja tuu palgi külehn püs:sü.

”Pääsläne oll' muq edimäne oppaja, aiteh tälle”, tennäś Arnold Matteus.

Minnevaig (preteriti)

1 maq	mõtli	võti	vali	kai	tei							
2 saq												
3 tä	olľ	tulľ	käve	näkḱ	tekḱ	panď	lätś	oppõ	üteľ	nakaś	kynõľ	
	jäi	imehť	püs:sü									
1 miq												
2 tiq												
3 nä	ehidiq	meisterdiq										

Minnevaig (preteriti)

	olõma
1 maq	olli
2 saq	ollit ~ ollidõq ~ olliq
3 tä	oll’
1 miq	olli
2 tiq	ollit ~ ollidõq
3 nä	olliq

Minnevaig (preteriti)

	olõma	jäämä	lugõma	tegemä	käümä	tulõma	elämä	püsümä	nakkama
1 maq	olli	jäi	loi	tei	käve	tulli	el:li	püs:sü	naksi
2 saq	ollit	jäit	loit	teit	kävet	tullit	el:lit	püs:süt	naksit
3 tä	olľ	jäi	lugi	tekḱ	käve	tulľ	el:li	püs:sü	nakaś
1 miq	olli	jäi	loi	tei	käve	tulli	el:li	püs:sü	naksi
2 tiq	ollit	jäit	loit	teit	kävet	tullit	el:lit	püs:süt	naksit
3 nä	olliq	jäiq	loiq	teiq	käveq	tulliq	el:liq	püs:süq	naksiq

Mineväao haŕotus

- Kohn saq elät?
- Kohn saq el:liq ku saq latś olliq?
- Kohn saq koolihn käveq?
- Midä saq opit suuŕkoolihn?
- Midä saq opõq suuŕkoolihn aastak tagasi?
- Midä saq teiq eeläq õdagu?

Maq elä _____ hn.

Tu̯u̯d ai:go maq el:li _____hn.

Maq käve koolihn _____.

Maq opi _____.

Tu̯u̯d ai:go maq opõ _____.

Maq tei tü̯ü̯d / loi raamatut / kai fil:mi /

vei pini väl:lä / sai küläliisi / käve külähn /

is:tõ kotohn / jõi olut / näi uhvo.

Minnevaig (preteriti)

	olõma	jäämä	lugõma	tegemä	käümä	tulõma	elämä	püsümä	nakkama
1 maq	olli	jäi	loi	tei	käve	tulli	el:li	püs:sü	naksi
2 saq	ollit	jäit	loit	teit	kävet	tullit	el:lit	püs:süt	naksit
3 tä	oll'	jäi	lugi	tekḱ	käve	tull'	el:li	püs:sü	nakaś
1 miq	olli	jäi	loi	tei	käve	tulli	el:li	püs:sü	naksi
2 tiq	ollit	jäit	loit	teit	kävet	tullit	el:lit	püs:süt	naksit
3 nä	olliq	jäiq	loiq	teiq	käveq	tulliq	el:liq	püs:süq	naksiq
Neg.	es olõq	es jääq	es loeq	es teeq	es käveq	es tulõq	es eläq	es püsüq	es nakkaq

Kyiḱ om hää, miä häste lõpõs

Meil om turismitalo. Egä kevväi, suvi ja süküs tulõ meile õigõq palľo küläliisi. Ütś keväjähummok sõiť muro pääle vagivahtsõnõ verrev auto. Imä ja esä lätsiq näile vas:ta, kutsiq sisse ja näütsiq, määntsehn tarõhn nä võivaq ollaq. Perähn näüdäś esä näile Paganamaad. Vyyraq kitiq Krabi maastikku. Nä ütliq, et sääntsit kotusit um rassõ löü:däq, kohn om nii illos ja rahulik. Õdagu käveq kyiḱ sannahn.

Miq mõtli, et algus om hää, külh kyiḱ laabus. A nii kergehe es laabuq.

Meil kasus aia veeren suuŕ vaher. Egä keväjä aja tu̯u̯ kyiḱ kotusõq ummi häitsmit täüs. Küläliisi auto saisõ peris vahtrõ all. Paari tunni peräst olľ väikene massin kõrrast häiermit täüs.

Tu̯u̯ sama vahtrõ alaq käve kygõ miq hopõń puhkama. Tulľ noq kah. Jäi auto kõrvalõ saisma ja nakaś suurõ iso kaq magusit häiermit auto päält süümä. Lakḱ auto nii ärq, et tu̯u̯l es jääq umast ilosast näost midägiq perrä.

Ku esä hummogu vällä lätś ja näkḱ, midä hopõn tennüq olľ, sys es usuq tä ummi sil:mi. Tõi õigõq ruttu lämmind vett, lapi ja seebi. Esä nühḱe myni pu̯u̯l tunni ja sai ynnõs massina ilosahe puhtas. Küläliseq tulliq kah üles ja imehtiq, et küll tahn om hoolõhn per:rerahvas. Esiqkiq auto mõsk puhtas.

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Taivutus on erittäin kirjavaa. Tyyppejä on monenlaisia ja eri murteissa niitten esiintymisehdot vaihtelevat suuresti, joten taustalla on monenlaisia eri-ikäisiä kehityksiä, joitten tutkimus on aivan alussa.

Verbien kantasuomalainen (-*j*- >) -*i*-preterititunnus ei käyttäydy samoin kuin nominien monikon (-*j*- >) -*i*-tunnus. Voisiko tämä johtua siitä, että verbien -*i*- on vanhempi?

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Useimmilla A-vartaloisilla verbeillä on kantasuomesta periytyvä preterititaivutus, mutta vartalon *a* on kadonnut *i*-tunnuksen edeltä jäljettömiin, vaikka sanan ensimmäinen vokaali olisi illabiaalinen (*a*, *õ*, *i*), jolloin suomessa on **ai* > *oi*: näistä sanoista *ti* > *si* kuitenkin puuttuu (*andma* : *anď*, ei ***anś*). Pääte on siis sanan lopussa pitkän tavun jäljessä liudennus, muulloin -*i*.

jagama:	maq jai	saq jait	tä jagi	nä jaiq	(jakaa)
kudama:	maq koi	saq koit	tä kudi	nä koiq	(kutoa)
pidämä:	maq pei	saq peit	tä pidi	nä peiq	(pitää)
andma:	maq anni	saq annit	tä anď	nä anniq	(antaa)
püüdmä:	maq püvvi	saq püvvit	tä püüď	nä püvviq	(pyytää)
	maq püüsi	saq püüsit	tä püüś	nä püüsiq	

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Kaksitavuisista E-vartaloisista verbeistä vain muutama on vanhan taivutuksen kannalla. Tunnus on muodossa -*i*-/-’, kuten A-vartaloissakin. *Olõma* ja *tulõma* ovat geminoituneet kaikissa persoonissa. Verbeillä *nägemä* ja *tegemä* on yks.3. odotuksenmukaisten muotojen *nägi*, *tegi* ohella paljon tavallisemmat yksitavuiset uudis(?)muodot *näkḱ*, *tekḱ*.

hagõma:	maq hai	saq hait	tä hagi	nä haiq	(hakea)
tulõma:	maq tulli	saq tullit	tä tull’	nä tulliq	(tulla)
nägemä:	maq näi	saq näit	tä näkḱ	nä näiq	(nähdä)
pandma:	maq panni	saq pannit	tä pand’	nä panniq	(panna)
ikmä:	maq iki	saq ikit	tä ikḱ	nä ikiq	(itkeä)
käskmä:	maq käsi	saq käsit	tä käsḱ	nä käsiq	(käskeä)

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Ims. verbeissä *i*-vartalo on levikin perusteella vanhempi kuin nomineissa, mutta ksm. aikaisia *i*-verbejä on silti vähän. Sekä nominien monikossa että verbien preteritissä vartalon *i* + tunnuksen *i* > (kuten useimmissa sm. länsimurteissa) *ei* > *E*. Diftongin lyheneminen on geminoinut pitkän ensitavun ylipitkäksi: *oppõ*, *ot:sõ*. Murteittain esiintyy myös tunnusta -*i*-/-', mutta se lienee E- ja A-vartaloitten analogiaa.

kosima:	maq kosõ	saq kosõt	tä kosõ	nä kosõq	(kosia)
köhimä:	maq köhe	saq köhet	tä köhe	nä köheq	(köhiä)
oṕma:	maq opõ	saq opõt	tä oppõ	nä opõq	(oppia)
otśma:	maq otsõ	saq otsõt	tä ot:sõ	nä otsõq	(etsiä)
vahť ma:	maq vahe	saq vahet	tä vah:tõ	nä vaheq	(vahtia)

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Vartalovokaali *o* näyttää säilyneen vain verbin *tasoma* ’hieroa; tasoittaa; maksaa’ preteritissä. Säilymä saattaa olla preesensin analogiaa. Mksm. *oi*-diftongin säännöllinen jatkaja lienee -*i*-/-’, kuten A-vartaloissakin. Toisaalta verbeissä *sõnoma* ja *uskma* on *õ*. Ksm. *o*- ja *u*-vartaloitten keskinäistä erontekoa vaikeuttaa pitkän tavun jäljessä tapahtunut muutos ksm *o* > uk *u*.

tasoma:	maq taso	saq tasot	tä taso	nä tasoq	(*taso-)
higoma:	maq hii	saq hiit	tä higi	nä hiiq	(hioa)
sõnoma:	maq sõnõ	saq sõnõt	tä sõnõ	nä sõnõq	(sanoa)
kakma:	maq kaki	saq kakit	tä kakḱ	nä kakiq	(katkoa)
riibma:	maq riibi	saq riibit	tä riiḃ	nä riibiq	(riipoa)
uskma:	maq usõ	saq usõt	tä usḱ/usk	nä usõq	(uskoa)

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Ilmeisesti myös mksm. *Ui*-diftongien säännöllinen jatkaja on -*i*-/-’, mutta tämä on säilynyt vain muutaman U-vartaloisen verbin preteritissä. Eräissä muissa verbissä on (*i*-vartaloista levinnyt?) -*E*-/- tai -*E*-/-’: edustukset eroavat verbeittäin ja murteittain. Kumpaankaan ryhmään ei kuulu lyhytalkutavuisia vartaloita eikä verbejä, joissa -U-aines merkitsisi minkäänlaista refleksiivisyyttä, resiprookkisuutta, passiivisuutta tai intransitiivisuutta.

kutsma:	maq kutsi	saq kutsit	tä kutś	nä kutsiq	(kutsua)
lausma:	maq lausi	saq lausit	tä lauś	nä lausiq	(lausua)
nõidma:	maq nõiõ	saq nõiõt	tä nõid/nõiď	nä nõiõq	(noitua)
puhkma:	maq pohe	saq pohet	tä puhḱ	nä poheq	(puhkua)
hirnma:	maq hirnõ	saq hirnõt	tä hirń	nä hirnõq	(hirnua)

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Monilla yksitavuisilla verbeillä preteritin 3. p. päätteet ovat -*jjE* , -*jjEq* ja kolmitavuisilla -*i*, -*iq*. Useimpien semantiikka (refleksiivisyys, intransitiivisuus ym.) viittaa siihen, että kyseessä on alkujaan refleksiivisen taivutuksen pääte, vaikka sen esiintymisehdot eivät olekaan samat kuin preesensin yks.3. -*sE* ~ *s*, -*sEq*-päätteitten, ja vaikka päätteitten oletetut ksm. asut -*hen*, -*het* eivät aivan vastaakaan ukalan asuja: *sajjõ* pro **saihe* jne.

saa:ma:	maq sai	saq sait	tä sai/sajjõ	nä saiq/sajjõq	(saada)
mu̯u̯mä:	maq möi	saq möit	tä möi	nä möiq	(myödä)
makama:	maq magasi	saq magasit	tä magasi	nä magasiq	(maata)
oppama:	maq opsi	saq opsit	tä opaś	nä opsiq	(*oppada-)
kynõlõma:	maq kynõli	saq kynõlit	tä kynõl'/kynõli	nä kynõliq	(*konele-)

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Missä ovat refleksiivitaivutuksen jäljet kaksitavuisissa verbeissä? Siihen usein yhdistetty lyhyt geminaatio muodoissa *oll'*, *tull'* ei sovi äänteellisesti eikä selitä 1. ja 2. p. geminaatiomuotoja. Myöskään yksitavuiset *näkk̀*, *tekk̀* eivät vastaa odotuksia, sillä ksm. *hen*-päätteen pitäisi tuottaa ylipitkä kaksitavuinen muoto.

Suurehkolla ryhmällä kaksitavuisia, sekä lyhyt- että pitkäensitavuisia verbejä on kaksitavuinen ylipitkä, *i*- tai *E*-päätteinen preteritimuoto, joka äänteellisesti sopii *hen*-päätteisen ksm. muodon edustajaksi. Nämä geminaatiopreteritit ovat kuitenkin aina (?) yleistyneet kaikkiin persooniin.

tulõma:	maq tulli	saq tullit	tä tull'	nä tulliq	(tulla)
nägemä:	maq näi	saq näit	tä näkk̀	nä näiq	(nähdä)
palama:	maq pal:li	saq pal:lit	tä pal:li	nä pal:liq	(palaa)
istma:	maq is:tõ	saq is:tõt	tä is:tõ	nä is:tõq	(istua)

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Geminaatiopreteriteillä päätevokaalit i ja E vaihtelevat eri ehdoin kuin lyhyillä preteritimuodoilla: uk *i* on vain $<$ mksm $i < e + j$, $ä + j$ ja labiaalisen ensivokaalin sanoissa $a + j$), uk *E* taas paitsi $<$ mksm *ei* ($< i + i$), myös $<$ *Ui* ja $<$ *oi* ($< o + j$ ja illabiaalisen ensivokaalin sanoissa $< a + j$). Poikkeuksia kuitenkin on, esim. *palama* : *pal:li* (? ~ *pal:lõ*) ja äännesuhteet ovat kaikkiaan hyvin epäselvät. Huom! *ti* $>$ *si* sanassa *põdõma*.

põdõma:	maq põs:si	saq põs:sit	tä põs:si	nä põs:siq	(potea)
elämä:	maq el:li	saq el:lit	tä el:li	nä el:liq	(elää)
sadama:	maq sattõ	saq sattõt	tä sattõ	nä sattõq	(sataa)
vanma:	maq van:nõ	saq van:nõt	tä van:nõ	nä van:nõq	(vannoa)
istma:	maq is:tõ	saq is:tõt	tä is:tõ	nä is:tõq	(istua)
küsümä:	maq küs:se	saq küs:set	tä küs:se	nä küs:se	(kysyä)

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Ukalassa on useaan eri taivutustyyppiin kuuluvia refleksiivisiä, passiivisia ja intransitiivisia *U*-verbejä. Taustalla ovat ainakin ksm. -*U*-, -*pU*- ja -*tU*-johtimet: *püsümä* < *püs-ü*, *kanduma* < ? **kanta-bu*-, *näl:gümä* < ? **nälkä-bü*- jne. Pitkäjohtimisille verbeille on muodostunut *U*-päätteinen geminaatiopreteriti **nälkä-bü-i* > **näl:gü*, joka analogian kautta on yleistynyt semanttisesti samankaltaisiin lyhytjohtimisiin U-verbeihin. Eräillä erilähtöisillä U-verbeillä U-geminaatiopreteriti kilpailee asemastaan muitten preteritipäätteitten kanssa.

näl:gümä:	maq näl:gü	saq näl:güt	tä näl:gü	nä näl:güq	(nälkiintyä)
kanduma:	maq kan:du	saq kan:dut	tä kan:du	nä kan:duq	(kantautua)
sündümä:	maq sün:dü	saq sün:düt	tä sün:dü	nä sün:düq	(syntyä)
püsümä:	maq püs:sü	saq püs:süt	tä püs:sü	nä püs:süq	(pysyä)
liikma:	maq lii:k|u/õ	saq lii:k|ut/õt	tä lii:k|u/õ	nä lii:k|uq/õq	(liikkua)

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Lähinnä kaksitavuisissa, pitkällä tavulla alkavissa verbeissä on voimakkaasti yleistymässä analoginen -*sE*-preteriti. Tunnus -*sE* liittyy suoraan (päätteettömän preesensin yks.3 kaltaiseen) vahvaan vartaloon. Se saattaa olla lähtöisin *i*-vartaloisista verbeistä, joitten vartalo päättyy *s*:ään: *otśma* : *ot:sõ*, *preśmä* : *pres:se*. Useimmissa verbeissä -*sE*-preteriti esiintyy rinnan muitten tyyppien kanssa. Lähes yksinomaisessa käytössä se on yksitavuisella verbillä *või:ma* (*või:sõ*), koska äännelaillinen *või* lankeaa preesensin kanssa yhteen, sekä verbillä *tundma* (*tundsõ*), josta äännelaillinen *tuuś* on kovin etääntynyt.

või:ma	maq või:sõ	saq või:sõt	tä või:sõ	nä või:sõq	(voida)
tundma:	maq tund:sõ	saq tund:sõt	tä tund:sõ	nä tund:sõ	(tuntea)
heitmä:	maq heidi	saq heidit	tä heidi	nä heidiq	(heittää)
	maq heit:se	saq heit:set	tä heit:se	nä heit:se	

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Hypoteesi:

Erityisen tavallinen -*sE*-preteriti vaikuttaa olevan *tundma*-verbin ohella muillakin *d*:hen päättyvän ylipitkän ensitavun verbeillä: *andma*, *kandma*, *pandma*, *ostma*, *tahtma* jne. Näistä monen (*joudma*, *löüdmä*, *püüdmä*, *t̆ĭidmä*, *tundma* jne.) ksm. preteritimuodossa oli *ci*: **jouta-* : **jouci*, **löütä-* : **löüci*, **püütä-* : **püüci*, **teetä-* : **teeci*, *tunte-* : *tunci*.

Olisiko kenties mahdollista, että tämä *c* säilyi aikansa (vrt. ksm **köüci* > uk *köüdś*) ja nykyiset -*sE*-preteritimuodot ovatkin kehittyneet muinaisukalan äännelaillisten muotojen **joudś*, **löüdś*, **püüdś*, **t̆ĭidś*, **tuudś* napattua *i*-vartaloitten preteriteiltä peräänsä *E*-äänteen?

Tämä voisi selittää, miksi -*sE*-preteriti on levinnyt nimen omaan kaksitavuisten, pitkällä tavulla alkavien verbien keskuudessa.

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Aivan kuten suomen yleiskielessä, ukalassa näkyy ksm. muutos *ti* > *ci* > *si* ns. supistumaverbien eli kolmitavuisten molempivartaloisten -*tA*-verbien (**makata-*/**makat-*) preteritissä. Ukalassa myös kolmitavuisten molempivartaloisten -*ne*-verbien (**pakene-*/**paket-*) preteriti on samaan tapaan konsonanttivartaloinen.

Vartalon *s* + tunnuksen *i* on säännöllisen loppuheiton jälkeen synkronisesti mahdollista analysoida preteritin tunnukseksi -*s*-. Pitkän alkutavun jälkeen vartalon toinen tavu on heittynyt, kun kolmas tavu on pysynyt (*opsi* < **oppasin*).

makama:	maq magasi	saq magasit	tä magasi	nä magasiq	< *makat-i-
oppama:	maq opsi	saq opsit	tä opaś	nä opsiq	< *oppat-i-
pagõnõma:	maq pagõsi	saq pagõsit	tä pagõsi	nä pagõsiq	< *paket-i-

Ukalan preterititaivutuksen taustaa

Ukalassa *s*-preteriti on levinnyt myös alkuperäisen käyttöalansa ulkopuolelle: *lugõma* : *maq loi* ~ *lugõsi*, *elämä*: *maq el:li* ~ *eläsi*, *kynõlõma* : *maq kynõli* ~ *kynõlsi* jne. Tämä on ymmärrettävä monimuotoisen taivutussysteemin analogisena yksinkertaistumisena, mutta taustalla on hyvin mahdollisesti myös viron vaikutus.

Kielellisen diversiteetin jatkuvuuden vaalimiseksi tällaiset analogiamuodot onkin jätetty võron–seton yleiskielen ulkopuolelle.

makama:	maq magasi	saq magasit	tä magasi	nä magasiq	< *makat-i-
oppama:	maq opsi	saq opsit	tä opaś	nä opsiq	< *oppat-i-
pagõnõma:	maq pagõsi	saq pagõsit	tä pagõsi	nä pagõsiq	< *paket-i-

Kuusõ-siimniide minek

Illanõ sügüsetuul tuustõ mõtsa. Tä tull' lõunaõdagu puult suurõ mere päält, pühke ku üts suur puhahus üle sügüsedse mõtsa, kissõ kõo- ja haavapuiõ külest näide viimädse' lehe', painut' kuusõpuid ja pedäjit, sõidut' mustõ, rasõhit pilvi üle taivakaarõ. Ilm oll' rõssõ ja mõts likõ pikäst sadamisõst.

Kuusõladvon oll' pallõ kukkõ. Keväjä olli' kuusõ' üle mitmõ aasta uhkõhe kandnu verevit häitsmit, laotanu lakja häitsmetolmu üle mõtso ja järvi, sis uutnu herevällä kukkõ seen suikvidõ siimnide edenemist ja valmissaamist. No', ku luudus oll' jälki valmis talvõunõs, olli' siimne' valmi'. Es olõ' vaglakõsõ' näid jüränü, üükülmä' tapnu, es olõ' tsirgu' vai orava' näid söönü. Siimne' olli' valmi'.

Ukalan aktiivin perfektin partisiippi -*nUq*

Konsonantti- ja vokaalivartaloisten partisiippien levikki on pääpiirteissään sama kuin suomessa ja muodot säännöllisiä.

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa|nut*	*saa|nut*	*saa|nuq*
II	*luke|nut*	*luke|nut*	*lugõ|nuq*
III	*tul|nut*	*tul|lut*	*tul|luq* ~ *tul|nuq*
IV	*hukk̆an|nut*	*huka|nnut*	*huka|nuq*
V	*mainin|nut*	*maini|nnut*	*maini|nuq*
VI	*paran|nut*	*para|nnut*	*para|nuq*

Ukalan aktiivin perfektin partisiippi -*nUq*

Partisiipin vokaalivartalo on -*nU*- < *-*nUdE*-. Jälkimmäisen tavun kato on pidentänyt yksitavuiset verbivartalot. Monikon nominatiivi on päätteetön!

	kantasuomi	ukala
Nom.	*söönüt*	*söönüq*
Gen.	*söönüden*	*s̬ü̬ü̬nü*
Part.	*söönüttä*	*söönüt*
Allat.	*söönüdelle*	*s̬ü̬ü̬nüle*
Adess.	*söönüdellä*	*s̬ü̬ü̬nül*
Mon.	*söönüdet*	*s̬ü̬ü̬nü*

Ukalan aktiivin perfektin partisiippi -*nUq*

Perfektin partisiipin taivuttaminen on vähenemässä. Attribuuttina partisiippi jätetään joskus taivuttamatta: *häs:te süü:nüle latsõlõ*, *täämbä käünült küläliselt*, mutta nykyään myös *häs:te söönüq latsõlõ*, *täämbä käünüq küläliselt*.

Myös yksikön ja monikon nominatiivin sekakäyttö lisääntyy, esimerkiksi perfektin taivutuksessa. Perinteinen paradigma

yks1. *maq olõ lugõnuq*	mon1. *mi olõ lugõnu*
yks2. *saq olõt lugõnuq*	mon2. *ti olõt lugõnu*
yks3. *tä um lugõnuq*	mon3. *nä ummaq lugõnu*

on murtumassa, kun *lugõnuq* ja *lugõnu* -muotoja vaihdellaan vapaasti.

Ukalan aktiivin perfektin partisiippi -*nUq*

Perfektin partisiipilla muodostetaan perfekti ja pluskvamperfekti:

	myönteinen	kielteinen
Perf.	*maq olõ lugõnuq*	*maq ei olõq lugõnuq*
Plperf.	*maq olli lugõnuq*	*maq es olõq / olõ-õs lugõnuq*

Sen sijaan partisiipilla **ei koskaan** muodosteta kielteistä preteritiä!

	myönteinen	kielteinen
Pret.	*maq loi*	*maq es loeq / loe-es*

Ukalan aktiivin perfektin partisiippi -*nUq*

Perfektin partisiipilla muodostetaan myös **konditionaali**:

	myönteinen	kielteinen
Perf.	*maq olõ lugõnuq*	*maq ei olõq lugõnuq*
Plperf.	*maq olli lugõnuq*	*maq es olõq / olõ-õs lugõnuq*
Kond.pr.	*maq lugõnuq*	*maq es lugõnuq*

Konditionaalilla ei ole persoonataivutusta.

Huom! *maq lugõnuq* merkitsee ’lukisin’ ja *maq es lugõnuq* on ’en lukisi’, ei siis = *maq es loeq* ’en lukenut’.

Siimne' olli' kukkõ seen katõkõistõ, egä paar uma soomussõ all, ja kaiva' säält suurõst korgusõst maad. Ümbretsõõri oll´ mõts – kuusõ', kuusõ', kuusõ', kotussidõ pedäjit ja lehist pallit kõivõ. Nätä' oll´ paksõ mõtso, kivitsit mäki, kon mõni puu pääl kasvi, soid; ja ütsik hahk maja väiko nurmõ veeren, õkva ku mõtsa pitsitüsen.

Süküstorm kakḱ mõtsa, puu' kägisi' ja haari' ummi juuriga maast viilgi kõvõmbahe kinni'. Ladva' lätsi' kaari ja visksi' hinnäst tagasi, nii kavva, ku vahtsõnõ tuulõhuug kisḱ nä jälki hindäga üten. Peenükeisi ossõ külen kalluskõli' siimne' ja kuku' egän tsihin, hälle' rõõmuga ja tunni' hindä seen suurt joudu, miä uut́ lakjaminekit.

"No' ma lää!" üteĺ üts seemen katsikvelele. "Seo imeline torm, miä saa nii vägevähe mõtsa kohisõma, vii minno kimmähe kavvõndahe. Ma saasi timäga kuun korgõn pööreldä', olla' vaba ja mürrädä' õhun, ma päsesi nägemä noid sinitsit ja ilosit mõtso, miä õdagupäävä käen veidükese aigo tagasi nii kirivähe helksi'. Sääl om kimmähe palĺo ilosamb ku siin, uman mõtsan, sääl om kimmähe hää olla' ja suurõs puus kassu'."

Konditionaali

Ukalassa on kaksi konditionaalia, -*siq*- ja partisiippikonditionaali. Kummallakin on vain aktiivissa vain yksi myönteinen ja kielteinen muoto, ts. personaataivutus puuttuu:

maq, saq, tä, miq, tiq, nä loesiq / lugõnuq

maq, saq, tä, miq, tiq, nä es loesiq / es lugõnuq

Konditionaali kielletään aina menneen ajan kieltoverbillä *es*.

Ukalan -*siq*-päätteellä on murteissa myös muodot -*ssiq*, -*si*, -*ś*, -*s*. Lähtökohtana on ksm. kond. *-*ksi*- + (mon.3.?) -*t*.

Konditionaali

-*siq*-konditionaali muodostetaan aina verbin vokaalivartalosta.

	kantasuomi	ukala
I	*saa|ksi-*	*saa|siq*
II	*luge|ksi-*	*loe|siq*
III	*tule|ksi-*	*tulõ|siq*
IV	*hukkada|ksi-*	*hukka|siq*
V	*mainitse|ksi-*	*mainitsõ|siq*
VI	*parane|ksi-*	*paranõ|siq*

Konditionaaliharjoitus

- Ku saq olõsiq maamii̯s, sys midä saq uman nurmõn kasutasiq?

~ Ku saq olluq maamii̯s, sys midä saq uman nurmõn kasutanuq?

Ma kasutasiq ~ kasutanuq rükä, nissu, kes:vä, kaa:ra, nakyrd, kaa:li, kapstast, kardohkat/maaubinat, pii̯ti, põrgnast/porknast ...

- Ku saq lähesiq reisile, sys kohe saq lähesiq?

~ Ku saq lännüq reisile, sys kohe saq lännüq?

Maq lähesiq ~ lännüq Võrolõ, Obinitsahe, Setomaalõ, Vinnemaalõ, Türkü ...

- Ku saq es olõsiq inemine, sys määne elläi saq olõsiq?

~ Ku saq es olluq inemine, sys määne elläi saq olluq?

Maq olõsiq ~ olluq pini, kasś, susi, husś, tsisasḱ, hopõń, padakunn, suslik ...

“Kiä sääl kõnõlõs ullʼuisi?” küsse kukk kesk hälmist. Tä ollʼ perämädse ao kullõlnu säitsmekümne hoolõalodsõ kõnõlõmist, a säänest juttu es olõ’ viil kuuldnu. “Tan ma olõ teid hoitnu kuiõ viisi soomussidõ all lämmän ja pruuvnu opada’ teile elotarkuisi, et ti mõistnu ellä’ nii, nigu kuusõlõ kõlbas. Ja no’, ku olõti saanu silmä’ vallalõ ja om tulnu edimäne tuulõpuhahus, piä ma kuuldma ullʼuisi! Ei saa’ ma teile ello seletä’, parhilla’ om suur vaiv ja tõsinõ tüü ossast kinni’ hoita’, et torm es veenü meid kõiki joba seokõrd minemä. A pidäge’ meelen, et üts kah teist es mõtõlnu minegi pääle inne, ku päiv jälki lämmistäs ja päävä’ omma’ pikä’ ja valgõ’. Sis võiva’ kuusõsiimne’ minnä’. Ku ma no’ lupa teil minnä’, ti külmät ilma minolda’ är nigu minevä talvõ tuu päkäts, kiä seo kuusõ seen elli ja arvaś, et pand külmäle vasta. Oh, olõski teile joba perrä andnu… Tassa no’, ja oodami päivä! Ma pitsidä soomussõ’ nii kõvva kinni’, et eski tuu, kiä inämb sukugi uuta’ ei läpe’, es saanu minemä hiili’ inne, ku ma lupa!”

Ukalan infinitiivi

Konsonantti- ja vokaalivartaloisten infinitiivien levikki on pääpiirteissään sama kuin suomessa ja useimmat muodot säännöllisiä.

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa|dak*	*saa|daʔ*	*sa|iaq*
II	*luke|dak*	*luke|aʔ*	*lukõ|q*
III	*tul|dak*	*tul|laʔ*	*tul|laq*
IV	*hukkat|tak*	*huka|taʔ*	*huka|daq*
V	*mainit|tak*	*maini|taʔ*	*maini|daq*
VI	*parat|tak*	*para|taʔ*	*para|daq*

Ukalan infinitiivi

Yksitavuisissa verbeissä (ryhmä I) on t:n heikon asteen kadottua syntynyt hiatusäänne, poikkeuksellisesti myös A:n jäljessä:

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*vee|däk*	*vie|däʔ*	*vi|iäq*
I	*joo|dak*	*juo|daʔ*	*ju|vvaq*
I	*söö|däk*	*syö|däʔ*	*sü|vväq*
I	*saa|dak*	*saa|daʔ*	*sa|iaq*
I	*jää|däk*	*jää|däʔ*	*jä|iäq*

Ukalan infinitiivi

Kaksitavuisissa vokaalivartaloisissa verbeissä (ryhmä II) infinitiivin tunnuksena on yksinkertainen geminaatio ja *q*-pääte.

	kantasuomi	suomi	ukala
II	*votta|dak*	*otta|aʔ*	*võtta|q*
II	*luke|dak*	*luke|aʔ*	*lukõ|q*
II	*oppi|dak*	*oppi|aʔ*	*oppi|q*
II	*katko|dak*	*katko|aʔ*	*kakku|q*
II	*noitu|dak*	*noitu|aʔ*	*nõi:du|q*

Ukalan infinitiivi

l-, *r*- ja *n*-vartaloisissa verbeissä (ryhmä III) infinitiivin päätteen aste riippuu vartalon pituudesta, toisin kuin suomessa.

	kantasuomi	suomi	ukala
III	*tul|dak*	*tul|laʔ*	*tul|laq*
III	*men|däk*	*men|näʔ*	*min|näq*
III	*kool|dak*	*kuol|laʔ*	*kuul|daq*
III	*taň-pel|tak*	*tapel|laʔ*	*tapõl|daq*
III	*pauk̆-kut-tel|dak*	*paukutel|laʔ*	*paugutõl|laq*

Ukalan infinitiivi

Supistumaverbeissä (ryhmä IV) infinitiivin vartalo on aina heikkoasteinen, aivan kuten suomessa.

	kantasuomi	suomi	ukala
IV	*magat|tak*	*maa|taʔ*	*maa|daq*
IV	*lubat|tak*	*luva|taʔ*	*luba|daq* ($b < v$)
IV	*opͮpat|tak*		*opa|daq*
IV	*tembat|tak*	*temma|taʔ*	*tõmma|daq*

Ukalan infinitiivi

-*tsE*-verbeillä (ryhmä V) esiintyy konsonanttivartaloisten ohella rinnakkaisia, vokaalivartaloon perustuvia infinitiivejä.

Joillakin -*nE*-verbeillä (ryhmä V) on myös rinnakkaisia infinitiivejä, mutta niissä vokaalivartalo yhdistyy konsonanttivartalon päätteisiin, joten niitten on oltava myöhäisiä.

	kantasuomi	suomi	ukala
V	*mainit|tak*	*maini|taʔ*	*maini|daq*
V	*mainitse|tak*		*mainits|aq*
VI	*happat|tak*	*hapa|taʔ*	*hapa|daq*
VI	*harjo-ne-*		*harinõ|daq*

Ukalan infinitiivi

Seitsemäntenä, suomesta puuttuvana verbiryhmänä voidaan pitää passiivis-refleksiivis-intransitiivisia *U*-verbejä, joilla on konsonantti-vartaloinen, mutta vahva-asteinen infinitiivi. Ne lienee muodostettu vähintään tavun mittaisilla johtimilla, joitten asu on kulunut tunnistamattomaksi: ?**-wpi-* > **-üp-*, ?**-wti-* > **-üt-* jne.

	kantasuomi	suomi	ukala
VII	?	(*synty*|*ä* II)	*sün:dü*|*däq*
VII	*uppout*|*tak* ?	(*uppoutu*|*a* II)	*uppu*|*daq*
VII	*nälkäüp*|*täk* ?	(~ *nälkiintyä*)	*näl:gü*|*däq*
VII	*unehtup*|*tak* ?	(*unohtu*|*a* II)	*unõh(t)u*|*daq*

Ukalan preterititaivutuksen taustaa: lisähuomio!

Kaksivartaloisten kolmitavuisten verbien (*oppama*, *taplõma*) preteritin yks. 3. persoonapäätteetön (ei -*i* < *-*hen*) muoto on yleisesti heikkoasteinen, toisin kuin suomessa: *opaś*, *tapõl'* (ei **oppaś*, **tappõl'*).

Tämä selittynee sillä, että kolmannen tavun sananloppuinen *i* on heittynyt jo ennen astevaihtelun fonemaattistumista: **oppasi* > **oppaś* > **op̆paś*, vrt. **tüktäri* > *tüttäŕ* > *tütäŕ*. Sananloppuisen *i*:n kato oli ehkä levinnyt myös kaksitavuisiin kaksivartaloisiin verbeihin: tämä selittäisi preritin yks. 3. muodot *oll'*, *tull'*, *näkḱ*, *tekḱ* < **ol'*, **tul'*, **näḱ*, **teḱ* < **oli*, **tuli*, **näki*, **teki*.

oppama:	maq opssi	saq opssit	tä opaś	nä opssiq	(opettaa)
taplõma:	maq tapli	saq taplit	tä tapõl'	nä tapliq	(tapella)
tulõma:	maq tulli	saq tullit	tä tull'	nä tulliq	(tulla)
nägemä:	maq näi	saq näit	tä näkḱ	nä näiq	(nähdä)

Torm mülläś mõtsan, saa' tuhandõ' kuku' hälle' üten siimnidega edesi-tagasi, edesi-tagasi, niikavva, ku õdak lätś pümmes ja torm naaś tassa jäämä. Siski kohisi mõts pümmen, puu' kõnõli', kuku' jutusti' ja siimne' tsosisti' soomussidõ vaŕon. Hummogu tuul vässü ja mõts jäi vakka. Ilm lätś selges ja üts edimäne väiku külmäkene panď luudusõ judisõma.

Siimne' kah külmssi'. Kiäki es mõtlõ' inämb minekist, kõik olli' rahul, et kukk pitsit´soomussõ' kõvva kinni', voodõrd´viimädse ku lahkõ vaiguga kinni' ja kõnõl´ opatõn:

"Maakõ' nüüt viil lumõ ja külmä aig üle, et jovvasi keväjä võimsahe lindama minnä'. Pidäge' meelen, et elo algusõhe joudmisõs ja kuusõ suguvõsalõ kuulsusõ tuumisõs piät egäüts teist kõvva vaiva nägemä, ku olõti siist lännü ja inämb ei saa' ei mu' ei imäkuusõ käest nõvvo ja kaidsõt."

Külm püssü pääväst päivä. Haina' mõtsan külmssi' pruunis ja kuuli', maa külmi är ja järvi pääle tull' ijä. Luudus jäi vakka, puu' jäi' ütstõõsõ takan talvõunnõ ja siimne' magasi' katõkaupa kuku seen. Tuul laul' näile unõlaulu, kooni' timägi vässü ja talvõunnõ jäi.

Lummõ naaś sadama, tedä tull' tassa mitu päivä üttejärge ja lumi käkse maa hindä ala, kuusõossõ pääle sattõ valgõ kasuk ja mõts magasi tassakõistõ talvõund. Mõni kuus heräsi üles, ku tialasõparv linnaś ossõ pääle, kuus tekk silmä' vallalõ, mühät' tassakõistõ, raput' ossõ päält rassõs lännü' lumõmütsägu' maaha ja jäi jälki magama. Mõts magasi pikä' ja lühkü' päävä' ja pikä' ja külmä' üü', õnnõ taivatähe' helksi' ja kuu kai külmä luudust talvõtaivast.

Veitseviisi naksi' päävä' minemä pikembäs, päiv vilksat' kavvõliidsi mäki takast ja pääväjuti' tei' kuusõladvolõ pai. Kõrd kõrralt tull' päävävalgõt mano ja tuu kai iks sügävämpä mõtsa sisse, kooni' tuul ütel keväjädsel päävä̆l arvaś hääs mõtsa üles herätä'. Edimält tä heľõt' kuusi tassakõistõ, a ku mõts es virgu', pästse tä puiõ latvo mürrämä viguridsõ tuulispää. Puu' heräsi', siroti' liikmit, raputi' lumõmütsägu' ossõ päält maaha ja vissi' valgõ kasuga säläst. Mõts kohisi, ku puu' kõnõli' tõõnõtõsõga päält pikkä puhkust. Nä olli' viil unidsõ'. Päävä käen nä virgu', a ku üükülm näpist', sis jäi' jälki magama.

Nominien sijataivutus monikossa: yksitavuiset

Nominatiivi	kuu	kuuq
Genetiivi	kuu	kuiõ
Partitiivi	kuud	kuid
Illatiivi	kuuhu ~ kuuhe ~ kuuhtõ ~ kuuhvõ ~ kuhvõ ~ kuvvõ ~ kuhuq	kuihe ~ kuihtõ
Inessiivi	kuuhn ~ kuuh ~ kuun	kuihn ~ kuih ~ kuin
Elatiivi	kuust	kuist
Allatiivi	kuulõ	kuilõ
Adessiivi	kuul	kuil
Ablatiivi	kuult	kuilt
Abessiivi	kuuldaq ~ kuudaq ~ kuuta ~ kuuda ~ kuutaq	kuildaq ~ kuidaq
Translatiivi	kuuss ~ kuust	kuiss ~ kuist
Terminatiivi	kuuniq	kuiniq

Nominien sijataivutus monikossa: kaksitavuiset vokaalivartaloiset

Nominatiivi	kala	kalaq
Genetiivi	kala	kallo
Partitiivi	kalla	kallo
Illatiivi	kal:la	kal:lo(he)
Inessiivi	kala|hn ~ -h ~ -n	kalo|hn ~ -h ~ -n
Elatiivi	kalast	kalost
Allatiivi	kalalõ	kalolõ
Adessiivi	kalal	kalol
Ablatiivi	kalalt	kalolt
Abessiivi	kala(l)daq	kalo(l)daq
Translatiivi	kalas ~ kalast	kalos ~ kalost
Terminatiivi	kalaniq	kaloniq

Monikon muodot eroavat yksikön muodoista vain vartalovokaalin suhteen, paitsi nominatiivi ja genetiivi. Monikon genetiivi on partitiivin kaltainen, sillä kummassakin on lyhyt geminaatio. Illatiivissa on pitkä geminaatio ja joskus (analoginen) -*he*. Näin taipuvat kaikki kaksitavuiset vokaalivartaloiset nominit.

Nominien sijataivutus monikossa: kaksitavuiset vokaalivartaloiset

	tsiga	jalg	muna	talo	nisu	niit	pini	igä	jälǵ	tarõ
Nom.	tsiaq	jalaq	munaq	taloq	nisuq	niidüq	piniq	iäq	jäleq	tarõq
Gen.	tsiko	jal:go	munnõ	tallõ	nissõ	niite	pinne	iki	jäl:gi	tarri
Part.	tsiko	jal:go	munnõ	tallõ	nissõ	niite	pinne	iki	jäl:gi	tarri
Illat.	tsikkohe	jal:gohe	mun:nõhe	tal:lõhe	nis:sõhe	niitehe	pin:nehe	ikkihe	jäl:gihe	tar:rihe
Iness.	tseohn	jalohn	munõhn	talõhn	nisõhn	niidehn	pinehn	iihn	jälihn	tarihn
Elat.	tseost	jalost	munõst	talõst	nisõst	niidest	pinest	iist	jälist	tarist
Allat.	tseolõ	jalolõ	munõlõ	talõlõ	nisõlõ	niidele	pinele	iile	jälile	tarilõ
Adess.	tseol	jalol	munõl	talõl	nisõl	niidel	pinel	iil	jälil	taril
Ablat.	tseolt	jalolt	munõlt	talõlt	nisõlt	niidelt	pinelt	iilt	jälilt	tarilt

Nominien sijataivutus monikossa: kaksitavuiset vokaalivartaloiset

	tsiga	jalg	muna	talo	nisu	niit	pini	igä	jälǵ	tarõ
Nom.	tsiaq	jalaq	munaq	taloq	nisuq	niidüq	piniq	iäq	jäleq	tarõq
Gen.	tsiko	jal:go	munnõ	tallõ	nissõ	niite	pinne	iki	jäl:gi	tarri
Part.	tsiko	jal:go	munnõ	tallõ	nissõ	niite	pinne	iki	jäl:gi	tarri
Illat.	tsikkohe	jal:gohe	mun:nõhe	tal:lõhe	nis:sõhe	niitehe	pin:nehe	ikkihe	jäl:gihe	tar:rihe
Iness.	tseohn	jalohn	munõhn	talõhn	nisõhn	niidehn	pinehn	iihn	jälihn	tarihn
Elat.	tseost	jalost	munõst	talõst	nisõst	niidest	pinest	iist	jälist	tarist
Allat.	tseolõ	jalolõ	munõlõ	talõlõ	nisõlõ	niidele	pinele	iile	jälile	tarilõ
Adess.	tseol	jalol	munõl	talõl	nisõl	niidel	pinel	iil	jälil	taril
Ablat.	tseolt	jalolt	munõlt	talõlt	nisõlt	niidelt	pinelt	iilt	jälilt	tarilt
	o				õ / e			i		
sm.	oi		i	oi	ui	üi	ei	i		ei

Nominien sijataivutus monikossa: yksi- ja kaksitavuiset vokaalivartaloiset

Monikon sijataivutuksessa on tapahtunut eräitä analogisia uudennuksia. Yksittäisklusiilin astevaihtelun kauas muusta paradigmasta etäännyttäneet heikkoasteiset muodot ovat varsin yleisesti korvautuneet monikon genetiivistä muodostetuilla geminaatioasuilla:

igä: iäq : iki : ikkihe : iihn : iist : iile : iil : iilt : iiss : iildäq : iiniq >>

igä: iäq : iki : ikkihe : ikihn : ikist : ikile : ikil : ikilt : ikiss : ikildäq : ikiniq

syda: syaq : syto : syttohe : syohn : syost : syolõ : syol : syolt : syoss ... >>

syda: syaq : syto : syttohe : sytohn : sytost : sytolõ : sytol : sytolt : sytoss ...

Tällaisia muotoja on sittemmin levinnyt muihinkin paradigmoihin:

kana : kanno : kanol / kannol, muna : munnõ : munõl / munnõl, talo : tallõ : talõl / tallõl, nisu : nissõ : nisõl / nissõl, kuu : kuiõ : kuil / kuiõl, pää : päie : päil / päiel ...

Nominien sijataivutus monikossa: kaksitavuiset vokaalivartaloiset

Toinen laajalevikkinen uudennos on A-monikko, jonka voi muodostaa o- ja U-vartaloisista sanoista:

Nom.	tsiaq	jalaq	munaq	taloq	nisuq	niidüq	piniq	iäq	jäleq	tarõq
Gen.	tsiko	jal:go	munnõ	talla	nissa	niitä	pinne	iki	jäl:gi	tarri
Part.	tsiko	jal:go	munnõ	talla	nissa	niitä	pinne	iki	jäl:gi	tarri
Illat.	tsikkohe	jal:gohe	mun:nõhe	tal:lahe	nis:sahe	niitähe	pin:nehe	ikkihe	jäl:gihe	tar:rihe
Iness.	tseohn	jalohn	munõhn	talahn	nisahn	niidähn	pinehn	iihn	jälihn	tarihn
Elat.	tseost	jalost	munõst	talast	nisast	niidäst	pinest	iist	jälist	tarist
Allat.	tseolõ	jalolõ	munõlõ	talalõ	nisalõ	niidäle	pinele	iile	jälile	tarilõ
Adess.	tseol	jalol	munõl	talal	nisal	niidäl	pinel	iil	jälil	taril
Ablat.	tseolt	jalolt	munõlt	talalt	nisalt	niidält	pinelt	iilt	jälilt	tarilt
	o				õ / e			i		
sm.	oi		i	oi	ui	üi	ei	i		ei

Nominien sijataivutus monikossa: kaksitavuiset molempivartaloiset

	tuli	vesi	hüdsi	veri	kii̯l’	täüś	väitś
Nominatiivi	tulõq	veeq	hüdseq	vereq	keeleq	tävveq	väidseq
Genetiivi I	tuldõ	vete	hüste	verde	keelde	täüde	väiste
Gen. II = Part.	tulli	vessi	hütsi	verri	kii̯li	täü:si	väit:si
Illatiivi	tul:lihe	ves:sihe	hüt:sihe	ver:rihe	kii̯lihe	täü:sihe	väit:sihe
Inessiivi	tulihn	vesihn	hüdsihn	verihn	keelihn	täüsihn	väidsihn
Elatiivi	tulist	vesist	hüdsist	verist	keelist	täüsist	väidsist
Allatiivi	tulilõ	vesile	hüdsile	verile	keelile	täüsile	väidsile
Adessiivi	tulil	vesil	hüdsil	veril	keelil	täüsil	väidsil
Ablatiivi	tulilt	vesilt	hüdsilt	verilt	keelilt	täüsilt	väidsilt

Nominien sijataivutus monikossa: kaksitavuiset molempivartaloiset

	tuli	vesi	hüdsi	veri	kiil'	täüś	väitś
Nominatiivi	tulõq	veeq	hüdseq	vereq	keeleq	tävveq	väidseq
Genetiivi I	tuldõ	vete	hüste	verde	keelde	täüde	väiste
Gen. II = Part.	tulli	vessi	hütsi	verri	kiili	täü:si	väit:si
Illatiivi	tul:lihe	ves:sihe	hüt:sihe	ver:rihe	kiilihe	täü:sihe	väit:sihe
Inessiivi	tulihn	vesihn	hüdsihn	verihn	keelihn	täüsihn	väidsihn
Elatiivi	tulist	vesist	hüdsist	verist	keelist	täüsist	väidsist
Allatiivi	tulilõ	vesile	hüdsile	verile	keelile	täüsile	väidsile
Adessiivi	tulil	vesil	hüdsil	veril	keelil	täüsil	väidsil
Ablatiivi	tulilt	vesilt	hüdsilt	verilt	keelilt	täüsilt	väidsilt

Nominien sijataivutus monikossa: kaksitavuiset molempivartaloiset

Molempivartaloisilla nomineilla on kahdenlaisia monikon genetiivejä kuten suomessakin: konsonanttivartaloisia (*tuldõ*, *vete* < ksm. **tul-ten*, **vet-ten*) ja monikkovartaloisia (*tulli*, *vessi* < ksm. **tuli-den*, **vesi-den*). Edelleen kuten suomessa, konsonanttivartaloiset ovat harvinaisempia. Etenkin pitkätavuisista vartaloista niitä muodostetaan harvoin.

Ukalasta tavataan myös konsonanttivartaloisen monikon genetiivin pohjalta muodostettuja sijamuotoja: *vetehn*, *vetest*, *vetele*, *vetel*, *vetelt*, *vetes* jne., mutta niitten murrelevikki ja harvinaisuus vanhassa kielessä viittaavat niitten syntyneen viron mallin pohjalta.

Persoonapronominien sijataivutus monikossa

Nominatiivi	m̰iiq ~ mi	t̰iiq ~ ti	nimäq ~ nä
Genetiivi	m̰iiq ~ mi	t̰iiq ~ ti	näide
Partitiivi	meid	teid	näid
Illatiivi	meihte	teihte	näihte
Inessiivi	meihn	teihn	näihn
Elatiivi	meist	teist	näist
Allatiivi	meile	teile	näile
Adessiivi	meil	teil	näil
Ablatiivi	meilt	teilt	näilt
Abessiivi	mei(l)däq	tei(l)däq	näi(l)däq
Translatiivi	meiss	teiss	näiss
Terminatiivi	meiniq	teiniq	näiniq

Demonstratiivipronominien sijataivutus monikossa

Nominatiivi	neoq ~ ńooq	naaq	nu̯u̯q
Genetiivi	neide	naidõ	noidõ
Partitiivi	neid	naid	noid
Illatiivi	neihte	naihtõ	noihtõ
Inessiivi	neihn	naihn	noihn
Elatiivi	neist	naist	noist
Allatiivi	neile	nailõ	noilõ
Adessiivi	neil	nail	noil
Ablatiivi	neilt	nailt	noilt
Abessiivi	nei(l)däq	nai(l)daq	noi(l)daq
Translatiivi	neiss	naiss	noiss
Terminatiivi	neiniq	nainiq	noiniq

Nominien sijataivutus monikossa: kolmitavuiset vokaalivartaloiset

	lugija	elläi	kipõń	hõrak	ker:ge	makõ < ksm *makeda	
Nominatiivi	lugijaq	eläjäq	kibõnaq	hõragaq	ker:geq	makõq	~ magõheq
Genetiivi	lugijidõ	eläjide	kibõnidõ	hõrakidõ	ker:gide	makkide	~ magõhede
Partitiivi	lugijit	eläjit	kibõnit	hõrakit	ker:git	makkit	~ magõhit
Illatiivi	lugijihe	eläjihe	kibõnihe	hõrakihe	ker:gihe	makkihe	~ magõhihe
Inessiivi	lugijihn	eläjihn	kibõnihn	hõrakihn	ker:gihn	makkihn	~ magõhihn
Elatiivi	lugijist	eläjist	kibõnist	hõrakist	ker:gist	makkist	~ magõhist
Allatiivi	lugijilõ	eläjile	kibõnilõ	hõrakilõ	ker:gile	makkilõ	~ magõhilõ
Adessiivi	lugijil	eläjil	kibõnil	hõrakil	ker:gil	makkil	~ magõhil
Ablatiivi	lugijilt	eläjilt	kibõnilt	hõrakilt	ker:gilt	makkilt	~ magõhilt

Nominien sijataivutus monikossa: kolmitavuiset vokaalivartaloiset

	lugija	elläi	kipõń	hõrak	ker:ge	makõ < ksm *makeda	
Nominatiivi	lugijaq	eläjäq	kibõnaq	hõragaq	ker:geq	makõq	~ magõheq
Genetiivi	lugijidõ	eläjide	kibõnidõ	hõrakidõ	ker:gide	makkidõ	~ magõhede
Partitiivi	lugijit	eläjit	kibõnit	hõrakit	ker:git	makkit	~ magõhit
Illatiivi	lugijihe	eläjihe	kibõnihe	hõrakihe	ker:gihe	makkihe	~ magõhihe
Inessiivi	lugijihn	eläjihn	kibõnihn	hõrakihn	ker:gihn	makkihn	~ magõhihn
Elatiivi	lugijist	eläjist	kibõnist	hõrakist	ker:gist	makkist	~ magõhist
Allatiivi	lugijilõ	eläjile	kibõnilõ	hõrakilõ	ker:gile	makkilõ	~ magõhilõ
Adessiivi	lugijil	eläjil	kibõnil	hõrakil	ker:gil	makkil	~ magõhil
Ablatiivi	lugijilt	eläjilt	kibõnilt	hõrakilt	ker:gilt	makkilt	~ magõhilt

Nominien sijataivutus monikossa: kolmitavuiset molempivartaloiset

	läteq	oluq	tütäŕ	hammas	kotus	repäń	kõllanõ
Nominatiivi	lätteq	ollõq	tütreq	ham:baq	kotusõq	rebäseq	kõlladsõq
Genetiivi I	lätete	olutõ	tütärde	hammastõ	kotustõ	rebäste	kõllastõ
Genetiivi II	lättide	ollidõ	tütride	hambidõ	kotussidõ	rebäside	kõllatsidõ
Partitiivi	lättit	ollit	tütrit	hambit	kotussit	rebäsit	kõllatsit
Illatiivi	lättehe	ollõhe	tütrihe	ham:bihe	kotussihe	rebäsihe	kõllatsihe
Inessiivi	lättehn	ollõhn	tütrihn	ham:bihn	kotussihn	rebäsihn	kõllatsihn
Elatiivi	lättest	ollõst	tütrist	ham:bist	kotussist	rebäsist	kõllatsist
Allatiivi	lättele	ollõlõ	tütrilõ	ham:bilõ	kotussilõ	rebäsile	kõllatsilõ
Adessiivi	lättel	ollõl	tütril	ham:bil	kotussil	rebäsil	kõllatsil
Ablatiivi	lättelt	ollõlt	tütrilt	ham:bilt	kotussilt	rebäsilt	kõllatsilt

Nominien sijataivutus monikossa: nelitavuiset vokaalivartaloiset

	kiŕänik	insinör	oppaja
Nominatiivi	kiŕäniguq	insinöriq	oppajaq
Genetiivi	kiŕänikõ	insinöre	oppajidõ
Partitiivi	kiŕänikõ	insinöre	oppajit
Illatiivi	kiŕänikkõhe	insinör:rehe	oppajihe
Inessiivi	kiŕänigõhn	insinörehn	oppajihn
Elatiivi	kiŕänigõst	insinörest	oppajist
Allatiivi	kiŕänigõlõ	insinörele	oppajiõ
Adessiivi	kiŕänigõl	insinörel	oppajil
Ablatiivi	kiŕänigõlt	insinörelt	oppajilt
	kuten kaksitavuiset		kuten kolmitavuiset

Nominien sijataivutus monikossa: nelitavuiset molempivartaloiset

	edimäne	inemine	võrokõnõ	ehitüs	tervüs	< *tervehüsi
Nominatiivi	edimädseq	inemiseq	võrokõsõq	ehitüsseq	tervüsseq	~ tervüq
Genetiivi I	edimäste	inemiste	võrokõistõ	ehitüste	tervüste	~ tervüte
Genetiivi II	edimäidsi	inemiisi	võrokõisi	ehitüisi	tervüisi	~ tervüide
Partitiivi	edimäidsi	inemiisi	võrokõisi	ehitüisi	tervüisi	~ tervüid
Illatiivi	edimäidsihe	inemiisihe	võrokõisihe	ehitüisihe	tervüisihe	~ tervüihe
Inessiivi	edimäidsihn	inemiisihn	võrokõisihn	ehitüisihn	tervüisihn	~ tervüihn
Elatiivi	edimäidsist	inemiisist	võrokõisist	ehitüisist	tervüisist	~ tervüist
Allatiivi	edimäidsile	inemiisile	võrokõisilõ	ehitüisile	tervüisile	~ tervüile
Adessiivi	edimäidsil	inemiisil	võrokõisil	ehitüisil	tervüisil	~ tervüil
Ablatiivi	edimäidsilt	inemiisilt	võrokõisilt	ehitüisilt	tervüisilt	~ tervüilt

Nominien sijataivutus monikossa: monitavuiset Vid-partitiivit

	perädü	tahvli		tervüs	
Nominatiivi	perädüq	tahvliq		tervüsseq	~ ter:vüq
Genetiivi I				tervüste	~ ter:vüte
Genetiivi II	perätüide	tahvlide	~ tahvliide	tervüisi	~ ter:vüide
Partitiivi	perätüid	tahvlit	~ tahvliid	tervüisi	~ ter:vüid
Illatiivi	perätüihe	tahvlihe	~ tahvliihe	tervüisihe	~ ter:vüihe
Inessiivi	perätüihn	tahvlihn	~ tahvliihn	tervüisihn	~ ter:vüihn
Elatiivi	perätüist	tahvlist	~ tahvliist	tervüisist	~ ter:vüist
Allatiivi	perätüile	tahvlile	~ tahvliilõ	tervüisile	~ ter:vüile
Adessiivi	perätüil	tahvlil	~ tahvliil	tervüisil	~ ter:vüil
Ablatiivi	perätüilt	tahvlilt	~ tahvliilt	tervüisilt	~ ter:vüilt

-*nen*-loppuisten nominien tyypit

	3-tav. adj.	3-tav. sbst.	4-tav. adj.	4-tav. sbst.	deminut.	> vok.vart.
Nominatiivi	kõllanõ	repäń	edimäne	inemine	võrokõnõ	kuldnõ
Genetiivi	kõlladsõ	rebäse	edimädse	inemise	võrokõsõ	kuldsõ
Partitiivi	kõllast	rebäst	edimäst	inemist	võrokõist	kuldsõt
Illatiivi	kõlladsõhe	rebäsehe	edimäste	inemiste	võrokõistõ	kuldsõhe
Inessiivi	kõllatsõhn	rebäsehn	edimädsehn	inemisehn	võrokõsõhn	kuldsõhn
Mon. nom.	kõlladsõq	rebäseq	edimädseq	inemiseq	võrokõsõq	kuldsõq
Mon. gen. I	kõllastõ	rebäste	edimäste	inemiste	võrokõistõ	
Mon. gen. II	kõllatsidõ	rebäside	edimäidsi	inemiisi	võrokõisi	kuldsidõ
Mon. part.	kõllatsit	rebäsit	edimäidsi	inemiisi	võrokõisi	kuldsit
Mon. illat.	kõllatsihe	rebäsihe	edimäidsihe	inemiisihe	võrokõisihe	kuldsihe
Mon. iness.	kõllatsihn	rebäsihn	edimäidsihn	inemiisihn	võrokõisihn	kuldsihn

Harjoituksia: monikon sijamuodot

- Maq näe _____ õga päiv.
- Kas saq pel:gät _____?
- Ei pel:gä, maq olõ suurõmb _____.
- Maq pel:gä _____ ja ti _____.
- Maq sṷṷ-iq _____, _____ õgaq _____.
- Olõ-iq _____, saa-iq tuld tetäq õgaq _____küt:säq.
- Mi panõ raamaduq _____.
- Tüdriguq lätväq _____ marjolõ.
- _____ um hulga marjo.

umaq sugulasõq
naaq suurõq piniq
nṷṷq
ti, väidseq
eläjäq, kalaq, tsirguq
hüdseq, koogiq
umaq kotiq
suurõq mõtsaq
nṷṷq suurõq mõtsaq

Harjoituksia: monikon sijamuodot

• Maq näe ummõ sugulaisi õga päiv.	umaq sugulasõq
• Kas saq pel:gät naid suu:ri pinne?	naaq suurõq piniq
• Ei pel:gä, maq olõ suurõmb noid.	nu̯u̯q
• Maq pel:gä teid ja ti väit:si.	ti, väidseq
• Maq su̯u̯-iq eläjit, kallo õgaq tsirkõ.	eläjäq, kalaq, tsirguq
• Olõ-iq hütsi, saa-iq tuld tetäq õgaq ku̯u̯kõ küt:säq.	hüdseq, koogiq
• Mi panõ raamaduq um:mõ(he) kottõ(he).	umaq kotiq
• Tüdriguq lätväq suu:ri(he) mõt:so(he) marjolõ.	suurõq mõtsaq
• Noihn suurihn mõtsohn um hulga marjo.	nu̯u̯q suurõq mõtsaq

Verbin finiittiset aktiivimuodot

indikatiivi	preesens	1 loe, loemiq; 2 loet/loedõq, loetiq; 3 lugõ, lugõvaq	ei loeq / loe-iq
	preteriti	1 loi, loimiq; 2 loit/loiq; 3 lugi, loiq	es loeq / loe-is
	perfekti	1 olõ, olõmiq; 2 olõt/olõdõq; 3 um, ummaq + lugõnu(q)	ei olõq / olõ-iq lugõnu(q)
	+perfekti	1 olli, ollimiq; 2 ollit/olliq; 3 oll', olliq + lugõnu(q)	es olõq / olõ-õs lugõnu(q)
imperatiivi	preesens	2 loeq, lugõgõq	2 ärq lugõguq, ärkeq lugõgõq
jussiivi	preesens	lugõguq / lugõgõq	ärkuq lugõguq / lugõku-iq
	perfekti	olkuq / olkõq lugõnu(q)	ärkuq olkuq lugõnu(q)
konditionaali	preesens	loesiq / lugõnuq	ei/es loesiq / es lugõnu(q) / loesi-iq/-is / lugõnu-us
	perfekti	olõsiq lugõnu(q)	ei/es olõsiq lugõnu(q)
kvotatiivi	preesens	lukõv / lugõvat	ei lukõv/lugõvat
	perfekti	ollõv / olõvat lugõnu(q)	ei ollõv/olõvat lugõnu(q)
potentiaali	preesens	3 lugõnõs, lugõnõsõq	?
	perfekti	3 olnõs, olnõsõq + lugõnu(q)	?

Verbin finiittiset aktiivimuodot

indikatiivi	preesens	1 loe, loemiq; 2 loet/loedõq, loetiq; 3 lugõ, lugõvaq	ei loeq / loe-iq
	preteriti	1 loi, loimiq; 2 loit/loiq; 3 lugi, loiq	es loeq / loe-is
	perfekti	1 olõ, olõmiq; 2 olõt/olõdõq; 3 um, ummaq + lugõnu(q)	ei olõq / olõ-iq lugõnu(q)
	+perfekti	1 olli, ollimiq; 2 ollit/olliq; 3 oll', olliq + lugõnu(q)	es olõq / olõ-õs lugõnu(q)
imperatiivi	preesens	2 loeq, lugõgõq	2 ärq lugõguq, ärkeq lugõgõq
jussiivi	preesens	lugõguq / lugõgõq	ärkuq lugõguq / lugõku-iq
	perfekti	olkuq / olkõq lugõnu(q)	ärkuq olkuq lugõnu(q)
konditionaali	preesens	loesiq / lugõnuq	ei/es loesiq / es lugõnu(q) / loesi-iq/-is / lugõnu-us
	perfekti	olõsiq lugõnu(q)	ei/es olõsiq lugõnu(q)
kvotatiivi	preesens	lukõv / lugõvat	ei lukõv/lugõvat
	perfekti	ollõv / olõvat lugõnu(q)	ei ollõv/olõvat lugõnu(q)
potentiaali	preesens	3 lugõnõs, lugõnõsõq	?
	perfekti	3 olnõs, olnõsõq + lugõnu(q)	?

Imperatiivi: käskymuoto

Imperatiivilla katsotaan ukalassa olevan vain toisen persoonan muotoja. Niitten muodostustapa on sama kuin suomessa, lukuun ottamatta monikon päätteen vokaalia.

Yksikön käskymuoto on indikatiivin kieltomuodon kaltainen eli verbin vokaalivartalo + *q*: *jǰǰq* kuten *ei jǰǰq*; *sǰǰq*, *loeq*, *võtaq*, *annaq*, *tulõq*, *olõq*, *makaq*, *hukkaq*, *mainidsõq*, *paranõq*. Ainoa poikkeus on *minemä*: *ei lääq* : *mine*!

Monikon käskymuodon tunnus -*gEq* ~ -*kEq* liittyy molempivartaloisilla verbeillä konsonanttivartaloon, muilla vahva-asteiseen vokaalivartaloon: *jǰǰgõq*, *sǰǰgeq*, *lugõgõq*, *võtkõq*, *andkõq*, *tulgõq*, *olgõq*, *maakõq*, *hukakõq*, *mainikõq*, *parakõq*. Verbillä *minemä* on muodot *mingõq* ja *läkkeq* sekä näitten kontaminaationa *minkeq*.

Imperatiivimuotojen taustaa

Yksikön 2. persoona

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa*|*k*	*saa*|*ʔ*	*saa*|*q*
II	*luge*|*k*	*lue*|*ʔ*	*loe*|*q*
III	*tule*|*k*	*tule*|*ʔ*	*tulõ*|*q*
IV	*hukkada*|*k*	*hukkaa*|*ʔ*	*hukka*|*q*
V	*mainičce*|*k*	*mainitse*|*ʔ*	*mainidsõ*|*q*
VI	*parane*|*k*	*parane*|*ʔ*	*paranõ*|*q*

Imperatiivimuotojen taustaa

Monikon 2. persoona

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa|ka-/ke-*	*saa|kaa*	*saa|gõq*
II	*luke|ka-/ke-*	*luke|kaa*	*lugõ|gõq*
III	*tul|ka-/ke-*	*tul|kaa*	*tul|gõq*
IV	*hukkat|ka-/ke-*	*hukat|kaa*	*huka|kõq*
V	*mainit|ka-/ke-*	*mainit|kaa*	*maini|kõq*
VI	*parat|ka-/ke-*	*parat|kaa*	*para|kõq*

Imperatiivi: kieltomuoto

Kielteinen imperatiivilla muodostetaan ukalassa eri tavoin kuin suomessa.

Yksikön kieltosana *ärq* lienee epäsäännöllisestä äännesuhteesta huolimatta sama kuin sm *älä*. Sillä on myös murteissa yleisehköt muodot *äräq*, *araq*, *arq* ja *alaq*. Yksikössä verbiin liittyy käskymuodon, alun perin monikon 3. persoonan, tunnus *-gUq* ~ *-kUq*: *ärq jǔǔguq*, *ärq sǔǔgüq*, *ärq lugõguq*, *ärq võtkuq*, *ärq andkuq*, *ärq tulguq*, *ärq olguq*, *ärq maakuq*, *ärq hukakuq*, *ärq mainikuq*; *ärq minguq*.

Toinen tapa muodostaa yks. 2. persoonan kieltomuoto on lisätä saman käskymuodon loppuun *-iq*: *jǔǔgu-iq*, *sǔǔgü-iq*, *lugõgu-iq*, *võtku-iq*, *andku-iq*, *tulgu-iq*, *olgu-iq*, *maaku-iq*, *hukaku-iq*, *mainiku-iq*; *mingu-iq*.

Monikossa kieltosana on muodossa *ärkeq* ja siihen liittyy monikon käskymuoto: *ärkeq jǔǔgõq*, *ärkeq sǔǔgeq*, *ärkeq lugõgõq*, *ärkeq võtkõq*, *ärkeq andkõq*, *ärkeq tulgõq*, *ärkeq olgõq*, *ärkeq maakõq*, *ärkeq hukakõq*, *ärkeq mainikõq*; *ärkeq mingõq* ~ *ärkeq läkkeq*.

Jussiivi eli kehotusmuoto

Jussiivin merkitys on pikemmin toivova, toivottava tai kehottava kuin käskevä. Historiallisesti se on kehittynyt imperatiivista, lähinnä monikon kolmannen persoonan muodosta *-guq* ~ *-kuq*, yleistymällä kaikkiin persooniin. Myös imperatiivin monikon toisen persoonan kaltaista jussiivia tavataan. Koska kumpaakin käytetään nykykielessä kaikissa persoonissa, ne on kieliopissa (Iva 2007) analysoitu imperatiivista erilliseksi tapamuodoksi.

Imperatiiveiksi lasketaan vain 2. persoonan muodot, joitten ohella myös 2. persoonassa voi käyttää jussiivin muotoja. Merkityksessä on eroa: *tekeq tüüd!* ’tehkää työtä!’ (imperatiivi), *nimäq makasõq*, *a tiiq tekuq tüüd* ’he nukkuvat, mutta teidän on tehtävä työtä’ (jussiivi).

Imperatiivin ja jussiivin muotojen vertailua

<table>
<tr><th></th><th colspan="2">imperatiivi</th><th colspan="2">jussiivin preesens</th><th colspan="2">jussiivin perfekti</th></tr>
<tr><td>maq</td><td></td><td></td><td rowspan="6">Tulguq!
/
Tulgõq!</td><td rowspan="6">Ärkuq tulguq!
/
Ärkeq tulgõq!
/
Tulgu-iq!</td><td rowspan="2">Olkuq/olkõq tulnuq!</td><td rowspan="2">Ärkuq olkuq/olkõq tulnuq!</td></tr>
<tr><td>saq</td><td>Tulõq!</td><td>Ärq tulguq!</td></tr>
<tr><td>tä</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>miq</td><td></td><td></td><td rowspan="3">Olkuq/olkõq tulnu!</td><td rowspan="3">Ärkuq olkuq/olkõq tulnu!</td></tr>
<tr><td>tiq</td><td>Tulgõq!</td><td>Ärkeq tulgõq!</td></tr>
<tr><td>nä</td><td></td><td></td></tr>
</table>

Kvotatiivi (edelleenkerrontamuoto)

Aktiivin preesensin partisiippia, uk. -*v(A)*- < ksm. -*pA*-, käytetään ukalassa finiittisesti ilmaisemaan, että kerrottava asia on kuultu eikä itse koettu. Tällaisella kvotatiivilla (’kuuluu tekevän’) on myös epäilystä ilmaisevaa (’tekee muka’) käyttöä.

Kvotatiivilla on kaksi vaihtoehtoista muotoa, lyhyt, joka perustuu partisiipin nominatiiviin (-*v*), ja pitkä, joka perustuu partitiiviin (-*vAt*). Lyhyt muoto on käytössä lähinnä võron murteen alueella, pitkä taas koko ukalassa. Partitiivipohjainen pitkä kvotatiivi on ukalasta lainattu myös viron yleiskieleen.

Yksitavuisista verbeistä lyhyttä muotoa ei käytetä, vaan pitkän ohella käytössä on (ilmeisesti) kaksi kertaa saman aineksen toistava -*bEv*-pääte:

joobõv ~ *joovat* (ei kuitenkaan ***jŭŭba*!), *sööbev* ~ *söövät*, *lukõv* ~ *lugõvat*, *võttõv* ~ *võtvat*, *andõv* ~ *andvat*, *tŭllõv* ~ *tulõvat*, *ollõv* ~ *olõvat*, *makav* ~ *magavat*, *hukkav* ~ *hukkavat*, *mainidsõv* ~ *mainitsõvat*, *paranõv* ~ *paranõvat*.

Ukalan aktiivin preesensin partisiippi

Tunnuksena on kaikkiin (?) verbityyppeihin levinnyt heikko-asteinen -vA- < -bA- samaan tapaan kuin suomessa.

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa|pa*	*saa|va*	*saa|v*
II	*luke|ba*	*luke|va*	*lukõ|v* (geminaatio!)
III	*tule|ba*	*tule|va*	*tullõ|v* (geminaatio!)
IV	*hukkada|pa*	*hukkaa|va*	*hukka|v*
V	*mainitse|pa*	*mainitse|va*	*mainitsõ|v*
VI	*parane|pa*	*parane|va*	*paranõ|v*

Ukalan aktiivin preesensin partisiippi

Kolmitavuisissa (tyypin II verbien) partisiipeissa genetiivi on korvannut nominatiivin, jos ensi tavu on ollut pitkä. Taivutus (*andma*:) nom. *andva* : gen. *andva* : part. *andvat* on siis samanlainen kuin *tahvli* : *tahvli* : *tahvlit*. Aiempi nominatiivi *andõv* on kuitenkin säilynyt kvotatiivimuotona.

Kvotatiivista *andõv* näkyy muutos A > E partisiipin päätteen edellä. Tämän muutoksen ehdot ovat epäselvät: aineistossa on myös *massõv*, mutta ilmeisesti jotkut kaksitavuisten ja kaikki pitempien verbien *A*:t ovat vastaavassa asemassa säilyneet.

Myös yksitavuisten verbien kvotatiivi on erilainen kuin -*vA*-partisiippi, sillä kvotatiivin päätteenä on -*bEv*: *saabõv*.

Ukalan aktiivin preesensin partisiippi

Aktiivin preesensin partisiippia käytetään ukalassa suhteellisen vähän, sillä moniin sen tehtäviin on yleistynyt *jA*-tekijännimijohdos. Poimintoja kirjakielen korpuksesta (http://voro.aader.org/wi):

Saarlasõq ollõv jo sõnapidäjäq meheq. 'Saare(nmaa)laisethan kuuluvat olevan sanansa pitäviä miehiä.'

Ma es saaq und, üüq olliq pikäq ja vaivajaq. 'En saanut unta, yöt olivat pitkiä ja rasittavia.'

Raa veeren ommaq luudusõ seletäjäq teedüstahvliq 'Polun varrella on luontoa kuvailevia (selittäviä) opastauluja'

Karula rahvuspargi päämine väärtüs ja umaperä om timä ainulinõ, väegä vaihtõlõja ja illus maakuju. 'Karulan kansallispuiston suurin arvo ja erikoisuus on sen ainutlaatuinen, hyvin vaihteleva ja kaunis maasto.'

SETOMAAST JA SETODÕST

Aare Hõrn

Õgal rahval om nimi, kas hindä kaet vai naabri pant. Sagõhõhe unõhtõdas uma ärq ja harinõdas vyyraga. Sjoo rahvas, kiä eläs Õdagumere ja Peipsi järve vaihõl, kuts parhilla hinnäst *eestläisist*. A muistõhavva üteldi *maarahvast*. Vai maakundõ perrä — *sakalaisist*, *järvolaisist*, *ugalaisist*. Eestläne tähendävät hummogu puul elävät inemist. Täkstä sis meist õdagu puul olõva rahvaq olliq risťesäst. Vindläisile olti *tśuudiq*, suumlaisilõ *virolasõq*, lätläisile *igaunis*.

Ku miiq veiďoq kae kiilt ja rahvatõugu, sis om nätäq, õt Imäjõgi vidä Eesti rahva sisse üte tśori. Säält kurrakätt eläse *põĥaeestläseq*, hüvvä kätt *lõunõ-eestläseq*. Näide keeleq ĥau ei häste kokko ja edimäidsih arvatas olõvat rohkõp germaani verd, tõisih soomõ-ugri umma.

Lõuna-Eestih om viil üts jago rahvast, kedä mõistõta-i kohegi

jõgi vidä Eesti rahva sisse üte tśori. Säält kurrakätt eläse *põĥa-eestläseq*, hüvvä kätt *lõunõ-eestläseq*. Näide keeleq ḱau ei häste kokko ja edimäidsih arvatas olõvat rohkõp germaani verd, tõisih soomõ-ugri umma.

Lõuna-Eestih om viil üts jago rahvast, kedä mõistõta-i kohegi arvada. Nuuq ommaq **setoq**. Viil sada aastakka tagasi kutsti hinnäst *maarahvast* ja kynõldi maa-värki. A sis naksi eestläseq ütlemä õt *seto* ja *seto*. Unõhtõdigi vana nimi ärq, ni võeti *seto* nimi hüäst. Midä tuu tähendäs — tiiä-i. Rahvas yks arvas, õt võiollaq om sääne nimi saad hobõsist, setukist. Elo olle sääne kõhnõmb, ostõti kõhnõmbit hobõsit ja noidõga käüti Eestimaalõ kaltsõ korjamah paprõvabrikohe, ni savipottõ möömäh.

No kynõlagi *setodõst* ja *Setomaast*. Seto olõssi yks nigu eestläne ja olõssi-i kah. Kiiľ lätt pia Lõuna-Eesti umaga ütte, a rõivaq, usk ja kumbõq ommaq tõistõ. Vanaq inemiseq Setomaal ütlese yks **seto rahva** olõvat, a noorõba jo arvasõ hinnäst ütte minevät eestläisigaq. Tuust tulõ juttu veiďoq ildampa.

Verbin finiittiset passiivimuodot

indikatiivi	preesens	1 loeda, loetamiq; 2 loetat/loetadõq; 3 loetas, loetasõq	ei loedaq / loeda-iq
	preteriti	1 loedi, loetimiq; 2 loetit/loediq; 3 loeti, loediq	es loedaq / loeda-as
	perfekti	1 olõ, olõmiq; 2 olõt, olõdõq; 3 um, ummaq + loet, loeduq	ei olõq / olõ-iq + loet, loeduq
	+perfekti	1 olli; 2 ollit; 3 oll', olliq + loet, loeduq	es olõq / olõ-õs + loet, loeduq
imperatiivi	-		
jussiivi	preesens	loetaguq / loetagõq	ärkuq loetaguq, loetagu-iq
	perfekti	olkuq / olkõq + loet, loeduq	ärkuq olkuq + loet, loeduq
konditionaali	preesens	loetasiq	ei/es loetasiq / loetasi-iq/-is
	perfekti	olõsiq + loet, loeduq	ei/es olõsiq + loet, loeduq
kvotatiivi	preesens	loetav / loetvat	ei loetav / loetvat
	perfekti	ollõv / olõvat + loet, loeduq	ei ollõv/olõvat + loet, loeduq
potentiaali	preesens	?	?
	perfekti	?	?

Passiivin muodostus

Passiivin tunnus ksm. *-*tA*-/-*ttA*- liittyy verbin vokaali- tai konsonantti-vartaloon muuten samoin ehdoin kuin suomen impersonaalimuodoissa, mutta pitkä tunnus ksm. *-*ttA* on käytössä paitsi vokaalivartaloisilla (*lugõma*), myös kaksitavuisilla konsonanttivartaloisilla (*tulõma*)verbeillä: *loetas*, *loeti*, *loet*; *tuldas*, *tulti*, *tult*. Muilla verbeillä on käytössä lyhyt tunnus: (*saama*:) *saias*, *saa:di*, *saad*, (*jʷʷma*:) *juvvas*, *jʷʷdi*, *jʷʷd*.

Verbin vartalon $A > E$ passiivin tunnuksen edellä aivan kuten suomessa: (*pidämä*:) *peetäs*, *peeti*, *pʷiit*; (*kaotama*:) *kaotõtas*, *kaotõti*, *kaotõt*.

Edelleen kuten suomessa, verbin konsonanttivartalon t + passiivin lyhyt tunnus -*tA*- saa aikaan pitkätunnuksista passiivia muistuttavia muotoja, mutta niistä puuttuu $A > E$: (*oppama*:) *opatas*, *opati*, *opat*; (*viskama*:) *visatas*, *visati*, *visat*.

Passiivin persoonamuodot

Ukalan passiivilla on periaatteessa myös persoonataivutus. Passiivin persoonamuodot muodostetaan lisäämällä passiivin tunnukseen *-tA-/-ttA-* samat modus- ja tempustunnukset ja persoonapäätteet, joita aktiivissakin käytetään. Kolmannessa persoonassa päätteenä on aina *-s*, *-sEq*.

Nykykielessä ensimmäisen ja toisen persoonan muotoja (*maq viiä*, *saq viiäs*, *maq vii*, *saq viiq* jne.) ei juuri käytetä. Niitten sijalla on suomen impersonaalin kaltainen, passiivin yksikön kolmannesta persoonasta muodostettu rakenne: *minno viiäs*, *sinno v̆ĭidi*.

Kolmannessa persoonassa passiivia ja impersonaalia käytetään rinnan: passiivi *kivi visatas*, *kiviq visatasõq* = impersonaali *kivi*, *kiviq visatas*; passiivi *nä viiäseq* = impersonaali *nä viiäs*, *näid viiäs*. Impersonaalin vahvuus passiiviin nähden on kyky ilmaista aspekti objektin sijanvaihtelun avulla (*m̆ĭis* ~ *m̆ĭist viiäs*), paitsi 1. ja 2. persoonan pronomineilla, jotka ovat aina partitiivissa.

Passiivin partisiipit

Passiivin preesensin partisiippi muodostetaan passiivin vartalosta samalla päätteellä -*vA*- < ksm -*pA*- kuin aktiivin preesensin partisiippi aktiivin vartalosta: (*saama*:) *saa:dav*, (mon.) *saadavaq*; (*jŭŭma*:) *jŭŭdav*, *jŭŭdavaq*; (*lugõma*) *loetav*, *loetavaq*; (*pidämä*:) *peetäv*, *peetäväq*; (*tulõma*); *tultav*, *tultavaq*; (*kaotama*:) *kaotõtav*, *kaotõtavaq*; (*oppama*:) *opatav*, *opatavaq*; (*viskama*:) *visatav*, *visatavaq*.

Passiivin perfektin partisiippi muodostetaan passiivin vartalosta vaihtamalla sen vokaaliksi -*U*-. Yksikön nominatiivissa partisiippimuoto on loppukadon myötä passiivin vartalo ilman tunnusvokaalia: (*saama*:) *saa:d*, (mon.) *savvuq*; (*jŭŭma*:) *jŭŭd*, *juvvuq*; (*lugõma*) *loet*, *loeduq*; (*pidämä*:) *pii̯it*, *peedüq*; (*tulõma*); *tult*, *tulduq*; (*kaotama*:) *kaotõt*, *kaotõduq*; (*oppama*:) *opat*, *opaduq*; (*viskama*:) *visat*, *visaduq*.

Passiivin partisiipit

Samoin kuin aktiivin, myös passiivin perfektin partisiippi jätetään attribuuttina nykykielessä joskus taivuttamatta. Passiivin partisiipille on genetiivistä syntynyt uusi -*U*-päätteinen yleismuoto tällaiseen käyttöön : *häs:te kiŕotedulõ raamatulõ*, *täämbä loetust sõnomast*, mutta nykyään myös *häs:te kiŕotedu raamatulõ*, *täämbä loedu sõnomast*.

Myös yksikön ja monikon nominatiivin sekakäyttö lisääntyy, esimerkiksi perfektin taivutuksessa. Perinteinen passiivin paradigma

yks. *raamat um loet* mon. *raamaduq ummaq loeduq*

on murtumassa, kun *loedu* on yleistynyt: *um/ummaq loedu*.

Passiivimuotojen taustaa

Preesens (3. persoona)

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa|da|kse-*	*saa|daan*	*sai|a|s*
II	*luge|tta|kse-*	*lue|taan*	*loe|ta|s*
III	*tul|da|kse-/ ?-tta|kse-*	*tul|laan*	*tul|da|s*
IV	*hukkat|ta|kse-*	*hukat|aan*	*hukat|as*
V	*mainit|ta|kse-*	*mainit|aan*	*mainit|as*
VI	*parat|ta|kse-*	*parat|aan*	*parat|as*

Passiivimuotojen taustaa

Preteriti (3. persoona)

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa|t|i|he-*	*saa|tiin*	*saa:|di*
II	*luge|tt|i|he-*	*lue|ttiin*	*loe|ti*
III	*tul|t|i|he-/ ?-tt|i|he-*	*tul|tiin*	*tul|ti*
IV	*hukkat|t|i|he-*	*hukat|tiin*	*hukat|i*
V	*mainit|t|i|he-*	*mainit|tiin*	*mainit|i*
VI	*parat|t|i|he-*	*parat|tiin*	*parat|i*

Passiivimuotojen taustaa

Perfektin partisiippi

	kantasuomi	suomi	ukala
I	*saa|tu*	*saa|tu*	*saa|d*
II	*luge|ttu*	*lue|ttu*	*loe|t*
III	*tul|tu/ ? -ttu*	*tul|tu*	*tul|t*
IV	*hukkat|tu*	*hukat|tu*	*hukat*
V	*mainit|tu*	*mainit|tu*	*mainit*
VI	*parat|tu*	*parat|tu*	*parat*

Keskeiset passiivimuodot

	I sü̆ü̆mä	II L pidämä	II P andma	III tegemä	hukkama
Preesens yks.1.	süvvä	peedä	anda	tetä	hukada
Preesens yks.2.	süvvät	peetät	antat	tetät	hukatat
Preesens yks.3.	süvväs	peetäs	antas	tetäs	hukatas
Preesens mon.3.	süvväseq	peetäseq	antasõq	tetäseq	hukatasõq
Kieltomuoto	süvväq	peedäq	andaq	tetäq	hukadaq
Pret. yks.1.	süvvi	peedi	andi	teti	hukadi
Pret. yks.2.	süvvit	peetit	antit	tetit	hukatit
Pret. yks.3.	sü̆ü̆di	peeti	anti	tetti	hukati
Pret. mon.3.	süvviq	peediq	andiq	tetiq	hukadiq
Preesensin pts.	sü̆ü̆däv	peetäv	antav	tettäv	hukatav
Perfektin pts.	sü̆ü̆d	peet	ant	tett	hukat

Muut passiivimuodot

Passiivin kielteiset muodot saadaan, kuten aktiivissa, kieltosanasta *ei* ~ *es* ja verbin preesensvartaloisesta *q*-päätteisestä kieltomuodosta: aktiivin preesensvartalon tilalla vain on passiivin preesensvartalo. Kieltosana tulee joko sen eteen tai jälkeen: preesensissä *ei loedaq* = *loeda-iq* ja preteritissä *es loedaq* = *loeda-as*.

Imperatiivia passiivilla ei ole. Sitä osin korvaavat jussiivimuodot saadaan passiivin preesensvartalosta samoin päättein kuin aktiivin jussiivi aktiivin preesensvartalosta: *loetaguq* ~ *loetagõq*; *ärkuq loetaguq* ~ *loetagu-iq*.

Konditionaali muodostetaan passiivin preesensvartalosta päätteellä *-siq*: *loetasiq*; *ei/es loetasiq* ~ *loetasi-iq/-is*

Kvotatiivi muodostetaan passiivin preesensin partisiipista samalla tapaa kuin aktiivin kvotatiivi aktiivin preesensin partisiipista: *loetav* ~ *loetavat*; *ei loetav(at)*.

Partisiippien taivutus

	Aktiivin preesens		Aktiivin perfekti		Passiivin preesens		Passiivin perfekti	
	yksikkö	monikko	yksikkö	monikko	yksikkö	monikko	yksikkö	monikko
Nom.	lukõv	lugõvaq	lugõnuq	lugõnu	loetav	loetavaq	loet	loeduq
Gen.	lugõva	lugõvidõ	lugõnu	lugõnuidõ	loetava	loetavidõ	loedu	loetuidõ
Part.	lugõvat	lugõvit	lugõnut	lugõnuid	loetavat	loetavaid	loetut	loetuid
Illat.	lugõvahe	lugõvihe	lugõnuhe	lugõnuihe	loetavahe	loetavaihe	loetuhe	loetuihe
Iness.	lugõvahn	lugõvihn	lugõnuhn	lugõnuihn	loetavahn	loetavaihn	loetuhn	loetuihn
Elat.	lugõvast	lugõvist	lugõnust	lugõnuist	loetavast	loetavaist	loetust	loetuist
Allat.	lugõvalõ	lugõvilõ	lugõnulõ	lugõnuilõ	loetavalõ	loetavalõ	loetulõ	loetuilõ
Adess.	lugõval	lugõvil	lugõnul	lugõnuil	loetaval	loetaval	loetul	loetuil
Ablat.	lugõvalt	lugõvilt	lugõnult	lugõnuilt	loetavalt	loetavalt	loetult	loetuilt

Ukalan historiallinen puhuma-alue ja päämurteet

Etelä-viron eri varianttien taitoisiksi ilmoittautuneet vuoden 2011 väestönlaskennassa

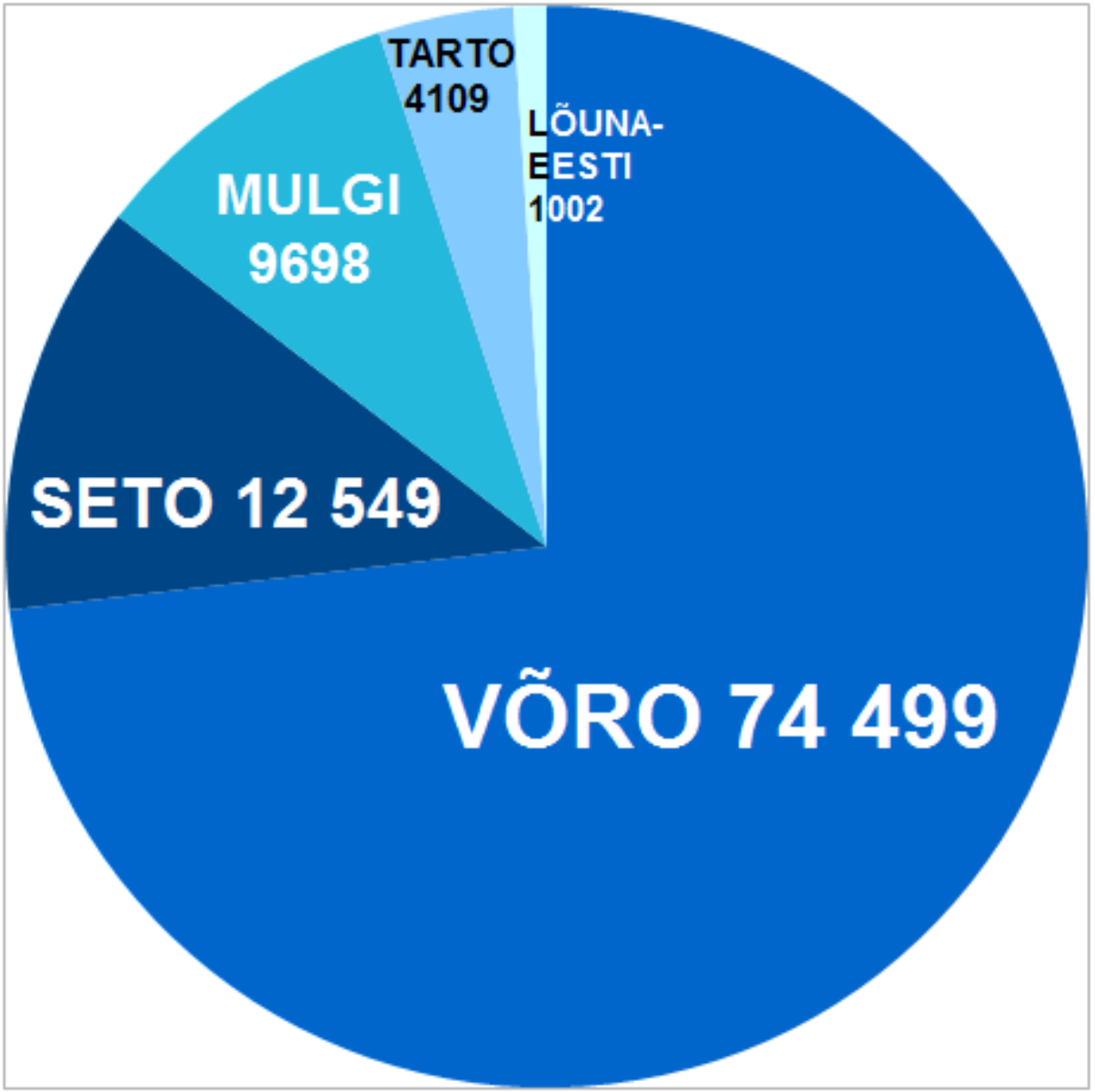

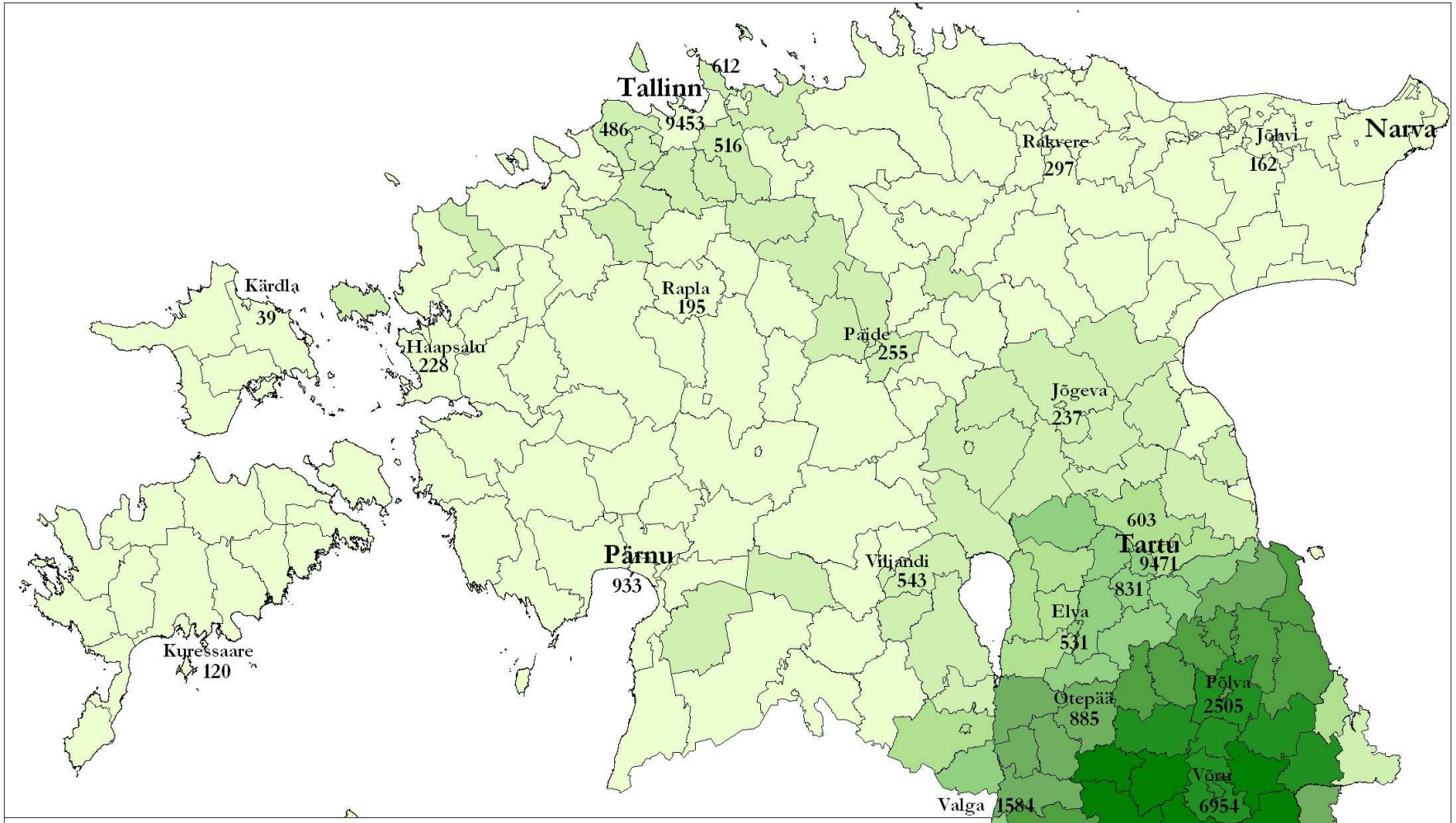

Võro keele mõistjidõ osa valla vai liina elänikest Eestin

Mano pant VK mõistjidõ arv maakunnakeskuisin, lisas mõnõn suurõmban vällärändämiskotussõn

65 - 79,2 %	(10)	15 - 30 %	(7)	3 - 6 %	(40)
50 - 65 %	(7)	9 - 15 %	(12)	0 - 3 %	(131)
30 - 50 %	(10)	6 - 9 %	(9)		

Etelä-viron vanha kirjakieli, Tarton kieli

- Puolan vallan aikana v. 1622 painettu *Agenda Parva*. Sujuvaa kieltä ja hyvä ortografia: *Mes sino nimi om?*
- Johann Gutslaffin kielioppi v. 1648 (samoihin aikoihin Tallinnan kielen kielioppi Heinrich Stahlilta v. 1637)
- Wastne Testament 1686 (pohjoisviroksi Uus Testament 1715)
- Ensimmäinen eteläitämerensuomenkielinen sanomalehti, *Tarto-ma rahwa Näddali-leht* 1806.
- Liivinmaan talonpoikaislaki käännettiin molemmille Viron kansankielille.
- Esiopetus Etelä-Viron kyläkouluissa oli aluksi tartonkielistä, 1840–80-luvuille eli koulujen venäläistämiseen asti.
- 19. vuosisadan loppupuolella Tarton kieli oli Võromaalla edelleen yleisimmin kirjoitettu kieli, mutta maineeltaan kehittymätön ja vanhanaikainen.

Ensimmäinen võronkieliseksi nimetty kirja: vuoden 1885 aapinen

Edimätse laste koolitaja omma neide emä ja nee kõnelese Wõro keelt ja ei mõista, suuremb jago neist, Tallina keelt sugugi, sellepärast ei wõi nemä ka seda latsile opada. (lk. 3)

Nykyvõron ja -seton kausi alkoi kuitenkin vasta n. v. 1990 syntyneen etnofuturistisen kirjallisuuden myötä

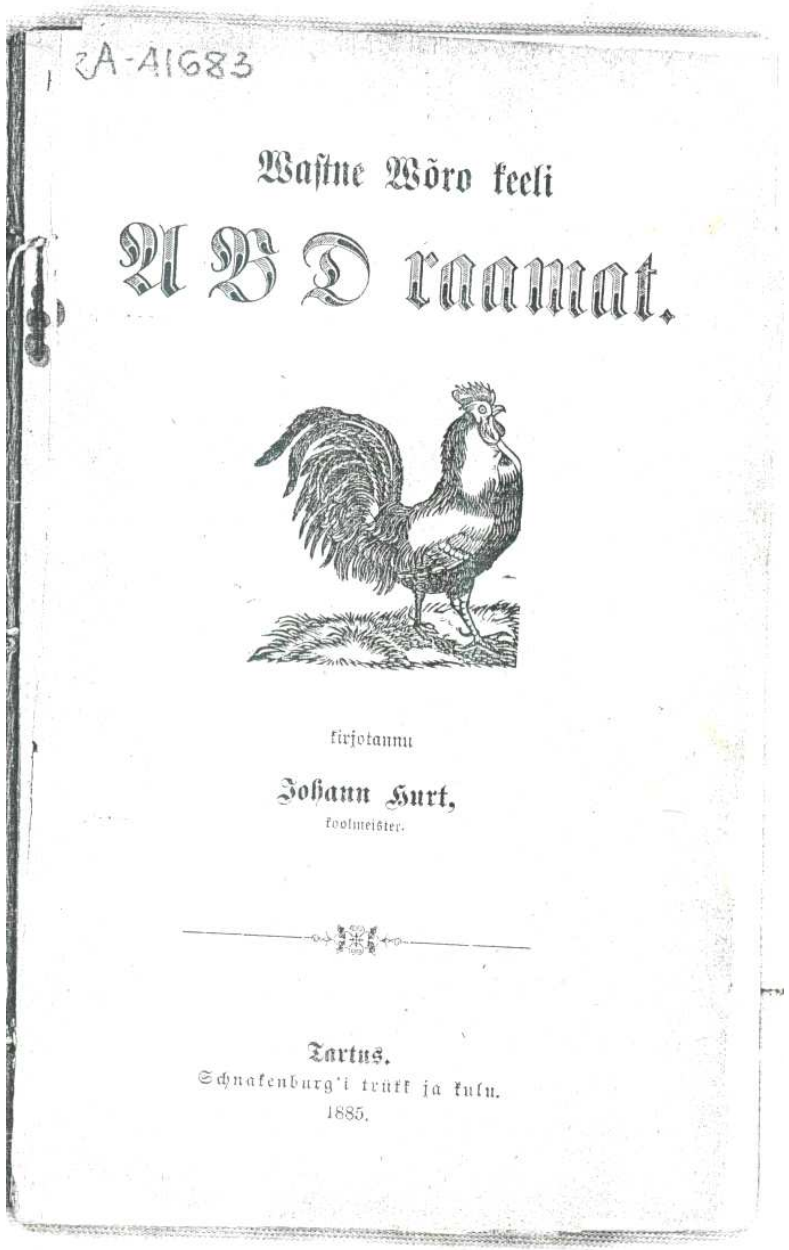

ZA-41683

Wastne Wõro keeli

A B D raamat.

kirjotanud

Johann Kurt,

koolmeister.

Tartus.

Schnakenburg'i trükk ja kulu.

1885.

Võron kieli nykyään

- Kahdesti kuussa ilmestyvä Uma Leht http://umaleht.ee/
- Uutisohjelma *Vahtsõmbat Võromaalt* radiossa kerran viikossa
- Televisio-ohjelmia: *Elolinõ*, *Üts tego*, *Olõ-õi*, *Ilolinõ inemine*, *Piiri pääl*. Tv-sarja *Tagamõtsa*.
- http://umakiil.eu/
- Wikipedia: https://fiu-vro.wikipedia.org/wiki/Pääleht
- Võro instituut http://wi.ee/
- Sanakirja https://synaq.org/priv/

Võronkielisiä kylttejä

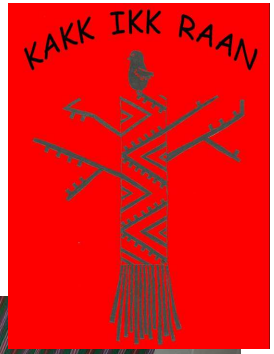

Võro **kiräviiśiq** ja **kiräkiiľ** ummaq tegünü ja arõnõnuq **Kaika suvõülikuulõ kaudu.** Edimädsest kaika suvõülikoolist (1989) pääle um luudu ja vällä pakutu mitmit võro keele kiräviise, minkan täämbädses pääväs um ilmunu joq kümnit raamatit.

Katś edimäist võrokiilset raamatkallendrit "Võro-Seto tähtraamat" 1990 ja 1991 ummaq toimõtõduq Kaido Kama puult, tarto kiräkeele ja soomõ-eesti õigõkirä pääle toetuvan *lõunaeesti* ortograafian:

Tsirgukene laul ja mėės kai tüü mant üle myyry kuis latse kòòli lätsi. Kõva sõna ja pehme kėėl.

"Võrokõisi lugõmise-raamadu" edimädsen välläandõn (Autoride ütistüü 1992), koolilatsi võrokiilside kirätöie egäaastagadsõn kogomigun "Mino Võromaa" (toimõtajaq Evi Kasesalu, Nele Reimann, alosť 1988), terven rian võrokiilsin ilokirändüsvälläandin ja

Tsirgukene laul ja mėės kai tüü mant üle myyry kuis latse kòòli lätsi. Kõva sõna ja pehme kėėl.

"Võrokõisi lugõmise-raamadu" edimädsen välläandõn (Autoride ütistüü 1992), koolilatsi võrokiilside kirätöie egäaastagadsõn kogomigun "Mino Võromaa" (toimõtajaq Evi Kasesalu, Nele Reimann, alosť 1988), terven rian võrokiilsin ilokirändüsvälläandin ja Heino Siku toimõtõdu ülemaailmse võrokõisi lehe "Viruskundra" võrokiilsin tüken um kasutõt eesti kiräviisi, minkalõ ynnõ hädäkõrral panti manoq üläkoma:

Tsirgukõnõ lauľ ja miis kai tüü mant üle müürü kuis latsõ kuuli lätsi. Kõva sõna ja pehme kiil.

I Kaika suvõülikooli kogomigu (Kaika suvõülikuul. Autoride ütistüü, Tarto, 1990) viiest kiräviisist um kygõ huvitavamb Toomas Helbi kiräviiś, miä püüd rõhutõdult erinedäq eesti kiräviisist:

Cirgukene lauly ja miësy kai tüö mant ülë müürü kuis laceq kuoli läciq. Keva sîna ja pëxmëq kiëly.

Cirgukene lauly ja miës kai tüü mant üle müürü kuis latsõ kuuli lätsi. Kõva sõna ja pehme kiil.

I Kaika suvõülikooli kogomigu (Kaika suvõülikuul. Autoride ütistüü, Tarto, 1990) viiest kiräviisist um kygõ huvitavamb Toomas Helbi kiräviiś, miä püüd rõhutõdult erinedäq eesti kiräviisist:

Cirgukene lauly ja miësy kai tüö mant ülë müürü kuis laceq kuoli läciq. Keva sîna ja pëxmëq kiëly.

Sääne kiräviiś olĺ võrokõisilõ väega harinõmaldaq ja 1992. a Kaika suvõülikoolin, miä toimu Mynistõ lähkün Kuudsi külän, otsusť keeletoimkund luvvaq tarvitamiskõlbulikumba võro keele kiräviisi. Suuri vaiõluisi läbi sündü "*Kuudsi*" kiräviiś, minkan anti vällä "Vêro-Seto täxtraamat 1993" (kokopandjaq Jüvä Sullêv ja Pulga Jaanj, Vêro, 1992):

Cirgukênê laulj ja mjjsj kai tüü mant üle müürü kuis lacêq kuuli läciq. Kêva sîna ja pexmeq kjjlj.

Ka kuudsi kiräviiś olĺ võrokõisi jaoss palĺo rassõ ja harinõmal-

Sääne kiräviiś olĺ võrokõisilõ väega harinõmaldaq ja 1992. a Kaika suvõülikoolin, miä toimu Mynistõ lähkün Kuudsi külän, otsusť keeletoimkund luvvaq tarvitamiskõlbulikumba võro keele kiräviisi. Suuri vaiõluisi läbi sündü "*Kuudsi*" kiräviiś, minkan anti vällä "Vêro-Seto täxtraamat 1993" (kokopandjaq Jüvä Sullêv ja Pulga Jaanj, Vêro, 1992):

Cirgukênê laulj ja mjjsj kai tüü mant üle müürü kuis lacêq kuuli läciq. Kêva sîna ja pexmeq kjjlj.

Ka kuudsi kiräviiś olĺ võrokõisi jaoss palĺo rassõ ja harinõmaldaq. 1993. a joosul tetti kiräviisi mitmit muudatuisi, miä teiq võro kiräviisi eestiperätsembäs. Iiskujos võeti ka Paul Hagu kiräviisi ni aastaga lõpus tüüti Toomas Help, Jüvä Sullõv ja Enn Kasak vällä võro keele "*vahtsõ*" kiräviisi:

Cirgukõnõ laulj ja miisj kai tüü mant üle müürü kuis lacõq kuuli lätsiq. Kõva syna ja pehmeq kiilj.

Taad kasutõdi edimäist kõrda 1994. a "Võro-Seto tähtraamatun" ja päält tuud terven rian võrokiilsin raamatin, artikliin, opimatõrjalõn, ja esiki ammõdipaprin.

1995. a 31. oktoobril võtť rahvusvaihõline võro-seto kiräviisi komisjon vasta "vahtsõ" kiräviisi parandusõq, mink tulõmusõs um parhillanõ võro-seto õigõkirä norḿ:

Tsirgukõnõ lauľ ja miisś kai tüü mant üle müürü kuis latsõq kuuli lätsiq. Kõva syna ja pehmeq kiiľ.

SETOMAAST JA SETODÕST

Aare Hõrn

Õgal rahval om nimi, kas hindä kaet vai naabri pant. Sagõhõhe unõhtõdas uma ärq ja harinõdas vyvraga. Sioo rahvas, kiä eläs

Päämurrealueet

Ukalan suurimmat sisäiset erot ovat luoteis- ja kaakkoismurteitten välillä, mutta eri ilmiöitten väliset rajat (isoglossit) eivät yhdy vahvaksi murrerajaksi.

Luoteismurteet, Mulkki ja Tartto ovat muuttuneet paljon, osin viron voimakkaasta vaikutuksesta. Kaakkoinen, võron-seton murrealue on konservatiivisempi. Siihen ovat kuuluneet myös Leivun, Lutsin ja Kraasnan kielisaaret, joilla ukalaa ei enää puhuta.

Luoteismurteitten tärkeimmät äänteelliset piirteet

1. Voimakas prepalatalisaatio ($> i$) idän postpalatalisaation sijaan: VS *ütś*, *latś*, *nänń*, *ätť* ~ TM *üits*, *laits*, *näin* (M 'äiti'), *äit* (M 'isä'). Sanan sisältä palatalisaatio puuttuu kokonaan: (gen.) *üte latse*, *nänni*, *äti*.

2. Glottaaliklusiili on kadonnut suurimmasta osasta murrealuetta.

3. Sananalkuinen *h* on kadonnut: VS *hää hõpõn* ~ TM *ää oben(e)*

4. *e* ~ *õ* -vokaalisointu on kadonnut tai sitä ei ole syntynytkään.

5. *o* $>$ *u* jälkitavuissa. Tämä on osaltaan horjuttanut myös *u* ~ *ü* – vokaalisointua.

6. Klusiilien geminaatio resonanttien jäljessä puuttuu Tarton murteesta, mutta on Mulkin murteessa edennyt pitemmälle kuin VS:ssa: VS (ablat.) *maalt*, (part.) *tuult*, (pass. pret.) *tulti*, Mulkki myös (infin.) *kõnelte*, *parante*, (pass. pret.) *ütelti*; Tartto *maald*, *tuuld*, *tuldi*, *kõnelda*, *paranda*, *üteldi*.

Luoteismurteitten tärkeimmät äänteelliset piirteet

7. Mulkissa *A* > *ə* (> *e* / ∅) kolmannesta tavusta alkaen: *küdsätämmä* > *küdsätemə*, *ilosambaq* > *ilusepə*, *parandõtas* > *parants*, *küläle* / *küläl* > *küläl*, *annamõq* > *annam*, *kasunuq* > *kasun*, *samla kaq* > *samleg*

8. Mulkissa *n* katoaa persoonapronomineissa *mia* ~ *mea*, *sia* ~ *sea*, (part.) *miut*, *siut* ja verbimuodoissa *paa!*, *mee!*

9. Tartossa eräät puolipitkät tavut ovat muuntuneet. Länsiosassa osa niistä, etenkin lyhyen geminaation sisältävät, on muuttunut ylipitkiksi: (pret. yks. 1.) VS *olli* ~ T *ol:li*, (part.) VS *synna* ~ T *sõn:na*. Pohjois- ja itämurteissa puolipitkät vokaalit ja diftongit ovat niissä väljentyneet: (mon. gen.) VS *hainol* ~ T *aendel*, VS *ei laulaq* ~ T *ei laala*, (mon. nom.) VS *huulõq* ~ T *oole*.

10. Tartossa ylipitkä *üü* > *üi*: *müi:mä*

11. T:n eteläosassa *öü* > *öi* (*köids*, *löidmä*), pohjoisosassa > *ei* (*keids*, *leidmä*)

Luoteismurteitten tärkeimmät muoto-opilliset piirteet

1. *q*:n kadottua on monikon nominatiivin tunnukseksi lohjennut -*se*: VS *küläq*, TM *küläse*.

2. Preesensin yks. 3. päätteenä on -*p*: VS *tege*, *and* ~ TM *teep*, *annap*

3. Nominien monikon taivutusmuodot ovat vahva-asteisia. Mulkissa vartalovokaalina on *e*: VS *jalol*, *lavvost*, *lehile* ~ T *jalgul*, *laudust*, *lehtil* ~ M *jalgel*, *laudest*, *lehtel*:

4. Mulkissa eräillä sanoilla on *hVn*-inessiivi: *mahan*, *kähen* (< *maahn*, *käehn*)

5. Mulkissa kielteinen imperatiivi muodostetaan infinitiivistä: VS *ärq sööguq*, *ärkeq söögeq* ~ M *ärä süvvä*, *ärke süvvä*

6. Mulkkiin on syntynyt synteettinen konditionaalin perfekti: VS *olõs(iq) tulluq* ~ M *tullus*.

Luoteismurteitten tärkeimmät muoto-opilliset piirteet

7. Tarton murre käyttää *de*-illatiivia myös vokaalivartaloissa: VS *päähä*, *latto*, *pudõlihe* ~ T *pääde*, *ladude*, *pudelide*. Myös adverbina: VS *hirmsahe* ~ T *irmsade* 'kamalasti'.

8. -*ne*- ja -*us*-päätteisten nominien illatiivissa on Tartossa kuitenkin -*i*: VS *edimäste ehitüste* ~ T *edimäsi ehitüsi* 'ensimmäiseen rakennukseen'

9. Tartossa sekä verbin kieltomuoto että aktiivin preesensin partisiippi taipuvat finiittimuodoissa monikon persoonissa: VS *mi ei annaq* ~ T *ei annami*; VS *ti ei jätäq* ~ T *ei jätäde*; VS *nä es annaq* ~ T *es annava*; VS *olõmiq saanu* ~ T *oleme saanume*; VS *ti olõssiq lännü* ~ T *os lännüti*; VS *nä olõvat kadunu* ~ T *(olevat) kadunuva*.

10. Tartossa ei käytetä pronominia *taa*, *naaq*.

Võron-seton murteet

Ukalan kaakkoinen murrealue jakautuu neljään osaan: länsivõron, itävõron, seton ja kielisaarten murteisiin.

Võron-seton murteet

Länsivõron alueeseen kuuluvat Kanepin, Urvastõn ja Karulan pitäjät sekä Harglõn länsiosa.
Sitä on kutsuttu myös Valkan murteeksi.

Võron-seton murteet

Länsivõro on vaihettumisvyöhykettä, jolle ulottuvat useat luoteismurteitten uudennokset, esimerkiksi jälkitavujen $o > u$ ja *de*-illatiivi.
Länsivõrossa käytetään usein ulkopaikallissijoja sisäisten asemesta: *maq olõ kotul*, *maq lää mõtsalõ* (idässä *kotoh(n)*, *mõt:sa*).

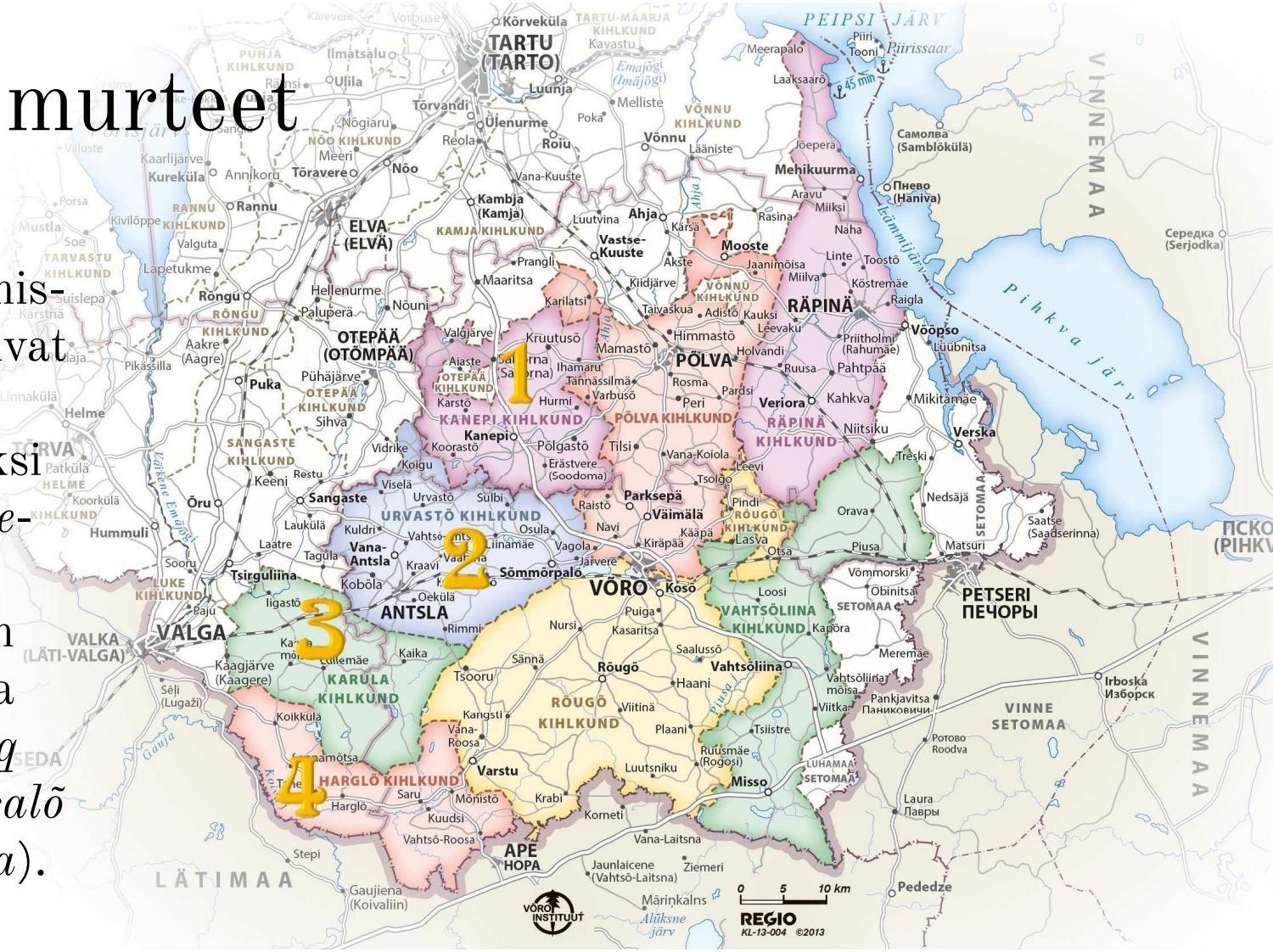

Võron-seton murteet

Itävõron alueeseen kuuluvat Põlvan, Räpinän, Vahtsõliinan ja Rõugõn pitäjät sekä Harglõn itäosa.
Itä- ja länsimurteen raja kulkee suunnilleen pitkin inessiivin *-h/-n* –rajaa. Rõugõssa on säilynyt vanha *-hn*-pääte.

Võron-seton murteet

Itävõro on konservatiivisuudestaan huolimatta hyvin vaihteleva murrealue. Pohjoisosassa jälkitavujen *u*, *i* ja *ü* ovat väljentyneet (*sündönöq*, *kasonoq*) ja švaa-vokaalia esiintyy (*lehem*, *kahõr*). Täällä tavataan *a*-monikkoa (*nissa*, *niitä*).

Võron-seton murteet

Itävõron eteläosassa ylipitkät suppeat vokaalit ovat diftongoituneet: *peim*, *lein*, *pou*. Kadonneen *d*:n sijalla on usein *h*: *magõhemb*, *magahamma* (muualla *makõmb*, *makama*). Lätin vaikutuksesta *ś* > *š*: *kašš*, *ütš*, *latš*.

Võron-seton murteet

Seton murrealueeseen kuuluu koko Settomaa. Se jakaantuu pohjois-, länsi- ja itäseton alamurteisiin. Setoilla on voimakas kieli-identiteetti, jota ilmentävät omat muodot aivan yleisimmistä sanoista: V *um*, *et*, *ärq*, *egä* ~ S *om*, *õt*, *arq*, *õga*.

Võron-seton murteet

Useat seton äännepiirteet ovat venäjän vaikutusta. Palatalisoituminen on voimakasta ja vaikuttaa myös vokaaleihin: *kaŕä*, *viľä*.
Sanansisäiset *g*, *d*, *b*, *s* ovat täysin soinnillisia. Myös *l* ja *h* ääntyvät venäläisittäin.

Võron-seton murteet

Setossa usein $q > h$: V *külq*, *mõtõq* ~ S *külh*, *mõtõh*. Translatiivin tunnus on *-st*: V *an:dõs*, S *an:dist*. Setossa kieltosana *ei*, *es* sijoittuu aina (Võrossa vain silloin tällöin) verbimuodon loppuun: *tulõ-iq*, *taha-as*.

Võron-seton murteet

Kielisaarten murteissa on säilynyt paljon arkaismeja (esim. sanastossa: *jos*, *joko*, *ke*, *taidma*), mutta yleisesti niihin on vaikuttanut hyvin paljon paikallinen kieli: leivuun lätti, lutsiin latgali, valkovenäjä ja venäjä, kraasnaan venäjä.

Murrenäytteitä

http://portaal.eki.ee/murded/fonoteek

Mulkki: Halliste, Paistu, Karksi, Tarvastu, Helme

Tartto: Sangaste, Otepää, Rõngu, Rannu, Puhja, Nõo, Kambja, Tartu-Maarja, Võnnu

Võron länsimurre: Kanepi, Urvaste, Karula(, Hargla)

Võron itämurre: Põlva, Räpina, Vastseliina, Rõuge(, Hargla)

Setto: Setu

Kielisaaret: Leivu, Lutsi, Kraasna (ei näytteitä)